SAYI : 85 HAZİRAN 1969 2 LİRA

Barış Dünyası

AYLIK SİYASÎ FİKİR MECMUASI

(Basın: 20505 - 60907)

Barış DÜNYASI

AYLIK SİYASİ FİKİR MECMUASI

---o---

Sahibi ve Başyazarı
Ahmet Hamdi BAŞAR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Günay ALOK

İdare Müdürü
Lütfi ÇULPAN

Ankara Temsilcisi
Niyazi ACUN

Basın Sitesi, E - 8
Çankaya
TEL : 12 48 91

---o---

İdare yeri : Cağaloğlu Himayei Etfâl Sokak, Aydoğmuş Han 18 - 19
Tel. : 22 08 91
47 25 38

Mektup adresi :
P.K. 478 - İstanbul

---o---

Abone : Yıllığı 24 TL.
Sayısı : 2 TL.

---o---

İlân : Tam sayfa : 600 TL. santimi 15 TL.

---o---

Haziran 1969
Sayı: 85 — Cilt: 8

Son baskı tarihi:
2 Haziran 1969

Basıldığı Yer :
YÖRÜK MATBAASI

İÇİNDEKİLER

Sayfa :

Sayın İnönü şu sıralarda ateşle oynamamalıydı

TÜRK milletinin büyük çoğunluğu eski Demokrat partililere siyasî haklarının geri verilmesini ister. Onlar Yassıada mahkemesinde ceza yemişlerdir; iktidarları Anayasaca gayrimeşru tanınmıştır. Buna rağmen kimi bu cezaların haksız olduğunu sanarak, kimi de artık aradan geçen on seneye yakın sürede çekilen cezayı yeterli bularak hükümlülerin siyasî haklarının iadesini istemektedirler. Gerçi 1961 de Referandum'a sunulduğu vakit Türk seçmeninin büyük çoğunluğu, Demokrat Parti iktidarını temsil edenleri siyasî haklardan yoksun bırakan bu Anayasa'ya **«Evet»** demişlerdi. Fakat şimdi siyasî hakların geri verilmesi için bir Referandum yapılsa, **«Evet»** diyeceklerin ezici bir çoğunluk teşkil edeceğine hiç şüphe yoktur. Nitekim sayın İnönü'nün genel başkanlığını yaptığı Ana muhalefet partisinin bu konuda ön savaşçılık vazifesiyle yükümlemesi ve Parlamentoda hemen hemen yüzde yüze yakın temsil gücü bulunan muhalif muvafık beş partinin siyasî hakların geri verilmesini mümkün kılacak Anayasa tadil teklifinde birleşmiş bulunmaları bunu göstermektedir.

Bu teşebbüs, önce AP ve TP milletvekili ve senatörlerinden 219 unun imzaladığı Anayasadaki hükmün değiştirilmesi teklifiyle başladı. Ancak gerek bu önergeye imza koyanlar, gerek her iki partiyi yönetenler, sunulan bu teklifin Parlamentodan geçmeyeceği, geçemeyeceği inancındaydılar. Yalnız onlar değil, herkes böyle düşünüyordu. Önce Halk Partisinin tadil teklifine karşı çıkacağı ve hiç olmazsa engellemeye girişerek, iki üç haftaya kadar tadil yapacak ve devre çalışmalarına son verecek olan Millet Meclisinde bu teklifin çıkmamasını sağlayacağı umuluyordu. Zâten engelleme olmadan ve işlem normal seyrini takip de etse, içtüzük hükümlerine göre bu kısa süre içinde, 27 Mayıs ihtilâlinin sonu ve tasfiyesi anlamına gelebilecek böylesine önemli bir Anayasa tadilini Meclislerden geçirmek çok güç olacaktı. Nihayet Halk Partisi başka hiç birşey yapmasa da karar günü üyeleri toplantıda bulunmasalar, ya da oylamada çekimser kalsalar, yine üçte iki çoğunluk sağlanamayacağından, Anayasa tadil edilemeyecekti.

Durum böyle olduğuna göre, ne diye 219 imzalı önerge hazırlandı ve Meclise verildi? Bunun, AP Kongresinde verilmiş karara uymanın zarurî bir sonucu olduğu söylenebilir. Devresini tamamlayarak tatile girmesine birkaç hafta kala Meclise verilmesi ise, esasen bu devrede çıkmayacağı kesin inancından dolayı, politik komplikasyonlara meydan vermemek düşüncesinden olsa gerektir.

Ancak AP'nin, belki küçük bir istisna ile, milletin hepsi tarafından istenen bir dâvâ için Parlamentoda teşebbüse geçmiş olduğunu, fakat bu teşebbüsü gerçekleştirecek güçte bulunmadığından başarıya ulaşamadığını seçmene bildirmesi çok önemliydi. Eğer seçimde Millet, kendisine Anayasayı değiştirebilecek oranda, en azından üçte iki çoğunluk sağlarsa yapacağı ilk iş bu millî arzuyu gerçekleştirmek olacaktı. Şüphesiz eski Demokrat Partililere seçilme hakkını tanıyacak Anayasa tadili teklifinin Meclisten geçmemesinin baş sorumluluğu CHP'ye yüklenebileceğinden, seçim propağandalarında bu tema ile AP, bir taşla iki kuşu birden vurmuş olacaktı.

İşte sayın İnönü'ye hiç kimsenin akıl

ve hayalinden bile geçirmediği âni bir çıkış yaptıran, partisinin yetkili organlarına bile danışmadan **«Siyasî hakları geri verdireceğim; eskinin üzerine bir sünger çektireceğim; sayın Bayar'la kucaklaşıp O'nu ve arkadaşlarını Senatoya ve Millet Meclisine getireceğim»** dedirten sebep, bu büyük kuşku olmuştur. Son derece şaşkınlık doğuran bu çıkış, öylesine ortalığı allak bullak etmiş, öylesine memlekete ve rejime zararlı olmuştur ki, bunlar karşısında tarihî ağırlığı ve müstesna kişiliğine rağmen sayın İnönü'nün çok sarsılacağından korkmaktayız. Cumhuriyet devrine ve inkılâp Türkiyesi'ne damgasını basmış olan İnönü'nün siyasî hayatı böyle mutsuz bir hâdise ile son bulursa buna cidden üzülürüz.

İnsanlar gibi toplumların da bir hali başka bir haline benzemez. Her ikisinin de buhran geçiren, çağ değiştiren zamanları olur. Eğer toplumu idare edenler ve insanlar bu devrelerin farkında olmazlar ve ölçülerini normal devreler yaşanıyormuş gibi kullanırlarsa, felâketler baş gösterebilir. Tarihte milletler, sınıflar, gruplar ve insanlar arasında çıkan birçok anlaşmazlıkların, çarpışmaların ve birbirini yoketmeye kadar giden kördöğüşlerinin baş sebebi, insan ve toplum organizminin bağlı olduğu bu temel kanunun kavranamamış ya da akıllara bağlı basiret ve irâde gücünün, ihtiraslara bağlı heyecak ve hezeyan içgüdüsünü yenememiş olmasındandır.

Türkiye, özellikle 27 Mayıstan sonra, bir yaşdönümü, bir çağ değiştirme buhranı içine girmiştir. Esasına bakılırsa daha evvel başlamış olan bu buhranı, ne 27 Mayıstan önceki ve sonraki iktidarlar ve politikacılar, ne de 27 Mayıs ihtilâlcileri gereği gibi kavrayamamıştır. Bundan dolayı Milli Birlik ihtilâlcileri **«Üç ay içinde seçim yapacağız; millet kimleri seçerse onlara iktidarı devredip kışlalarımıza döneceğiz»** diyebilmişlerdi. 1950 - 60 arası hürriyete sırt çevirmeye yönelmiş bir iktidar vardı ve bir bakıma bu yönelişe mecbur kalmıştı. Fakat buna zorlandığını bir türlü kavrayamadığından bayrak yaptığı hürriyete karşı kendisini sürükliyen sebebin muhalefet olduğunu sanmış; ve onu tasfiye ederse ortalığın rahata kavuşacağı inancına saplanmıştı.

27 Mayıs ihtilâlcileri de bu buhranın farkında olmamışlardır. Hürriyet çizgisinden uzaklaşmamıza Demokrat Parti iktidarının sebep olduğuna inanmasalardı, bu iktidarın başında olanları en ağır cezalara çarptırıp, hayatta kalanlarını da top yekûn siyasî haktan yoksun bırakmak tedbirlerini alırlar mıydı? Bugün bile bu hakların geri verilmesi için ihtilâli adına yaptıkları Ordunun gösterdiği güçlü mukavemet, **«Bu adamlar siyasî haklara kavuşur, seçilirler ve iş başına gelirlerse»** eski düzenin kurulacağı endişesinden doğmaktadır.

Bu hava ve ortam içinde İnönü'nün yaptığı çıkış, ateşle oynamak olmuştur.

27 Mayıstan sonra Türkiye normal demokratik bir rejime bünyesini uydurabilme çabası içindedir. 1961 Anayasası referanduma konularak seçimler yapılmış ve seçimle iki Meclis kurulmuş olmasına rağmen, sözünü ettiğimiz konuda bugünkü Parlâmentonun bu işi neticelendirmesinin doğru ve hattâ mümkün olamayacağını içimizde en iyi bilenin Sayın İnönü olması gerekir. Mesele Parlâmentoda Anayasayı değiştirecek oranda çoğunluk sağlanamaması ile ilgili değildir. Eğer tek düşünülecek şey bu olsaydı, 219 imzalı tadil önergesi verildikten sonra, İktidarın gerekli oyu sağlamak için Ana muhalefet partisine başvurması akla en yakın gelen bir yol olurdu. Demek böyle bir müracaat olsaymış, **Memlekette eski düşmanlıkların tamamen ortadan kalkması, herkesin birbiriyle yeniden kardeş olması»** gibi insancıl duygularla kalbi dolu olan Sayın İnönü'nün hemen yardım elini uzattığı görülecekmiş!...

Böyle bir müracaat olsaydı, ne sonuç alınırdı? Bunun üzerinde duracak değiliz. Maksadımız, Anayasa tadil teklifinin, kendisine bağlı 219 Parlâmento üyesi tarafından yapılmış olmasına rağmen, İktidar tarafından bugünkü Parlâmentodan geçirilme ve sonuçlandırılmasının hem

politikası ve hem de Memleketin ve rejimin yüksek menfaatları açısından istenmemiş olduğunu belirtmektir. Ama, AP Büyük Kongresinde alınan karara uygun bir teşebbüse girişmek ve bu konuda yakın olan önümüzdeki seçimde **«Madde tasrih ederek»** yâni seçmenlere **«Anayasanın bu maddesini değiştireceğim, razı mısınız?»** diye bir çeşit referanduma başvurarak, İktidar kendisine yönelirse, gelecek Meclislerde bu işi sonuçlandırmak, ne AP, ne de rejim bakımından herhangi bir sakınca doğurmayacaktı (1).

Sayın İnönü, rakibi AP'nin gitmek istediği bu yolda önüne çıkmazsa bütün seçmen oylarının enaz üçte ikisini alacağını, böylelikle yalnız bu maddeyi değil, Anayasada birçok başka maddeleri de değiştirerek rejimi geriye döndüreceğinden korktuğunu söylüyor ve **«Bu maksatla AP politika oyununda çektiği rest bülöfünü gördüm; balonlarını patlattım»** diyor.

İşte İnönü'den hiç beklenmiyen, ya da bizim beklediğimiz tehlikeli ateş oyunu, çekilen bu resti görmesiyle başlıyor.

Memleketimizde bir numaralı politika üstadının ağzından ortaya atılan **«mâziyi unutmak, kardeşliği yeniden kurmak»** gibi sloganların ciddiliğine, içtenliğine inananların bulunabileceğini sanmıyoruz. Buna inanmak da akla aykırıdır. Çünkü şimdiye kadarki hayatında bu gibi duygulara kapılmama iradesinin şampiyonu tanınan Sayın İnönü'nün, sırf eski Demokratları Meclislerde görememiş olmasının doğurduğu ızdırabla değişmiş olabileceği düşünülemez. Millî birliği kurmak için eski Demokratlarla sarmaşdolaş olmayı ve Sayın Celâl Bayar'ı evine davet ederek kucaklaşmayı münasip görürken, memleket çoğunluğunun hâlâ kendisinden ümit kesmediği Adalet Partisini bu şefkatçı ve insancıl duygunun dışına atmak, ona karşı düşmanca hücumları şiddetlendirmek ve bu güçlü Parli arasında çatlaklar ve parçalanmalar yaratmaya yönelmiş bir politikanın başkundaklığını yapmak **«Kardeşlik ve beraberlik»** sloganlarıyla bağdaştırılamaz.

Siyasî hakların geri verilmesi, seçim şânsına önemli katkı yapacağı ve AP'nin seçim Beyannamesinde bu sloganı kullanarak üçte iki oy alacağı endişesi yerinde olabilir. Bu da seçmenler çoğunluğunun bu hakların geri verilmesini istediğini gösterir. Şu halde sorun seçimden sonra ele alınırsa, hiçbir sakınca doğurmayacak demektir. Fakat CHP, seçim propagandalarında AP'nin bu slogandan yararlanacağından kaygulanıyorsa, aynı sloganı kendisi de kullanabilirdi. Eğer AP **«Eski Demokratlara siyasî hakların verilmesini istiyorum»** der de, CHP hayır derse o zaman sonuç CHP'nin aleyhine olabilir. Mademki Sayın Genel Başkan, Partisinin yetkili hiçbir organına bile haber vermeden karara varmışlar ve bunu Partisinin alt üst bütün kademelerine kabul ettirmişlerdir; o halde seçim Beyannamelerinde millete bunu açıkça bildirebilirlerdi. Böylelikle de AP'nin bu sloganı tekeline alması sözkonusu olamazdı.

Sayın İnönü: **«Ben evet demesem bu iş Parlâmentodan geçemezdi; ben evet dediğim için bu işi mutlaka çıkartacağım»** diye demeçler vermiştir.

Büyük politika adamı, devlet adamı ve en nihayet en büyük asker... 27 Mayıstan beri on yıla yaklaşan bir yön değiştirme, yeni bir yere yerleşme bunalımı içinde olan bu memlekette İnönü böyle konuşursa, kimsenin aklından, ortalığın allakbullak olacağı geçmez. **«Elbet Paşa düşünmüş taşınmış; gerekli bulduğu kişilerle görüşmüş danışmış, öyle konuşuyor»** derler.

Kimin aklına gelirdi, Ordu'nun Anayasa değişikliğine karşı çıkacağı? Ve bu olursa Yüksek Kumandanların **«İstifa ederek çekiliriz, alttan gelen baskıya dayanamıyoruz»** diyeceği? Millet Meclisinde muvafık muhalefet beş partinin tam oyuyla teklif kabul edilip Senatoya geldikten sonra Cumhurbaşkanının 19 Mayıs mesajında Millet Meclisi kararına karşı olduğunun ilân edileceği?

---

(1) Bak: Barış Dünyası, Aralık 1968, sayı: 79, Sayfa: 10.

İnsanın kafasına bir şüphe burgusu saplanmıyor değil; bunları kimse bilmiyordu ama, İsmet Paşa biliyordu demekten kendini alamıyor. **«Demokrasi kurulmadı mı? Millî hakimiyet organı büyük Millet Meclisi değil midir? O usulüne göre karar verirse herşey olur, Anayasa değişir;** Cumhuriyet ve lâik devlet şekli müstesna **rejim de değişir»** diyenlerimiz çoktur.

Nazariye olarak, Kanun olarak bunlar tamamen doğrudur.

Ama biz bir çağ değişimi dönemi yaşıyoruz; ve bu dönemin buhranlarını atlatmaya çalışıyoruz. Fakat ne tehlikeli günler geçirdiğimizi bilmediğimizden ve normal bir dönem içinde olduğumuzu sandığımızdan, buhranı atlatmaya çalışan güçlere karşı geliyor ve mutlaka bu Memlekette hepimizin can ve gönülden kurulmasını istediği demokratik rejim kurulmasın diye didinip duruyoruz.

Bugün İktidarın başında Demirel gibi heyecandan ziyade aklını kullanmaya çalışan, barışçı ve müvazeneli bir adamın bulunması, buhran dönemimizin başarıyla atlatabileceğimiz ümidini besliyor. Fakat karşıdakiler; Hele İsmet Paşa?

Sayın İnönü, şu sıralarda ateşle oynamamalıydı...

Seçim propagandasında CHP bu sefer de gerçekci olmayacak mı ?

Partiler 12 ekim'de yaıplacak genel seçim hazırlıklarına başladılar. Seçim propagandaları dönemine girmiş sayılabiliriz. Özellikle ana muhalefet partisi liderinin siyasî hakların geri verilmesi için yaptığı şaşkınlık doğuran teşebbüsü, ve hükûmetçe hazırlanarak Meclise sunulan Radyo kanunu tasırısı dolayısıyla giriştikleri ve TİP'in de katıldığı engelleme ile birlikte, CHP sayın genel başkanıyle sözcülerinin sık sık gazetelerde yayınlanan iktidar ve onun başı Demirel aleyhindeki demeçleri seçim hedefine yönelmiştir.

Bize göre, iktidara gelmek için son şansını önümüzdeki seçimlerde kullanacak olan CHP, bundan önce yapılmış her seçimde olduğu gibi, gerçekçi olmayan ve seçmen çoğunluğu tarafından tutulmayan temalara bağlanarak seçim propağandasına girişmekten bu sefer de kurtulamamış gözükmektedir. 1946 seçimlerinde Halk Partisinin propağanda teması şu idi:

«Çok iş yaptık; kasalarımız altın, depolarımız mal doludur. Bizi iktidarda bırakırsanız aynı yolda yürüyeceğiz.»

Oysaki bu seçimlerde halk iztırap içindeydi ve bütün bu iztıraplarının sebebini, haklı ya da haksız, Halk Partisinden biliyordu. CHP gerçekçi olsaydı, 1946 da seçim propaganda teması şu olurdu:

«Çektiğiniz iztırapları biliyoruz. Ama büyük bâdireleri atlattık; iztıraplarınıza kan ağlayarak yarını hazırlamaya çalıştık. Şimdi sıkıntılar arkada kaldı. Kasalarımızda altın, depolarımızda mal dolu. Bunların hepsini harcıyarak ve tutumumuzu değiştirerek size mesut günler yaratacağız.»

1950 seçimlerinde de CHP yanlış tema kullandı; yaptıklarını öğdü, ve devleti savundu. Oysaki, ilk defa serbest seçim yapılan bu memlekette Türk halkı yapılanların hiç birinden memnun değildi, ve tarihî düşmanı olan devlete karşı ayaklanma fırsatını bulmuştu. Eğer Halk Partisi gerçekçi olsaydı, devletten yana değil, halktan yana olmayı ve gözükmeyi becerir, belki de seçimi kazanırdı. Halk Partisi halktan yana olma mutluluğunu, rakibi Demokrat Partiye bıraktı, ve devlete karşı ayaklanan halk tarafından iktidardan atıldı.

1954 seçimlerinde de Halk Partisinin yenilgesi, halkı tanımaması ve gerçekçi olmaması yüzündendi. 1950 ile 1954 arası Demokrat Partinin halkın gözünü boyayarak, onu kendisine bağlayarak, ilerisini gerisini düşünmeden giriştiği millete de devlete de sonunda hayli zarar veren işlerle politika alanında emsalsiz hüner gösterdiği bir dönemdir. Bizce Türkiye'nin hâlâ içinden çıkamadığı birçok bunalımlar ve güçlükler içinde bocalayıp kalması bu ilk devrenin göz kamaştırıcı, oyalayıcı ve halkı kendisine bağlayacı iktidar politika-

sı yüzündendir. Memleket çok tehlikeli bir geleceğe doğru sürükleniyordu; fakat bunu kimseye anlatmak ve kabul ettirmek mümkün değildi.

Eğer bu seçimlerde Halk Partisi bütün bu yapılan ve halk çoğunluğu tarafından tutulan işlere karşı gelmiş olmasaydı, seçim propagandasını halktan yana, fakat gösterişçi iktidara karşı realist bir açıdan ayarlayabilseydi, henüz iktidar şansı yoktu ama, 30 mebusla değil daha çok mebusla Meclise gelebilirdi.

Halk Partisinin bir koalisyon lideri olarak iktidara gelebileceği bütün şartlar 1957 seçimlerinde hazırdı. Fakat bu seçimleri başka muhalefet partilerinin desteği olmadan da kazanacağı ve tek başına iktidara geleceği hakkındaki gerçekçi olmayan tahmini, 1957 seçimlerinde de Demokrat Partiyi iktidarda bırakmak ve böylece 1960 ihtilâli yoluyla tasfiyeye zorlamak sonucunu doğurdu.

İhtilâlden sonra yapılan ilk seçime, yüzdeyüz iktidarın sahibi olarak girmekle Halk Partisi olaylar karşısında objektif olmayı ne kadar beceremediğine bir örnek daha vermiş oldu.

Millî Birlik ihtilâlinden sonra bir seçim devresinde tek başına hiçbir partinin iktidara gelemiyeceği, gelmemesi gerektiği bir tarihî zaruretti. Bu zarureti sayın İnönü'ye ve CHP yüksek kademesine hatırlatanlar ve bir seçim devresi millî koalisyon hükûmetleri kurulması için Komiteyi iknaa çalışanlara düşman gözüyle bakmaları da CHPnin gerçekçi olamadığına ayrı bir örnek teşkil eder.

Nihayet 1965 seçimleriyle Halk Partisi, tek şansının ana muhalefet partisi durumunu korumaktan ibaret kaldığını anlamıyarak, Ortanın solıyla kendisine yeni bir yol çizmek ve iktidara bu yolla varmak ümidine düştü; ve rakibi APnin dincil olduğunu ilân ederek onun yapamıyacağı bir propagandaya girişerek kendi aleyhine çalıştı.

Şimdi 1969 seçimlerinde başvurdukları taktik de geçersiz ve halka karşı olduğunu hatırlatmayı bir vazife saymaktayız. Halk Partisi ana muhalefet partisi durumunda kalma şansını olsun elinden kaçırmamak ve seçim sonuçlarına göre gerektiği taktirde bir kolisyona ortak olabilmek için AP iktidarını iş göremez, iş başaramaz durumda göstererek seçmen önünde kötülemek ve itibardan düşürmekten, ve aynı zamanda dinci bir iktidarmış gibi gerçeğe asla uymayan, fakat seçim propagandalarında hasmının kuvvetlenmesine yarayan taktiklere başvurmaktan vazgeçmelidir. Çünkü bunlar ters tepen silâhlardır. Millet henüz AP. den ümidini kesmiş değildir, ve ona inanmaktadır. Göz göre göre iktidarın önüne barikatlar koyup onu Meclislerden kanun çıkaramaz ve huzurla iş göremez durumuna sokan CHP olunca, seçmende bu köstekleyici partiyi elimine etme eğilimi başlar. Bu, hem CHP ve hem de rejim için tehlikeli olabilir. Zâten demokratik rejimlerde tedavi kabul etmez bir hastalık olan çok partili siyasî hayatın getirdiği huzursuzluklardan kurtulma çabaları kuvvetlenmektedir. Bizim gibi henüz bu hayatın başlarında sayılabilecek mem-

Devlet makinası Büsbütün laçka

İşlerin hepsi Merkeze bağlı; sistemimiz böyle.. Merkezde de her iş Bakan'ın şahsına bağlı. Geleneğimiz böyle.

Bizde Bakanlar yerinde yoksa birçok iş zınkadak durur; olduğu zaman da onlarla görüşmek bir mesele.. Ya toplantıdalar, ya partide Meclistedirler; ve çok zaman da yurt içinde yurt dışında seyahattedirler.

Durum böyle olunca, teşkilât ne kadar genişlerse genişlesin, hattâ genişlediği için, devlet makinesi büsbütün laçka hâlde..

Biz gecekondu devlet olmaktan bir türlü kurtulamıyoruz.

leketlerde parti mücadelesinin, bizde görüldüğü halde devamı, çeşitli yollarla tek parti rejiminin kurulmasına yol açabilir. Seçimlerle de elde edilebilecek bu sonucu CHP, henüz seçmenin güvenini kaybetmemiş olan AP'yi köstekleme ve küçültme taktiği yüzünden kendi aleyhine hazırlamakta olduğunu düşünmelidir.

Bizce CHP'nin iktidar nöbetini devralmaya hazırlanmış ana muhalefet partisi olarak kalması ve önümüzdeki seçimlerde daha geniş bir kadro ile parlamentoya katılabilmesi için tutacağı yolların başlangıç noktası, iktidarı başarısızlıklarından dolayı millete karşı mazur gösterecek engelleme ve köstekleme taktiklerinden vazgeçmekten, ve iktidarla aralarında centilmence bir savaş açmayı başarabilmekten ibarettir.

İrtica - 45 Yıl öncesinden daha mı güçlü ?

3 Mayıs Cumartesi günü, en yüksek hâkimimizin cenaze töreninde, Ankara'nın göbeğinde bir camide çok üzücü bir hâdise oldu. Cenaze namazını kıldırmak istemediler, ölüye hakaret ettiler ve dolayısıyla dine saygısızlık gösterdiler. Bu hâdise irticaın ayaklanması, bir 31 Mart isyanı gibi karşılandı. Ana Muhalefet Partisi Genel Başkanı demeçler vererek memleketin büyük bir tehlike içinde olduğunu, irticaın kol gezdiğini ve iktidar tarafından desteklendiğini söyledi ve Mecliste hükûmet hakkında gensoru açılmasını istedi. Devletimizin yüksek yargı kuruluşlarının da 7 Mayıs'da büyük bir protesto yürüyüşü yapmaları tepkiyi ve heyecanı son haddine vardırdı.

Hâdiseyi, doğurduğu büyük heyecan dalgaları biraz dindikten sonra, şimdi soğuk kanlılıkla, duygularımızın coşkunluğundan kurtararak tahlile çalışmalıyız.

Önce Maltepe Camii'nde rahmetli Yargıtay Başkanının cenaze namazını kıldırtmak istememenin Atatürk devrimlerine karşı yeni bir 31 Mart irticaı hareketi olduğu iddiası üzerinde duralım. Meclisteki beyanları ve basına verdikleri uzun demeçleriyle bu iddianın patent hakkı sayın İnönü'ye aittir. Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay'ın protesto yürüyüşlerinin hedefi de Atatürk inkılâplarına karşı saldırılara en yüksek yargı organlarımızın set çekeceğini kesin olarak kamu oyuna duyurmaktır.

İlk bakışta cenaze namazı gibi ibadete değinen bir konunun irticala ve 31 Mart gibi şeriat istemek için girişilmiş askerî ihtilâl hareketiyle hiç bir ilgisi olmaması gerekir. **«Bu adamın cenaze namazı kılınmaz; çünkü Allah'ı insanlar yarattı dedi ve küfür yoluna saptı»** diyenler bulunabilir. Ve bunaların mutlaka şeriat devleti isteyen gericiler olması da gerekmez. Doğrusuna bakarsak, bunu demek islâm dinine de uymaz. Dinde **«Benim namazım kılınmasın»** diye hayatta iken bir müslümanın yapacağı vasiyet bile geçerli sayılmaz. Rahmetli İmran Öktem, Allah'ı insanların yarattığını ne maksatla ve hangi felsefî görüşle söyledi? Cenaze namazını kıldırmak istemiyenler bunu biliyorlar mı?

Konuyu bu açıdan incelemeyi istemiyoruz. Maksadımız ibadete değinen meselelerin şeriattan ayrı olduğu, beş vakit namazında bir adamın lâik, tersine hiç ibadet yapmayan bir başkasının da şeriatçı ola bileceğini belirtmektir.

Durum böyle olunca 3 Mayıs olayının Atatürk devrimlerine karşı bir irtica olduğu ve 31 Mart isyanının tekrarından ibaret bulunduğu hakkındaki iddiaları, şiddetli bir heyecnın tepkileri gibi karşılamak gerekir.

Ancak olayın mantık ve din kurallarına uygun düşen bu dış görünüşü altında yatan gerçek yüzü hayli düşündürücü ve endişe doğurucudur.

Çünkü lâiklik devrimi yapılmasındanberi yarım yüzyıla yakın bir zaman geçen bu memlekette Şeriat isteyen, ve Ortçağ özlemini yaşayan gerici bir akım gün geçtikçe daha kuvvetlenmektedir. Gazetelerdeki fotoğraflara dikkat edenler görmüşlerdirki, 3 Mayıs'ta Maltepe Camii'nde muhterem bir ölünün musalla taşındaki cenazesine saldıranların çoğu genç kuşaklardandır. İrticanın bugün çıkmakta ve yüz binlerce satılmakta olan gazeteleri, onbin-

lerce basılan dergileri, kitapları vardır. Bunlar zehir saçmakta, halkı din uğruna cihada çağırmaktadırlar. 12 Mayıs tarihli «Bugün» gazetesi başyazısından şu parçaları aktarıyoruz:

«Din, iman, mukaddesat elden gidiyor; biz ise hâlâ, mal servet toplamakla meşgulüz... Dine, imana, mukaddesata hergün en ağır darbeler vuruluyor... Ahlâksızlık ve İmansızlıkla mücadele edecek nesiller yetiştirecek yeni İmam Hatip okullarının ve Kur'an kurslarının açılmasına müsaade edilmiyor... Küfürle mücadele etmemiz lâzımdır. Hem canımızla, hem malımızla... Öyle bir devirde yaşıyoruz ki, fedakârlık çağıdır, chiad çağıdır... Cihad istiyoruz cihad! Allah uğrunda toza toprağa katmış yüzler görmek istiyoruz. Allah yolunda akan ter, gözyaşı, kan istiyoruz. Müslümanca yaşamak, dinimizi yüceltmek istiyoruz.»

Açıkça şeriat istiyenler, teokratik devlet kurulmasına çalışanlar yazıyorlar, söylüyorlar ve yurdun her tarafında teşkilâtlanıyorlar. 3 Mayıs'ta rahmetli İmran Öktem'in cenazesine saldırma hâdisesi, işte, bu gittikçe azgınlaşn gerici akımın bütün devlet büyükleri, bütün yüksek yargıçlar, aydınlar ve gençler karşısında hiçbir şeyden korkmadan çekinmeden baş kaldırması olayı olarak endişe doğurucu bir belirtidir.

Şimdi bu tehlikeli akımı şiddet yoluyla susturarak ve sindirerek önlemeyi isteyenler var. Bunların başında sayın İnönü'nün bulunduğunu sanmaktayız. Çünkü kendileri, idareleri altında hemen bütün Cumhuriyet devrinde laiklik devriminde bu metodu kullanmışlar, başka bir çıkar yol olmadığına inanmışlardır. Laiklik inkılabını, müslüman olan Türk halkına inandırarak değil, korkutup sindirerek gerçekleştirme yolunda yürümüşlerdi.

Bugün aradan 45 yıl geçmesine ve bir kaç kuşak yetişmiş olmasına rağmen, bu konudaki durumumuzun başlangıç noktasından daha da geriye dönmüş olması nedeni, hiç şüphe etmeyelim ki, bu tutumdur. Oysaki biz müslüman olarak, dinimize bağlı kalarak bütün devrimleri halkımıza kabul ettirebilir, ve yetişen kuşakları yobazlığa ve irticaa karşı aşılmaz bir set halinde kullanabilirdik.

Şunu kesin olarak bilmeliyiz ki, inançlara karşı yapılacak baskı, onları kuvvetlendirmeye yarar. Bugün irticaın, geriliğin daha da azgınlaşmış olduğu bir gerçekse, bunu yaşadığımız baskı devrinin bir tepkisi olarak karşılamalıyız. İktidarın din ve vicdan hürriyetine saygılı olmasını ve bir iç deşarjı engellememiş bulunmasını doğru bulmakla beraber, bundaki ölçüyü yeteri gibi seçemediği, baskı yerine kullanılacak vasıtaları bulamadığı ve uygulayamamış olduğu için de tenkit etmekteyiz. Bu konuda Diyanet işleri teşkilâtının üzerine düeşn vazifeyi yapacak nitelikte olmadığını ve hattâ tersine irticaı destekler bir davranış görünüşü içinde bu-

Rusya'da Toprak Reformu

Kapitalist memleketlerde büyük toprakların köylüye dağıtılmasına «Toprak reformu» deniyor.

Sosyalist memleketlerde de bu reform yapılmaya başlandı. Bilindiği gibi Sovyet Rusya'da bütün topraklar devletleştirildi, birkısmı da kooptratifleştirildi. Devlet işletmelerine Solhoz, kooptratif işletmelerine de Kolhoz adı verildi. Kolhoz'larda toprak kooptratifindir. Sonraları kooptratif üyelerine kendi işletmeleri için 2 dönüm kadar toprak ayrıldı. Şimdi yeni bir reform yapılmakta ve kolhoz üyelerine ayrılan topraklar 5 dönüme çıkarılmaktadır.

Sovyet Rusya'da sebze, hayvan mahsulleri ve birçok gıda maddeleri bu gibi özel kişilerin işlettikleri topraklardan elde ediliyor. Sistemin gittikçe gelişerek tarımın büyük ölçüde özel işletmeler eline geçeceği ve bunların da kooptratiflerce destekleneceği günün uzak olmadığı anlaşılmaktadır.

lunduğunu da kaydetmek isteriz. Bir tabiî senatörün senato araştırması için verdiği önergeye göre, bugün bu teşkilâtta en güçlü söz sahibi olan ve Başkan Yardımcılığını vekâleten yapan kişi, gericilik akımının başlıca destekçisi olmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı bir devlet teşkilâtıdır. İmamlar, kâtipler de devlet memuru sayılmaktadır. Bu düşünce ile 3 Mayıs günü sayın Öktem'in cenaze namazını kıldırmamak için camide bulunmayan imamların Diyanet işlerine dayanıp dayanmadıkları elbet araştırılacaktır. Biz bunu, irticaın ve gericiliğin yayılmasını etkileyen faktörlerden biri olarak kaydetmekle yetiniyoruz.

Önümüzde yakın bir seçim var. Seçime kadar geçecek kısa zaman içinde bu konuda iktidardan esaslı bir harekete geçmesini bekleyemeyiz. Seçimlerden sonra derhal ele almamız ve bilimsel olarak çözüme kavuşturmamız gereken en önemli dâvâmızın bu olduğuna inanmaktayız.

Grev hakkı, ulu-orta kullanılırsa korunamaz

İşçimize verilen grev hakkının ulu orta kullanılması bu hakkın devam edememesi tehlikesini doğurur. Yürürlükteki mevzuatta çok boşluklar var. Anlaşmazlıkların greve gitmeden çözüm yollarına bağlanması için gerekli tertiplerin düşünülmemiş olması, ücret artışları ve yeni sosyâl haklar elde etmek maksadıyla ileri sürülen isteklere kanunca bir sınır tanınmamış bulunması gibi konular üzerinde durulma zorunluğu her geçen gün biraz daha fazla hissedilmektedir.

Yerleşmiş bir kanaate göre, kamu düzenini korumak ve ekonomik hayatın sarsılmasını önlemek maksadıyla da olsa, grev hakkını sınırlayıcı hiçbir tedbir alınamaz. ve böyle bir davranış demokratik hak ve hürriyetlerle bağdaşamaz. Hattâ daha ileri gidilerek «Devletin sosyâl ve ekonomik politikasını etkilemek, ya da bir iş kolunda patronları işçi isteklerini kabule zorlamak için» genel grev veya sempati grevleri hakkı dahi tanınmalıdır.

Bâbıâli yokuşunda bir basın evinde işçiler grev ve işveren de lokavt ilân etti; işyeri bir buçuk sene kapalı kaldı. Bu yüzden işçiler ve işveren çalışmadı. Tam İstanbul vilâyetinin ve çalışma müdürlüğünün yanında ve herkesin gözü önünde cereyan eden bu olaya ne Vâli, ne Çalışma müdürlüğü, ne de başka hiçbir makam karışamadı. «Bu kadar süre bir işyeri kapalı ve yüzlerce işçi işsiz kalamaz, buna müsaade edemeyiz; haklı haksızı ayıracağız, ve bu grev son bulacaktır» denemedi. Çünkü kanunlarımız, ne idâri otoritelere, ne mahkemelere, ne de başka bir yere belirli bir süre —meselâ bir ay— geçtikten sonra işyerinin çalıştırılması ve işçilerin işe başlaması için müdahale hakkı tanımamıştır.

Mutsuz bir grev teşebbüsüne de İstanbul şehir tiyatrosu artistleri ve teknisyenleri girişti. Sanki işveren başkalarını alıp tiyatroları işletir diye de artistler beyaz gömlekler giyerek tiyatro kapılarında grev gözcülüğü yaptılar.

Bu grevde grevcilerin mi, işverenin mi haklı olduğunu araştıracak değiliz. Belki grevcilerin isteklerini Belediye de yerine getirmek istemekte, fakat kanunlar elini kolunu bağladığı için birşey yapamamaktadır. Asıl üzerinde duracağımız konu, bu gibi durumlarda greve gitmeden işçi isteklerini tetkik edecek ve haklı buluyorsa kesin karar vererek tarafları bu karara uymaya çağıracak bir ara kuruluşun bulunmayışıdır. Taraflar ancak bundan sonra, karara uymadıkları taktirde, doğabilecek riskleri göze alarak greve ya da lokavta gidebilmelidirler.

GREV İNGİLTERE'DE BİLE SINIRLANIYOR

İşçi hareketleri İngiltere'den başlamıştır. Bu memleket hürriyetlerin, sendikacılığın kaynağı ve beşiğidir. Şimdi de partisiyle işçi, iktidardadır ve buna rağmen bugün grevleri sınırlamaya doğru gitmektedir.

İşçi Partisi lideri Başbakan Wilson hükûmetinin hazırladığı greve karşı kanun tasarısını mutlaka parlamentodan geçirmeye kararlıdır. Gerçi sendikalar ayak-

lanmış ve bu tasarıyı protesto hareketleri şiddetle başlamıştır. Nisanın 20'sinde Blackpool'de toplanan İngiltere tekstil sendikaları kongresinde hemen hemen oy birliğiyle tasarı aleyhinde karar alınmıştır. Bu sendika Başbakan Harold Wilson'un da bağlı bulunduğu ve şimdiye kadar hükûmeti her kararında ve hareketinde tutmuş, 90 bin üyesi bulunan İngiltere'nin en kuvvetli bir sendikasıdır. Tekstil sendikasının yanı sıra diğer sendikalar da kıyameti koparmakta, hattâ bu yüzden grevlere baş vurulmaktadırlar.

Fakat işçi hükümeti greve karşı kanun tasarısının her ne bahasına olursa olsun parlamentodan geçirmeye çalışıyor. Sendikacılığın bugünkü durumu memleketi anarşiye götürüyor, İngiltere ekonomisi bu yüzden çöküyor diyor. Gerçi bugün de İngiltere'de grev hakkı hayli kısılmıştır. Kanunun tanıdığı ve tanımadığı grevler var. Birinci katagoriye girenlerde işçi hakları saklı kalıyor; ikincilerde ise işçi birçok haklarını kaybetmektedir. Onun için kanunsuz grevler birkaç saati, nihayet bir iki günü geçmiyor. İşçi ücretlerine yüzde 3 den fazla zam isteğinin kabul edilmemesi yüzünden girişilecek grevler İngiltere'de kanunsuz sayılmaktadır. Sonra grev ilân eden sendikanın işverene bazı durumlarda zarar ve ziyan ödemesine mahkemeler karar vermektedirler. Bütün bu gibi noktalar İngiltere'de bugün bile işçinin kolay kolay greve gitmesini önleyen faktörlerdir.

Fakat bu yetmemekte, kanunlarla daha başka engeller koyarak grevin kısaltılması gerekmektedir. İşte İşçi Partisi hükûmeti bu dâvânın peşindedir. İşi o kadar ileri götürmüşütrki, Başbakan Wilson partisinin parlamento grubunda yaptığı konuşmada, «eğer bu kanunu kabul etmezseniz yeni seçimlere giderim, siyâsî hayatınız tehlikeye girer» diye arkadaşlarına gözdağı bile vermeyi gerekli görmüştür.

İşçi Partisi seçimlere giderse kimden oy alacak? İşçiden değil mi? Böyle bir tasarı İşçi Partisi için intihar demek olmayacak mı? Zâten önümüzdeki seçimlerde iktidardan düşeceği kuvvetle tahmin edilen bu partinin bindiği dalı kesmesi akılsızca bir iş olmuyor mu?

İşin asıl püf noktası da burası ya...

İşçi Partisi iddia ettiği gibi «Anarşiyi ve İngiltere'nin iktisadî çöküşünü önlemek»den ziyade, daha çok seçimleri kazanmak için bu yola başvurmuştur. Çünkü İngiltere'de büyük kütle, hattâ birçok işçi, bugün vardığı şekliyle sendikacılığın ve grevin aleyhindedirler. Ünlü İngiliz gazetesi Sunday Times'in düzenlediği bir ankete göre, İngiliz halkının büyük çoğunluğu (kendilerine soru yönetilenlerin % 68'i) sendika reformu kanununu desteklemekte, bunlardan % 84'ü ise hükûmetin kanunsuz grevlere karşı daha şiddetli tedbirler almasını istemektedir. İşçi Partisinin sol kanadı, ki küçük bir azınlık halindedir, tasarıya muhalefet de etseler Wilson, kanunu parlamentodan geçireceğine emindir. Çünkü muhalefet partisi (Muhafazakârlar), müsbet oy kullanmaları mümkün olmadığı için, çekimser kalacaklardır. Bu çekimserlik, İngiliz politika dilinde, muhalefetin tasarıya müsbet oy vermesi demektir.

SONUÇ

Bizde, başka konularda da rastlanabilecek Anayasa'dan doğmuş köklü bir çelişme etkisinden kurtulamayarak, sanki yüzde yüz hürriyetçi bir toplummuşuz gibi klâsik liberâl çerçeve içinde bir grev mevzuatı var. Toplu sözleşmelerde, sendikacılıkta, grev hakkını kullanmada tam bir serbesti, bu mevzuatın temel prensipini kurmaktadır. Liberâl isek işçi ve iş veren ilişkilerinde devletin kanunlar koyarak müdahale etmemesi, eğer devletçi isek devletin bu ilişkilerin düzenlenmesinde kamuyu düşünen bir müdahalede bulunması lâzımdır. Grev hakkı söz konusu oldu mu liberâl, hak istemek söz konusu oldu mu devletçi olmak çelişimi içinde kalmaktan, yani devekuşu olmak tan kurtulmalıyız.

Bugün kalkınabilmiş bir toplum olsaydık, İngiltere'de olduğu gibi grevleri sınırlama yoluna gitmeye mecbur kalırdık. Oysaki henüz kalkınmış değiliz; bu bakımdan işverenin iki asır evvel işçiyi hayvan gibi çalıştırdığı, istediği zaman işinden çıkardığı, dilediği ücreti verdiği dönemi ya-

şamaktayız. İngiltere'yi o zamanki hâliyle taklit etmeyi kimse düşünemez ve düşünse bile bunu uygulamaya kimsenin gücü yetmez. Ama ne olur, şimdiki hâliyle onu taklit etsek!

Grev hakkını ulu orta kullanmak ve toplumun bütününü ilgilendiren bu olayı sâdece işçi ve işveren arasında bir serbest pazarlık konusu sanarak kamu müdahalesi dışında bırakmak, herşeyden önce, bu hakkın eninde sonunda ortadan kalkması sonucunu verme, ve Türk toplumunu gerilere ve karanlıklara sürükleme tehlikesiyle bizi karşı karşıya bırakacaktır.

Sermaye piyasası'nın Tanzimi ve Teşviki

25 Nisan 1969 Cuma günü, «Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans heyeti» Tarabya otelinde bir Açık oturum tertip etmiştir.

Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu Başkanı Bülent Yazıcı'nın yönetimi altında cereyan eden toplantıda, birçok hazırlıklardan sonra, geçici komisyonda görüşülerek son şeklini alan ve Büyük Millet Meclisine sevk olunan sermaye piyasasına Tanzim ve Teşvik kanuna tasarısının eliştirilmesi yapılmıştır.

Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürü Şadi Özer, evvelâ tasarının mucip sebepleri konusunda resmî görüşü açıklamıştır. Buna göre bizde millî gelir 300 dolara ulaşmıştır, ve önümüzdeki on sene zarfında 500 dolara yükselecektir. Bundan dolayı devlet, bir sermaye piyasasının kurulmasını teşvik edici tedbirler almayı lüzumlu görmüştür.

Bizdeki Anonim şirketler Avrupa'daki kapalı (Closed) şirketlere benzerler. Bunlar her ne kadar, isterlerse, yeni hisse senetlerini halka satabilirler, fakat esas itibariyle halka açık değildirler.

Anglosakson müseccel sermaye sisteminde idareciler halka, mal arzeder gibi kolayca hisse senedi satabilirler. Fakat biz bu sisteme doğru gidersek, halkın aldatılmaması için bazı denetleme tedbirleri almaya mecburuz.

Tasarı iki kısma ayrılabilir:

Birinci bölümde problem evvelâ tarif edlimekte ve sermaye piyasasına emniyet getirecek tedbirler ele alınmaktadır.

İkinci bölümde malî ve iktisadî teşvik edici konular zikrolunmaktadır.

Esas noktaları, şu suretle özetleyebiliriz:

1 — Eski sistem anonim şirketler, işlerine olduğu gibi devam edeceklerdir. Bunlar isterlerse, teşvik tedbirlerinden istifade edebilmek için halka açılabileceklerdir. (Tasarı bunun nasıl yapılabileceği yönünden eksiktir).

2 — Halka açık yeni sistem Anonim şirketlerin enaz nama muharrer hisseli 51 ortağı olacaktır. Hisselerin diğer yarısı piyasaya arzedilecektir. Bu hisseler hâmiline ait olacaktır. Sermayenin yüzde onunu aşmamak şartiyle oy hakkından yoksun fakat temettü yönünden imtiyazlı hisse senetleri de çıkarılabilecektir.

3 — Bakanlıklar mümessilleri tarafından teşkil edilecek bir denetleme kurulu, halkın aldatılmaması için, şirketleri kontrol altında bulunduracaktır.

4 — Satışlar, Denetleme kurulu tarafından aracılık belgesi alan, aracı kuruluşlar tarafından yapılacaktır. Bu kuruluşlar yatırım bankaları olacaktır. Ticaret bankalarına bu hak tanınmamıştır.

5 — Teşvik edici tedbirler şunlardır: Halka satılacak hisse senetlerinde Kurumlar vergisi ve Damga resimleri yarıya inmektedir. Bin liraya kadar temettü getiren senetler için stopaj vergisi tamamiyle kalkmaktadır.

a — Böyle bir kanuna lüzum olup olmadığı: Bazı kimseler esham borsasının işlemesini temin edecek tedbirlerin kâfi olacağı görüşünü öne sürmüşlerdir.

b — Denetleme kurulunun teşekkül tarzı eleştirilmiştir.

c — Ticâri bankaların da aracılık yapabilmeleri istenmiştir.

d — Tasarının bankalar kanununu zedelediği söylenmiştir.

e — Eski sistem Anonim şirketlerin teşvik edici tedbirlerden istifade etmemelerinin bunları cezalandırdığı iddia edilmiştir. Bu ve bu gibi görüşleri de nazarı itibara alarak «Ekonomik ve sosyal etüdler hayati» kanunu tasarısını tahlil eden bir rapor hazırlayacaktır.

Minarelerdeki hoparlörler kısılamazmı?

Eskiden din sömürücüleri çatal bıçak kullanmayı bile günâh sayarlardı. Çünkü Batı'ya, medeniyete düşmandılar; Çatal bıçaktan sonra medeniyetin diğer vasıtaları, âdetleri de gelebileceğinden korkuyorlardı. Halkın uyanması, Batı'ya yönelmesi, onların kurduğu sömürme düzeninin sonu demekti.

Onların zamanında radyo yok, fakat gramofon vardı. Gramofon kullananlara «**Kâfir**» derler, ve bu medeniyet vasıtasını kırar ve sustursa dine hizmet eder diye halka camilerde vaaz verirlerdi.

Şimdi din sömürücüleri hoparlörü irticaın, gericiliğin en güçlü, en yaygın bir vasıtası olarak kullanıyorlar. Sonuna kadar açtıkları hoparlörlerle yedi mahalleyi ayağa kaldırıyorlar. Ankara'da İzmir caddesinde turistik Balin otelinin tam karşısında bir apartıman katının penceresinden dışarı çıkarılan hoparlör, bütün civar sâkin lerini sabahın alaca karanlığında uykularından ediyor. O kadar kuvvetli ve cırlak bir sesle ezan okunuyorki - tabiî plâktan ya da banddan - Balin otelinde kalan ecnebiler sabah olur olmaz hesaplarını görüp oteli terk ediyorlar. Mahalle halkının şikâyet etmeye cesareti yok.. «**Vay dinsiz, imansız!**» diye yobazların elinden kurtulmaları güç..

Dinimize saygılı olalım. Fakan din değişti mi ki, elli sene evvel kullanılması günâh sayılan şeyler bugün dinin vazgeçilmez vasıtaları hâline gelmiştir? Aslında ne çatal bıçak kullanmak, ne de radyo çalmak günâh değildir. Günâh olan çatal bıçakla birisine hücum etmek, radyoyu sonuna kadar açarak herkesi huzursuz etmektir. Velev namaz vaktinin geldiğini haber vermek için dahi olsa, şehirlerde, köylerde namaz kılan kılmayan, müslüman olan olmayan herkesi ayağa kaldırmak, gece uykusundan etmek hakkı kimseye verilemez. Klakson yasağı, geceleri belirli saatten sonra hoprlör kullanma yasağı ne için konmuştur? Bàri, sırf bu yasakların konmasına dayanarak geceleri olsun, ezanlarda hoparlörler kısılsa buna da razı olacağız. Çünkü yalnız Ankara'daki İzmir caddesi halkı değil, aşağı yukarı her yer halkı rahat bir sabah uykusundan mahrum ve bu yüzden maddî manevi huzursuzluk içindeler.

Boğaz köprüsü aleyhinde olanlar tezleriyle tersine bu köprüyü savunuyorlar

Boğaz köprüsü yapımı aleyhinde geniş bir kampanya açıldı. Mimarlar Odasının önayak olduğu bu kampanya kısa zamanda gelişerek büyük öğrenci hareketlerine de yol açtı. İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencileri «Boğaz körprüsüne hayır!» haftası düzenlediler, ve üniversitede bir de Açık oturum yaptılar.

Sorun yalnız bir açıdan ele alınırsa olumlu olumsuz bir yargıya varmak, aynı argümanlarla köprü yapımının hem aleyhinde hem de lehinde bulunmak mümkündür. Mimarlar Odasının görüşünü yansıtan broşürde bir Boğaz köprüsü yapmakla İstanbul'un yerleşme bölgelerinde çok büyük ve istenmeyen değişiklikler olacağı iddiası ileri sürülmüştür. İstanbul Nufusunun % 70-80'i Boğaz'ın batısında, % 20 - 30'u da doğusunda yaşamakta, tarihî şehir merkezi batı yakasından bulunmakta olduğu belirtilerek, bir köprü yapılırsa bu durumun değişeceği, doğu yakasının yerleşme ve sanayi bölgeleri olarak önem kazanacağı, bu suretle tek bir köprüyle ulaşımın sağlanamayacağı ve yakın gelecekte daha birçok köprülerin yapılması zorunluğu doğacağı, Adapazarı'na kadar yayılan sanayi bölgelerinin İstanbul'a doğru kayacağı, daha birçok problemlerin doğacağı ileri sürülmüştür. Teknik Üniversite İnşaat Fakültesi Öğrenci Birliği'nin düzenlediği Açık oturumda konuşan yüksek mimar Turgut Cansever, inşaat yüksek mühendisi Melih Köknel köprü yapımının şiddetle aleyhinde bulunmuşlardır. Aynı oturumda konuşan yazar İlhan Selçuk da bu teşebbüsü Amerikalılar ve onların ara-

cılarının bir sömürü oyunu olduğunu söylemiştir.

Yatırım kaynakları çok kıt ve yatırım yapılacak alanları çok geniş olan Türkiye'nin Boğaz köprüsüne öncelik tanıması tenkit edilebilir. Boğaz köprüsü ive dilikle ele alacağımız ve fedakârlıklara katlanarak çok büyük yatırımlara girişeceğimiz bir iş değildir denmesi ve bu tezin çeşitli bakımlardan savunulması mümkündür. Ama Boğaz'ın iki yakasında yerleşme ve sanayi bölgelerinde büyük değişiklikler yapar; Adapazarı'na kadar yayılmış sanayi İstanbul bölgesinde toplanır gibi tezler bu teşebbüsü desteklemeye yarar. Demek sâdece Boğaz'ın iki yakasını birleştirmek suretiyle İstanbul'da başka bir gelişme, başka bir yerleşme biçimi olacakmış! O zaman bu normâl değişimin zorla önlenmekte olduğu yargısına varmak gerekir. İstanbul'un tarihî gelişmesinin batı yönünde olduğu iddiası da bilimsel dayanaktan yoksundur. Birçok nedenlere dayanarak gerçekteki gelişme Boğaz'ın doğu yakasına geçmelidir ve geçecektir denebilir. Bugün bile Haydarpaşa limanının İstanbul'daki Salıpazar limanına rekabet etmesi, yeni endüstri tesislerinin batı yakakasından ziyade doğu Anadolu yakasında kurulması, yeni yerleşme sahalarının daha çok bu yakada gelişmesi bunu gösteren delillerdir. Anadolu'nun başlıca limanı İstanbul değil, gelecekte İzmit olacaktır. İzmit, Adapazar ve Sakarya bölgesiyle İstanbul'un Anadolu yakası başlı başına bir bütün teşkil edeceği, bu bütünün batı yakasıyla zorunlu ve devamlı ilişiği kurmaya lüzum görmeden bir ünite olacağı düşünülmelidir. Kısası, şimdiye kadar Boğaz köprüsü aleyhinde ileri sürülmüş iddialardan ve tezlerden çoğu, bu köprünün yapılmaması değil, tersine yapılması için destek olacak niteliktedir.

Köprüden önce ekonomik ve şehircilik bakımlarından yeterli etütlerin yapılmamış olduğuna ve köprü ve çevre yolları dolayısıyla geniş bir arsa spekülasyonuna girişildiğine değinen tenkitleri haklı bulmamak mümkün değildir. Ancak Boğaz'ın iki yakasını bir köprü ile birleştirmek fikri yeni olmayıp eskidir. Bu suyolunun üzerine köprü kurmak için yapılacak başlıca etüt, bu köprünün nereye kurulması ve anayollara ne şekilde bağlanması gibi teknik sorunları çözüm için olabilir. Yoksa köprü yapmalı mı? diye bir sorunun çözümü için etüt söz konusu olamaz. Böyle bir köprü hattâ gerekirse daha başka köprüler mutlaka yapılmalıdır. Mesele, bunun şimdi zamanı mıdır; buraya yatıracağımız milyarları başka sahalar için kullansak ve ekonomimizi kuvvetlendirerek sonra bu işe girişsek daha iyi olmaz mıydı? Sorusuna cevap bulmaktan ibarettir.

Arsa spekülasyonlarına gelince, bunun önlenememesi, köprü ve çevre yolları dolayısıyla değer kazanacak bütün gayrimenkullerde doğacak artı değerlerin âdil ölçüler altında vergilendirilememesi veya bu değerlerin kamulaştırılmasına yarayan tedbirlerin alınamaması cidden acıklı olmakta; birçok dedikodulara yol açmakta, sosyal huzuru bozmakta ve üstelik kamu yüklerini çoğaltarak vergi baskısını ağırlaştırmayı zorunlu kılmaktadır. Kalkınma dolayısıyla gayrimenkullerde artan değerlenden vergi veya başka şekilde kamunun bir pay alması prensibini ötedenberi savunduğumuz için, bu konudaki görüşlerimizi sayın okuyucularımız bilirler. Böyle bir kanun, muhakkakki kalkınmaya giriştiğimiz ilk günlerde konmalıydı. Ankara imar gördü, dönümü 100 lira olan arsaların metresi 2000 liraya çıktı. Bu değer artışına sebep olan yatırımı yapan hiçbir kuruluş, ne devlet ne de belediye, bundan yaralanmadıktan başka, imar için yapılan istimlâklerin bedelleri artan kıymetler üzerinden ödendi. Yalnız Ankara'da yalnız İstanbul'da ve şehirlerimizde değil, kırlarda da aynı durum olmuş; imar ve kalkınma yüzünden mantar gibi yerden fışkıran milyonerler gelir vergisinden bile istisna edilmiştir.

Boğaz köprüsü için harcanacak milyarları, eğer artı değerlerin kamuya intikalini sağlayabilsek, kolaylıkla geri alabileceğimize şüphe yoktu.

Boğaz köprüsünün Amerikan ve ecnebi firmalarına iş ve bu yolla işbaşında olanlara menfaat sağlanması için girişilmiş bir teşebbüs olarak gösterenlere, çirkin ve ahlâk dışı bir iftira içinde olduklarını söylemekle yetiniyoruz.

Millî İradeyi Yalnız Parlemento Temsil Etmez

Yazan : **Ahmet Hamdi BAŞAR**

SON öğrenci taşkınlıkları ve Orta Doğu Teknik Üniversitesinin öğrenciler tarafından işgali üzerine CHP bir bildiri yayınlayarak bu hareketleri kınadı. Fakat bunlara tutarsız politikasıyla AP iktidarı sebep oluyor demeyi de unutmadı. AP Genel Başkanı ve Başbakan Demirel ise, ertesi günü verdiği demeçte CHP'yi kaderiyle söz sahibi olan milleti ve onun irâdesiyle seçilen Meclisleri kabul etmemek, meseleleri Meclislerin irâdesine bırakacak yerde, her meselede söz sahibi kendisiymiş gibi davranmak ve Meclislerin dışında yardımcı aramakla suçladı. Sayın Başbakan öğrenci tahriklerini destekliyen ve onları Atatükçü gençlerin kutsal bir ödevi gibi gösteren Halk Partisidir demek istemektedir. Durumun hangi iddiayı doğruladığı konusu üzerinde durmak istemiyoruz. CHP Genel Sekreteri Sayın Bülent Ecevit'in Başbakana cevap olmak üzere gazetelerde yayınlanan demesinde ileri sürdüğü gibi, Halk Partisinin kanun dışı taşkınlıkları tertip veya teşvik ettiğini ortaya koyacak belge gösterilebilir mi, gösterilemez mi? Bir araştırmaya girişerek kesin yargıya varmış değiliz. Yalnız bir muhalefet partisinin iktidarı yıprandıracak her türlü hareketleri politikası bakımından hoş görmesi ve rejim değişikliği yolunda olduğuna göre de, resmen olmasa bile dolaylı yollarla bu hareketleri desteklemiş olması mümkündür. Öte yandan sayın Genel Sekreterin, yakınlarda yapıldığı için henüz unutulmamış olan bazı konuşmalarında ayaklanma hareketlerini gençlerin masum idealizm belirtileri gibi karşıladığına değinen kısımlar bulup göstermek mümkündür. Gerçek durum ne olursa olsun, Halk Partisinin kanun dışı ayaklanmalara karşı olduğunu kamu oyuna duyurması birçok tarafsız çevrelerde gönül ferahlığı doğurmuş ve Halk Partisinin özellikle başında bulunan sayın liderinin memleket ve tarih ölçüsünde yüklendiği kutsal vazifenin gerektirdiği mutlu bir davranış olarak yorumlanmıştır.

Fakat bizce üzerinde önemle durulması gereken, sayın Başbakanın demecinde belirtilen **«Son sözün milletin irâdesiyle seçilen Meclislerde»** olduğu tezinin bir belit (mütearife), bilimsel bir gerçek olup olmadığı meselesidir. Sayın Başbakan aynı günlerde Polis enstitüsünün yıldönümü vesilesiyle yaptığı konuşmada da bu teze dayanarak, artık jandarma ve polis devletinden sonra şimdi hukuk devleti devrine girilmiş olduğunu ve hukukun gösterdiği yolun dışına kimsenin çıkma hakkına sahip bulunmadığını söylemiştir.

Şüphe yok ki bu tezi, sadece sayın

Demirel ortaya atıp savunmamaktadır. Başta anayasacılar, bazı istisnalarıyla bütün hukukçular, iktidarda bulunan politikacılar **«Hukuk Devleti»** ilkesini ispatı gerekmeyecek bir bilimsel gerçek olarak kabul etmiş bulunmaktadırlar. 1961 Anayasası bütün kişisel ve toplumsal hürriyet haklarına ilişmezlik tanıdığı halde okul, fabrika, tarla gibi yerlerin gerekli kanunların yapılmasını sağlamak maksadıyla da olsa, işgali şeklinde bir hakka yer vermemiştir. Bu böyle olduğu halde, geçen yıl yine üniversitelerin öğrenciler ve bir fabrikanın da işçiler tarafından işgali dolayısile bilimsel görüşlerini açıklayan sayın bir hukuk profesörümüz bu işgalleri kanunî hak çerçevesi içinde karşıladığını bildirmiş ve bu konuda bu profesör gibi düşündüklerini gazetelerde yayınladıkları yazılarla açıklıyan başkaları da çıkmıştır.

Şu halde tez, bir belit, bir mütearife niteliğinde değildir. Dikkati çeken bir başka nokta da hukuk devleti ilkelerine aykırı düşen bu hareketlerin yalnız bizde değil, birçok dünya memleketlerinde, hem de fazlasıyla olmasıdır. Fransa başta gelmek üzere başka birçok memleketlerde, İtalya'da, İngiltere'de, Batı Almanya'da ve hattâ Birleşik Amerika'da ve Japonya'da öğrenci ayaklanmaları, okulların işgali olayları sürüp gitmektedir. Bütün bu memleketlerde hukuk devleti dejimi kâkimdir ve sözünü ettiğimiz hareketler hukuka aykırıdır. Yalnız hukuka değil, Anayasaya da aykırıdır. Bilindiği üzere direkt olarak Anayasaya aykırı hareket ağır bir suçtur. Kanunların koyduğu yasakları çiğniyenlerle Anayasayı çiğniyenler arasında ceza bakımından büyük fark vardır. Bu ikinci suçu işliyenlere bazı hukuk devletinde ölüm cezası verilir.

Durum bu merkezde olduğu halde hiçbir memlekette öğrenci ve işçi ayaklanmalarında hareketin Anayasaya aykırılığı noktası üzerinde durulmamaktadır. Bunlar ya devlet memurlarını cebir kullanarak vazifeden alıkoymak, ya onlara tecavüz etmek veya devlet mallarına elkoymak gibi yürürlükteki kanunların suç saydığı hareketler olarak mütalâa edilmekte; emniyet kuvvetlerinin müdahaleleri ya da suçluların tutuklanarak kovuşturulması yürürlükteki kanunların çerçevesi içinde yapılmaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesini ya da Siyasal Bilgiler Fakültesini öğrencilerin topluca işgal etmeleri, siyasî rejimin değişmesi amacını güdüyor ve yürürlükteki kanunlara göre ağır cezası olan bir suçtur. Fakat gençler böyle bir suç işlediklerinden dolayı değil, devlet mallarına elkoyduklarından ve devlet memurlarını vazife göremez duruma soktuklarından dolayı takibe uğramaktadırlar.

Neden böyle?

Çünkü hukuk devleti diye herkesin kayıtsız şartsız bağlanması istenen rejim, artık bugünkü dünyaya uymuyor. **«Millet serbestçe oyunu kullanacak, vekillerini seçecek; bunlardan kurulu Meclisler millet adına söz sahibi olacaklar; herkes siyasî ve hukukî düzende neyi değiştirmek istiyorsa ancak bu makanizmaya baş vurarak, orada etkili olmaya çalışarak bu özlemini gerçekleştirecek, hukuk devleti bu demektir»** biçiminde bir doktrinin artık bugünkü dünya, bugünkü toplumsal yapı ve tarihin kader akışı karşısında ayakta duramayacağı anlaşılmıştır.

Neden anlaşılmıştır? Yoksa hukuk devleti düzeni değişmeli midir?

İşte asıl çözümlenmesi gereken soruna şimdi geldik.

Parlamantarizm rejimi devrini yitirmiş ve yapısını değiştirmiş bir toplum düzenine özgü, ancak onun kurallarına ve gidişine uygun bir sistemdir. Bu rejim bir örgütleşme mekanizmasiyle kurulup işler: İstendiği ve kurulabildiği kadar çok sayıda siyasî partiler vardır; partiler rejimin vaz geçilmez unsurudur. Bu her Anayasada kesin hükümlere bağlanmıştır. Partiler serbestçe çalışmalı, örgütleşmeli; seçimler serbestçe yapılmalı; halk dilediği partiye oy vererek onun adamlarını kendi temsilcisi gibi seçmelidir. Sonra? Bu seçilen seçkin kişiler - ister bir Meclis, ister iki Meclis halinde - toplanarak millet adına son sözü söyliyeceklerdir. Geleneksel parlemantarizme bir din gibi ya da çıkarlarının vasıtası gibi bağlanmış

olanlara göre, demokrasi budur ve başka bir şekil alması aslâ mümkün değildir. Meselâ biri çıkıp :

— «**Efendim; parlamento rejiminin konduğu tarihî dönemlerden çok farklıyız. Şimdi toplum aşırı derecede sınıflaşmış ve ihtisaslaşmıştır. Teknoloji çağına girdik. Toplumun sorunu ancak ilim ve teknoloji sayesinde çözülebilir. Eskiden olduğu gibi devlet, ekonomiye ve sosyal sorunlara karşı ilgisiz ve tarafsız da değildir. Aksine hepsine müdahale etmek ve ister istemez taraf tutmaktadır. Parlamentonun çeşitli alternatifler arasında tercih yapabilecek insanlardan kurulması lâzımdır. Mademki iki Meclis var; hiç olmazsa birisine böyle insanlar seçilsin ve seçim meslek ve ihtisas adamları katılabilsin**» diye rejimin kendi şartları içinde islâhını öngören bir fikir ortaya atsa, hemen ona :

— «**Bu senin söylediğin faşizmdir**» denecektir.

Meselâ biri de çıkıp :

— «**Çok partili rejim eski model bir şeydir. Toplumun sınıf ayrılığı yapısına uygun partilerin kendi içlerinde demokratik mücadele olması yararlıdır; ama sınıfsal ayrılımları temsil eden hadsiz hesapsız partilerin serbestçe kurulup ortalığı karıştırması huzursuzluk ve karışıklık demektir. Partiler demokrasinin vazgeçilmez unsuru değildir. Hattâ bu politik örgütleşme yerine mesleklerin ve ihtisasların mükemmel şekilde örgütleşmesi ve devlet gücüne hâkim olabildiği toplumlarda tek parti bile yetişir**» dese komünistliğe kadar giden suçlamalarla onun söylediklerine pişman ettirilmesi mümkündür.

Bugünkü parlemantarizm rejimine ya saplandıkları inançtan, ya da güttükleri çıkardan dolayı sımsıkı bağlı olanlar, bu rejimin nasıl işlediğini görmemezlikten gelirler. Millet irâdesini temsil edeceği iddia edilen bu insanlar nasıl seçilir? Seçildikten sonra nasıl çalışır? Parti listelerinden birini seçme zorunluğuna bırakılmış olan seçmen, bu hakkını hangi şartlar altında kullanır? Listelere girebilmek için seçilecekler ne kadar para harcarlar, ne marifetler yaparlar? Seçildikten sonra parlamentoda nasıl iş görürler? Ve nihayet parlamento nasıl çalışır?

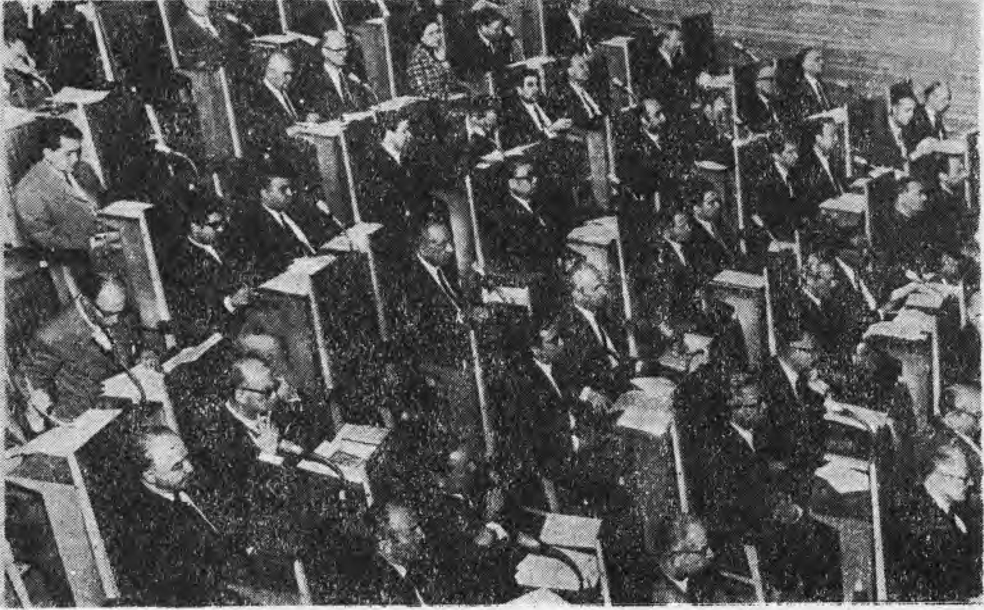
Memleketimizde olup bitenlere bakarak bunları cevaplandırmak güç değildir. Bu sistem, böyle kaldığı, ya da ufak tefek değişikliklere uğrayarak köklü bir reforma ulaşamadığı süre, gün geçtikçe fazlalaşacak bir huzursuzluk kaynağı olmaktadır. Parlamantarizmin bu şekline karşı ileri geri birçok memlekette beliren tepkiler o kadar yayılmaktadır ki, demokrasi bu ise, o demokrasiden vaz geçme eğilimleri bile fikir ve eylem planında kuvvetli bir akım doğurmaktadır.

Bu durum, sorunları parlamento dışına atmaktadır. Şimdi hiç bir memlekette parlamentolar eski itibarlarını koruyarak yaşayamıyorlar. Gençlerin, işçilerin, aydınların parlamento dışında ve onu etkilemek için mücadeleye girişmiş olmaları, bu rejimi değişmeye zorlaması bakımından hayırlı bile olmaktadır. Önümüzde akıp giden ve çok kimseyi «Artık yeter, bunlara ne oluyor? Hukuk devleti vardır; herşey hukuk çerçevesi içinde olmalıdır» **diye isyana sürükliyen olaylar, bir bünye değişimi, bir doğum sancısı alâmetleridir.**

Mesele bu yeni devrin ne olduğunu kavramak, ve değişmek şuurunu yıkıcı ve kanun dışı taşkınlıklar ve hareketler içinde duymak, ve hareketi eylem planından fikir planına aktarabilmektir.

Gelecek yazı :

PARLAMENTO REJİMİNDE REFORM

Bir Seminer

Teknoloji ve İktisadî Kalkınma

İktisadî Araştırmalar Vakfının düzenlediği «Teknoloji ve İktisadî Kalkınma Semineri» **ni, teknoloji inkilâbının bir ithal işi olmadığı gerçeğini ortaya atmak ve bunu kamu oyuna duyurmak fırsatını veren ve bu bakımdan iktisadî kalkınma yolunda bir dönüm noktasını işaretleyen mutlu bir hareket olarak karşılarız.**

Yazan : **Feridun AKDAĞ**

İKTİSADÎ Araştırma Vakfının bu yıl düzenlediği Milletlerarası büyük seminerin konusu, **«Teknoloji ve İktisadî Kalkınma»** idi. İktisadî Araştırma Vakfı bir özel sektör kuruluşu olarak, öğünülecek başarılı hizmetler yapmakta, iktisadî sorunlarımız üzerinde ciddî ve yararlı araştırma ve incelemelerde bulunmaktadır. Şimdiye kadar yaptığı seminerler, diğer toplantılar ve yayınladığı çeşitli konulardaki incelemelerle hükûmetin iktisadî çevrelerin ve kamu oyunun gittikçe fazlalaşan ilgi ve takdirini üzerinde toplamay muvaffak olan Vakfın bu son semineri de başarılı ve yararlı olmuştur.

Seminerin açılış töreni 5 Mayıs Pazartesi günü saat 10 da İstanbul Belediye Sarayında yapılmıştır. O gün öğleden son-

ra başlayarak 8 Mayıs Perşembe akşamına kadar Büyük Tarabya Otelinde devam eden çalışmalara milletlerarası ve millî kuruluşları temsilen ya da şahıslar adına birçok ilim adamı ve mütehassıs kişiler katılmıştır. Başbakan sayın Süleyman Demirel ilk günü, sayın müsteşar Munis Faik Ozansoy tarafından okunan açış konuşmasında teknolojinin iktisadî gelişme üzerindeki tesirlerine değindikten sonra: **«Gelişmemiş memleketlerin sanayi inkılâbını ithal malı olarak dışardan getirmeleri, âdetâ bir makine parçası gibi onu anbalajından çıkarıp harekete getirmeleri bahis konusu olamaz»** diyerek teknoloji transferinin basit ve kolay bir iş olmadığını, derin araştırmaları gerektirdiğini belirtmiştir. Başbakan şöyle konuşmuştur:

— **«Eğer halkın çoğunluğu maddî refahı bir arzu haline getirmemişse, o toplumun teknoloji ya da diğer faktörler mevcut olsa da kalkınma dediğimiz mahsulün ham maddesi yok demektir. Bu bakımdan kültürel şartların ve müesseselerin, sınaî bir topluma geçiş için lüzumlu sosyal değişmelerin bir memleketin teknolojik ilerlemeleri benimseyebilmesinde hazırlayıcı tesiri önemlidir. Memleketi çağdaş Batı medeniyet seviyesine çıkaracak emin ve kestirme yol, millî kültür temeli üzerinde bu medeniyetin bütün muhtevasını bir bütün olarak benimsetici bir eğitim ve kültürden geçmektir. Gerçekten gelişme hâlindeki memleketlerin özel problemleri üzerinde yeter genişlikte araştırmalar yoktur. Gelişmemiş memleketler bir yandan dünyanın ilim ve teknoloji hazinelerinden âzamî faydalanırken, öte yandan bu bilgilerden verimli şekilde yararlanmaları için kendi ülkelerindeki toprağın, iklimin, müstehlik zevkinin, kültürel gelenek ve âdetlerinin özelliklerine uygun bir teknolojiye önem vermek durumundadırlar.»**

ZATEN TARTIŞMALAR BU KONU ETRAFINDA TOPLANMIŞTI

Gelişmemiş memleketlerde teknoloji bir ithal malı olarak alınır ve kullanılabilir mi? Yoksa bir seçim yapmaları, bazılarını alıp bazılarını almamaları, aldıklarını da kendi şartlarına uydurmaları, bunun için derin bir araştırma külfetine katlanmaları ve nihayet kendi teknolojilerini yaratmaya çalışmaları mı lâzımdır?

Batılaşmaya özendiğimiz ilk günlerden beri bu soru üzerinde ciddî şekilde durduğumuzu sanmıyoruz. Batılaşmayı Batı medeniyetini her şeyiyle topyekûn alıp ithal etmek olduğu, Tanzimattan bu yana birçok ileri aydınlarımızın, inkılâpçılarımızın hiçbir ispata lüzum görmeden mütearife gibi kabul ettikleri bir fikirdi. Batı'da ne varsa (Rejim, kanun, ahlâk, müessese, teknik) hepsi olduğu gibi alınmalı ve uygulanmalıydı. Ziya Gökalp gibi bu fikre tüm olarak katılmayanlar da vardı. Onlar Batı'dan kayıtsız şartsız alınacak tek şeyin teknik olduğunu, fakat ötekilerin (kültür) olması dolayısıyla olduğu gibi taklit edilemeyeceğini, kendimize uygun şekiller alacaklarını, ya da kendi kültürümüzün bağımsız olarak yaşayabileceğini iddia ediyorlardı.

O zamanlar Türk toplumu - tarihsel ve sosyal nedenler yüzünden - Batı medeniyetine ve teknolojisine karşı düşmanlık beslemekte olduğundan, Ziya Gökalp'in teknik ve kültür ayırımı yaparak hiç olmazsa birincisini halka kabul ettirmek çabasından doğan bu komprimi Cumhuriyetten sonra gereksizdi. Batı'yı her şeyiyle alacaktık ve almaya başlamıştık. Bu arada almak istediklerimizin başında teknik geliyordu. Bunda bir tercih yapmayı düşünmüyorduk. Arzularımızı yalnız imkânlarımız sınırlayabilirdi. Böylelikle Cumhuriyetten bu yana kalkınma dâvâmız makineleşme dâvâsı haline geldi. Ne bulduksa, ne alabildikse memlekete getirdik. Anahtar teslimi fabrikalar ısmarladık! her çeşit makine, otomobil, kamyon, traktör, hattâ daktilo makinesini memlekete soktuk. Teknoloji transferinin sosyal bünyemizde, kendi teknolojimizde, ekonomimizde buhranlar, dengesizlikler yaratabileceği, ya da bunların bazı zararlı ve tehlikeli yanları bulunabileceği aklımızdan bile geçmedi.

İşte, bizce İktisadî Araştırma Vakfı-

nın düzenlediği bu seminerin en büyük hizmeti, Türkiye gibi kalkınmakta olan bir geri memlekette teknoloji transferinin gözü kapalı bir ithal işi olmadığı, dünyadaki teknolojik ilerlemeleri adım adım takip ederek ve sosyal bünyemizi de gözönüne alarak derin bir araştırmadan sonra bir seçim yapmak gerektiği gerçeğini ortaya atmış ve ispatlamış olmasıdır. Sayın Başbakan açılış konuşmasında hükûmet görüşü olarak **«Sanayi inkılâbının ithal malı olamayacağını»** belirttiğine göre, şimdiye kadar birçok bunalımlara ve israflara yol vermiş olan gözü kapalı teknoloji transferi devrinin artık kapanacağı müjdesini bu seminerle almış olduğumuzu rahatlıkla söyliyebiliriz.

TEKNOLOJİNİN GENEL MESELELERİ

Seminer programında ilk gün öğleden sonraki oturum **«Teknolojinin Genel Meseleleri»** ne ayrılmıştı. Konu, Avrupa Toplulukları Komisyonu başkan yardımcısı Dr. Fritz HELWİG tarafından sunuldu. Hem ilim, hem iş ve hem de politika hayatında uzun tecrübeleri olan bu değerli konuşmacı, meseleyi Avrupa Ekonomik topluluğu açısından ele aldı. Bu Topluluk, geri kalmış bir memleket olan Türkiye'ye teknoloji transferinde önemli yardımlarda bulunabilirdi. Topluluk ekonomisi şayet büyümek zorunda ise, kaynakları araştırmalı ve bunları yeni buluşlara tahsis ederek prodüktüviteyi arttırmalıydı. Batı ülkeleri tüm olarak Amerika Birleşik Devletleri kadar nüfusa sahip oldukları halde araştırma ve kalkınmaya ayırdıkları harcamalar onun ancak dörtte birinden ibaretti. Amerikan hükûmetinin sadece temel sınaî araştırmalar için kamu fonlarından harcadığı paralar, Avrupa Ortak Pazar ülkelerinin bir araya koyduklarının sekiz mislinden daha fazlaydı. Buna rağmen Amerika Birleşik Devletleri'nde özel sektörün bu alandaki harcamaları kamu sektöründen daha çoktu.

Sayın Helwig konuşmasında, Ortak Pazarın teknolojik araştırmalarda Avrupa'nın mevcut potansiyelini kuvvetlendireceği ve aynı zamanda ortaklığa girecek kalkınmakta olan memleketlere de bu konuda daha geniş yardımlarda bulunabileceğini anlattıktan sonra Amerika ile Avrupa, Avrupa ile gelişmekte olan memleketler arasındaki teknolojik açığın kapan-

Semineri ilgiyle izleyenler ve Silâhlı Kuvvetler temsilcileri

ması yolu üzerinde durmuştur. Bu sonuncu memleketler için Japon örneğinden yararlanmak lâzımdır. Japonlar, gayretlerini çok geniş bir mal grubu etrafında toplamak yerine, transistör ve elektronik cihazlar üretimi, hassa âletler, gemi yapımı ve optik sanayii gibi belirli sektörler üzerinde ihtisaslaşmışlar ve bu sayede şöhretlerini sağlamışlardır. Konferansçıya göre, gelişen bir ülke ilk aşamada başka yerlerde geliştirilmiş olan denenmiş bir tekniği bölgesel şartlar açısından en uygun düşecek belirli sektörlere uygulamakla yetinmelidir. Bu ülkeler araştırma gayretlerinde de gerçekçi olmak ve israfçı olmamak zorundadırlar. Şüphesiz pazar küçüklüğü dolayısıyla büyük masraflı araştırmalara girişemezler, fakat dünya ölçüsünde etken bir patent himayesi sağlamak ve araştırma faturasının önemli bir kısmını bu uğurda harcamak suretiyle eksikliklerinin tamamlayabilirler.

Gerekli tedbirler alınmazsa gelişmekte olan ülkelerdeki bilim fakülteleri saf bilimsel ve teorik araştırmalar üzerinde yoğunlaşır. Dolayısıyla parlak bir mezun **«Pür»** bilim adamlarına has olaylara milletlerarası açıdan bakma niteliğini kazanmaya calışır ve bir Türk bilim adamından ziyade dünya çapında ilmî bir topluluğun üyesi olarak düşünür.

Konferansçı tahlilinde şu sonuçlara varmaktadır :

— **«Maalesef gelişmekte olan ülkelerde hükûmetler kendi bilim adamlarına güvensizlik eğilimindedirler. Öyleki, bu bilim adamları kendilerini aşırı derecede ve açıkça düşman tavırlı bir ortamda bulmaktadırlar. Bu, onları cesaretsizliğe düşürecek ve yurt dışına kaçıracaktır. Sonra bu hükûmetler, açığı kapatmak için, büyük masraflara katlanarak gelişmiş ülkelerden uzman getirtmek yoluna giderler.»**

Avrupa Ekonomik Toplulukları Komisyonu başkan yardımcısına göre, yüksek derecede sanayileşmiş memleketler, az gelişmiş ülkelerin teknolojik araştırmalarına, bir yılda üç milyondan fazla olan bilimsel yayınlar ve ayrıca patentlerle yardımcı olabilirler. Dünyadaki teknolojik gelişmeleri, Ortak Pazara bir üye olarak girmeye hazırlanan Türkiye bu kanalla sağlama fırsatını kazanmıştır. Teknoloji transferi ve uygulaması ise Türkiye'nin kendi şartlarına ve ihtiyaçlarına göre ayarlayacağı araştırmalarla mümkün olur.

TENKOLOJİNİN İKTİSADÎ MESELELERİ

Seminerin ikinci günü öğleden evvelki birinci oturumunda **«Teknolojinin İktisadî Meseleleri»** konusu ele alındı. Robert Kolej iş idaresi ve iktisat bölümü öğretim üyesi Prof. Demir Demirgil tarafından hazırlanmış rapor, özel bir ilgi çekti.

Teknolojik değişmede gelişmiş memleketlerle gelişmekte olan memleketler arasında sosyal ve iktisadî şartlar arasında büyük farklar vardır ve bunlar mutlaka gözönünde tutulmalıdır. Aksi taktirde büyük hatâ işlenmiş olur. Konferansçıya göre, teknoloji transferi az gelişmiş memleketlere özgü şu problemlere çözüm getirmemektedir :

1) Faktör oranlarına eşit üretim faktörleri kullanan teknolojileri geliştirmek,

2) Mevcut piyasa genişliğine uygun teknolojileri geliştirmek,

3) Transfer edilen teknolojileri memleketin şartlarına uydurmak,

4) Yukardaki üç noktanın bir ön şartı olarak, teknolojik problemleri ve imkânları sistemli bir şekilde teşhis edebilecek kapasiteyi geliştirmek.

Kalkınmakta olan memleketler kendi teknolojilerini geliştirecekleri yerde, yabancı teknolojilere bağlı kalmakta devam ederlerse dünya piyasalarında rekabet durumlarının düzelmesine imkân yoktur. Bu memleketler kendilerine has problemlere çözüm getirememiş, ve üstelik teknoloji transferini geliştirecek ve düzenliyecek bir mekanizma da kuramamış olurlarsa, ileri memleketler ve özellikle Amerika ile aralarındaki teknolojik açık yüzünden çok zarara uğrarlar. Sanayileri dışa bağlı kalır; ilim adamları ve mühendisler dışta iş bularak ayrılırlar. Bu su-

retle önemli yatırım malları kaçmış, kaybolmuş olur.

Prof. Demirgil de gelişmekte olan memleketlerde teknolojinin o memleketlerin şartlarına ve ihtiyaçlarına uygun bir seçim konusu olduğu fikrindedir. Tebliğinde bu seçimi etkileyen çeşitli sorunlar üzerinde durmuş ve Türk müteşebbisleri Amerikan veya Alman üretim tarzının en iyi olduğunu ve bunun yüksek sermaye - Emek oranları getirdiği kanısında olduklarını ve bu görüşün tek taraflı olduğunu belirtmiştir. Fabrika mühendisleri Batı tekniğine candan hayran olduklarından, başka alternatiflere ilgi duymayabilirler. Sermaye yoğunluğu fazla olan makinelerin psikolojik bir câzibesi vardır. Öte yandan döviz ve kredi imkânları da bu memleketleri bazı zorunluluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Nereden kredi bulmuşlarsa makineyi oradan alırlar. Transfer edilen her yeni ileri teknoloji, memlekette mevcut eski teknolojiyle çatışır; bu yüzden iktisadî ve sosyal birçok meseleler çıkar. «İki sektördeki farklı üretim fonksiyonlarını gözönünde bulundurarak teknolojik dualizmin gelişmekte olduğu ekonomilerde istihdam meseleleri kritik» hâle gelir. Modern sektörde teknolojik ilerleme sermaye yoğunluğu yüksek teknikleri geliştirdikçe istihdam imkânlarını artırmak güçleşir; hattâ gelişme bu imkânları daraltır.

Problemin bir başka açıdan görünüşü şudur ki, dünyadaki teknolojik ilerleme, bugüne kadar gelişmemiş memleketlerin aleyhine olmuştur. Bir yandan son yarım yüzyılda gelişmemiş memleketlerin geleneksel ihraç mallarına karşı talep hızla azalmış; diğer yandan bu memleketlerde nüfus hızla artmıştır. Bölgesel ve mahallî şartlar gözönüne alınır ve teknoloji transferlerinin doğuracağı ekonomik ve sosyal problemlerin çözüm de istenirse Emek - yoğun, Sermaye - yoğun teknolojileri arasında bir tercih yapma zorunluğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Konferansçı tartışmalar sırasında yaptığı konuşmada, mubâdele ekonomisine giren mallar için Sermaye - yoğun teknolojisine, yollar, orman ve bu gibi işlerde Emek - yoğun teknolojisine taraftar olduğunu söylemiştir. İş gücünü işinden eden makineler sayesinde verimlilik artarsa, işsizlik de artar. Zaten Beş Yıllık Planın iki dilimi de Emek - yoğunluğu yüksek olan teknolojileri tercih etmiştir. Teknolojik gelişme özellikle işgücünden tasarruf sağlayan cephesiyle arzu edilmeyen şeydir.

Şu halde teknoloji seçimi en önemli problemdir.

BU SEÇİM NASIL YAPILMALIDIR?

«Az gelişmiş memleketlerde sosyal politikanın seyri iktisadî büyümeden daha hızlı gelişmektedir. Etraflı sosyal politika ile ilgili kanunlar ve hükûmet tarafından desteklenen sendikalizm hareketler, birçok hallerde, iktisadî kalkınmanın eşiğinde bulunan, nüfus yoğunluğu yüksek ve kişi başına düşen geliri düşük olan memleketlerde görülmektedir. Ücretleri yükseltmek amacı güden bu nevi usullerden ancak daha ileri ve iyi teşkilâtlanmış sektörlerde yer vardır. Bu bakımdan yeni sanayi projeleri el sanayiinde ve tarımsal sektörlerde cârî olan ücret hadlerinden daha yüksek hadlariyle karşılaşabilirler ve bu itibarla farklı faktör oranları kullanmak durumunda olabilirler.»

İşçi ücretlerinde memleketin millî gelir seviyesini aşan yükselmelerin Sermaye - yoğun teknolojileri transferini zorlayacağı, ithal malı sermaye talebini arttıracağı, ödemeler dengesini bozacağı ve enflâsyonu körükleyeceği gibi düşüncelerle problemin olumlu bir çözüme bağlanması kolay olmayacaktır. Sayın Demirgil'e göre **«Gelişmemiş memleketler, gelişmiş memleketleri daima geriden takip edeceklerdir. Son onbeş sene göstermiştir ki, şuurlu gelişme çabalarına rağmen, birçok az gelişmiş memleketlerin durumu hem nisbî ve hem de mutlak olarak bozulmuştur. Gelişmemiş memleketlerin yaptığı sıçrama hiç olmazsa en ileri dallarda en ileri teknolojik seviyeye erişmelerine imkân verecek kadar büyük ise, kalkınma gayreti kısır kalacak ve daha**

fazla gelişmemişlikler yaratacaktır.»

Konferansçının uzun tebliği bir sonuçlar ve tavsiyeler bölümüyle bitmektedir. Bunların arasında, değişmeye uygun olmayan sosyal ve ekonomik yapıların değişmesi de vardır. Bu yapıların en önemlisi toprak reformu, idarî reformlar ve sosyal enfrastrüktürdür. Tavsiyeler arasında el sanatlarının kredi yoluyla desteklenmesine son verilmesi gibiler de yer almıştır.

Sayın profesörün tebliğine sonuçlar ve tavsiyeler bölümünü eklemesi hiç iyi olmamıştır. Çünkü dikkate değer görüş ve fikirleri yansıtan rapor, bu kısımla hayli zayıflamıştır.

TEKNOLOJİ EĞİTİM VE ÖĞRETİMİ

Seminerin ikinci günü öğleden sonraki oturumu teknik meselelere ayrılmıştır. Bu oturumda Birleşmiş Milletler Atom Enerjisi Dairesinin Londra teknik müşaviri Dr. M. Davis ile, İstanbul Teknik Üniversitesi Nükleer enerji enstitüsü müdürü Prof. Nejat Aybers tarafından hazırlanan tebliğler görüşülmüştür.

Üçüncü günü öğleden evvel teknoloji eğitim ve öğretimi konulu konferans dinlenmiş ve tartışılmıştır. Londra Sınaî eğitim ve araştırma vakfı müşaviri sayın Frank Brodway tarafından verilen bu konferansta, kalkınmakta olan ülkeler açısından teknik eğitim ve öğretimin önemine işaret edilmiş; bu konuda gösterilecek kifayetsiz çabaların sanayi planlamasını altüst edeceği belirtilerek, iyi planlanmış bir eğitim programının kalkınma planıyla tamamlanması tavsiye edilmiştir. Bu eğitim ve öğretimin millî olması zorunluğu vardır. Kalkınmakta olan ülkelerde eğitim programları geniş çapta yaygın ihtisaslara dayanmalıdır. Teknolojinin teknik imkânların aktarılmasında Milletlerarası büyük sanayi şirketleri çok önemli bir rol oynarlar. Kalkınmakta olan bir ülke kendi sınırları içinde çalışan yabancı şirketlerden eğitim sahasında azamî yardım almaya çok dikkat etmelidir. Bu ülkeler yüksek seviyeli eğitim gelişmesinde denge sağlamak istiyorlarsa, belirli çapta araştırmalara girişmelidirler. Bu araştırmaların, ileri sanayi ülkelerin ilmî çabalarına gereği kadar yer verilmeden kalkınmış olan ülkelerin özel problemlerini kapsaması gerekir.

Konferansçı bizim için bilinmeyen birşey söylememiştir. Ancak bu münasebetle tartışmacılar konferansçı tarafından değinilmemiş önemli konuları dile getirmek fırsatını bulmuşlardır. Eski plancılardan ve şimdi Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Nejat Erner, eğitim ve öğretim teknolojisinin ithal edilemeyeceğini ve bizim bu konuda ithalâtçı durumda olduğumuzu belirterek, yalnız dış memleketlerin eğitim teknolojilerini değil, ideolojilerini de aldığımızı iddia etmiştir. Türkiye'de eğitim planlaması israflıdır; milletlerarası yardımlardan yararlanabilmemiz için as-

Fransa'da İsyancı öğrenciler askere alınıyor..

Bizde olduğu gibi Fransa'da da yüksek öğrenim yapan gençlerin askerlikleri geri bırakılıyor. 23 Ocak'ta Paris üniversitesi rektörlük binasını işgal etmiş olan II öğrencinin derhal askere alınmasına karar verilmiş, ve bu karar uygulanmıştır. De Gaulle istifa etmemiş olsaydı, bu usulün isyancı bütün öğrenciler için uygulanması düşünülmekteydi. Bununla beraber ayaklanmaları önleyici kesin bir tedbir olarak bu konudan vazgeçilmiş değildir.

Grevlere, boykotlara, gösteri yürüyüşlerine her yerde katlanmak gerekiyor. Ama işgaller ve kanun dışı zorlamalar karşısında galiba bu tedbir bizim için de düşünülecek birşey olmalı.

garî bir araştırma kapasitesine ihtiyacımız vardır ve bu yönde bir çabamız da yoktur. Sayın Erner, Amerika'daki tecrübelere dayanarak, Menejerin okuldan yetişemiyeceğini, özellikle karma ekonomi rejimi içinde devletin iyi Menejer yetiştirecek ve bunları koruyacak yönde olmadığını söylemiştir.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi profesörlerinden sayın bayan Gülten Kazgan ise, memleketimizde çalışan ecnebi şirketlerin birşey öğretmediklerini, sadece reklâm ve anbalâj teknolojisini sokarak üretimde tüketici harcamaları çoğalttıklarını iddia etmiştir.

İstanbul Teknik Üniversitesi İktisat Profesörü Haydar Kazgan ise, en ileri teknolojiyi temsil eden Amerikan eğitim sisteminin ve kitaplarının bize uymadığına dair bir iki örnek vermiş; bu kitapları okuttuğumuz zaman Türkiye'nin değil, Amerika'nın işine yarayan insanlar yetiştirdiğimizi ileri sürmüş; fakat durum böyle ise neden bizim profesörlerimizin ve eğitimcilerimizin bu kitapları bize adapte etmeye çalışmadıkları ve mutlaka Amerika'lılardan bize uygun kitap hazırlamalarını beklediklerini söylememiştir.

— **«Tekniği almak kolay, fakat kullanmak güçtür. Bir bilyalı yatağın olmaması yüzünden koskoca bir çimento fabrikası sekiz ay çalışamamıştır.»** Bu bilgiyi de İzmir Üniversitesinden temsilci olarak gelen bir Doçent vermişse de, bunun neresinden eğitimle ilgisi olduğu meçhul kalmıştır.

BAŞKA MESELELER VE SEMİNER'İN SONU

Harvard Üniversitesi İş İdaresi Yüksek Okulu öğretim üyesi Doç. Dr. Wells'in teknolojinin milletlerarası mubadelesi konusuna değinen tebliği seminerin beşinci oturumunda görüşüldü.

Konferansçı, dışardan en iyi teknolojiyi elde edebilmek için çeşitli varsayımlar olabileceğini, kendisinin de bu konuda incelemeleri olduğunu, fakat şimdiye kadar ideal bir çözüm yolu bulunamadığını, bundan sonraki araştırmalarda da olumlu sonuçlara varılacağının henüz ümit edilemeyeceğini, araştırmaların devam etmesi gerektiğini belirtmiş ve şu sonuca varmıştır:

«Gerekli teknolojilerin hangi şekilde elde edilebileceğinin tesbiti, faydalı bir ön adımdır. Malûm konjüktör modeli de, bu tesbit için faydalı bir kavramdır. İkinci adım sermaye, işletme v.b. gibi çeşitli transfer araçlarıyla birlikte gelecek çıkarların, ülke bakımından önemlerinin sıralanması veya ölçülmesi olabilir. Üçüncü adım, maliyetlerin benzer bir sıralanması sayılabilir. (Ödemeler dengesi etkilerindeki belirsizlik, doğabilecek ihracat fırsatlarının kayb edilmesi gibi). **Dördüncü adım, ülkenin pazarlık gücünün dürüstçe değerlendirilmesi olabilir. Yabancı yatırımcı için bu ülke ne derece çekicidir? Son adım, hüküm vermek için büyük tecrübeyi gerektirmektedir. Bir ülkenin gelişmesindeki önemli bir nokta da, makul bir programa ulaşabilmek için maliyetler, çıkarlar ve pazarlık güçlerinin dikkatle ölçülmesi şarttır.»**

Seminer'in dördüncü ve sonuncu günü öğleden önceki oturumuda, **«Türkiye'ye teknolojik transferinin hukukî meseleleri»** İstanbul Hukuk Fakültesi profesörlerinden sayın Reha Poroy tarafından derin bir tetkik sonunda hazırlanmış raporu okundu ve tartışıldı. O gün öğleden sonra da The Financial Times'in eski ilmî editörü bay Boltz konuşulanları ve alınan sonuçları özetleyen bir konuşmasıyla seminer son buldu.

SONUÇ

Biz, önce bu derece mükemmel bir seminer düzenlemiş olduğu için İktisadî Araştırmalar Vakfını tebrik ederiz. Seminere katılan ecnebi iştirakçilerin de belirttikleri gibi, Batı'da ayni nitelikte düzenlenen her hangi bir seminerden tertip, idare ve iştirakçilerin nitelikleri bakımından aşağı değildi. Bu başarıda vakfın dinamik iki yöneticisinin, başkan sayın İhsan Soyak ve ikinci başkan sayın Dr. Cihan İren'in büyük şeref payları vardır.

Ancak, kapanış günü bir konuşmacının da söylediği gibi, biri iştirakçilere ve öteki de programa değinen iki eksiklik üzerinde biz de durmak istihyoruz. Seminerin konusu **«Teknoloji ve İktisadî Kalkınma»** olduğu halde iştirakçiler arasında sanayiimizin önde gelen simalarından da hemen kimseye rastlayamadık. Ara sıra gelip bir iki oturumda bulunanlardan hiç biri konuşmalara ve tartışmalara katılmadı. Oysaki konu en çok onları ilgilendiriyordu. **İş adamlarımızın büyük çoğunluğu memleket idaresini politikacılara, ekonominin idaresini de memurlara ve nazariyecilere bırakarak, vazifelerinin yalnız para kazanmaktan ibaret olduğunu sanmaktadırlar.** Bu tehlikeli anlayıştan sıyrılmalarını beklemekteyiz. İktisadî Araştırma Vakfını kurup yönetenleri bu konuda tenkide hakkımız yoktur. Onlar ellerinden geleni yapmakta ve durumun böyle olmasından şüphesiz bizden fazla müteessir olmaktadırlar.

İkinci tenkit ettiğimiz nokta, seminerde en önemli konunun programa alınmamış olmasıdır. **«Teknoloji ve İktisadî Kalkınma»** denince ilk önce akla bu fenomenin sosyal cephesi gelmeliydi. Biz Batı teknolojisine karşı düşman olarak uzun bir tarihî devre yaşamış bir toplumuz. Matbaayı bile yüzlerce sene sonra alabildik. Ölüm - kalım dâvâmız olmasına rağmen harp teknolojisini bile almak için kanlı ihtilâller geçirdik. Bisikletin, gramofonun, hattâ çatal - bıçak kullanmanın günah sayıldığı günleri yaşlı olanlarımız hatırlar. Teknik ziraatin köylülerimiz arasında yayılması uzun seneler ciddî mukavemetlere uğradı. Tarihsel gelişmesi böyle olan bir toplumda bugün köylüsü, kentlisi, devletçisi, özelcisi herkes Batı teknolojisine susamış, hepsini kayıtsız şartsız alma özlemi içine girmiştir. Çok önemli olan bu sosyal gelişimin doğurduğu ve doğurabileceği bunalımlar ve sonuçlar üzerinde durmak, seminerin en başlıca konusu olmalıydı. Bunun ayrı bir seminerde başlı başına bir konu olmasını dileriz.

İktisadî Araştırmalar Vakfının düzenlendiği bu çok başarılı seminer'i **«Türkiye'de Teknoloji transferleri»** ya da Başbakanın deyimiyle **«Sanayi inkılâbı bir ithalât işi değildir»** gerçeğini doğrulamaya ve kamu oyuna duyurmaya vasıta olması bakımından iktisadî kalkınmamızda ve iktisadî politikamızda mutlu bir dönüm noktası olarak karşılamaktayız.

Bu haber doğru olmaz

Ankara (THA) — Mütercim Arif Gelen, Lenin'in yazdığı proleterya htilâli ve dönek Kausky çevrisinden ötürü, komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla, dün nöbetçi sulh ceza yargıçlığı tarafından tutuklanmıştır. 23 Mayıs 1969

Bu haber doğru olamaz. Mütercim Arif Gelen tutuklanmışsa mutlâkâ bunun başka bir sebebi olacaktır. Lenin'in bundan aşağı yukarı yarım yüz yıl evvel yazdığı bir kitabı tercüme eden adam ne diye tutuklansın?

Eğer bu ajans haberi dünyaya da yayılmışsa, Türkiye'nin modern lış görünüşüne rağmen fikir özgürlüğü bakımından henüz Ortaçağ'ı yaşamaktan kurtulamadığının en kesin delilini vermiş oluyoruz demektir. Bir ideoloji tartışması yapılıyor. Bunun neresi komünizm propagandasıdır?

Bugünkü Türkiye'de bir ilmî eseri tercüme etti diye kimsenin tutuklanabileceğine ve ceza göreceğine aslâ ihtimal vermiyoruz. Ancak böylesine bizi küçülten bir haberin yetkililer tarafından nasıl tekzip edilmediğini de bir türlü anlayamıyoruz.

Yoksa bu haber doğru mu? Eğer doğru ise, mütercime acıdığımızdan değil, memlekete acıdığımızdan dolayı iztırabımız sonsuz olacaktır.

62. Oturum

Neden geri kaldık?.

OTURUMA KATILANLAR : **Biz — Filesof — Sosyolog — Sosyalist Yazar — Tarihçi — İdareci — Sosyalist Profesör — İktisatçı — Sosyoloji Doçenti — İktisat Profesörü — İlimci Profesör..**

BİZ — Türkiye'nin neden geri kaldığı, nedenle vaktinde prekapitalist bir üretim düzeninden Merkantilist bir aşamaya geçemediği, neden sanayileşemediği ve batılaşamadığı sorunları son zamanlarda ortaya atılmakta ve bunlara cevaplar aranmaktadır. Fikir hareketleri bakımından ümit verici bir gelişme içinde olduğumuzu memnunlukla görüyoruz. Bu hareketlere, özellikle, sol eğilimli yazarlar önayak oluyorlar. Bildiğiniz gibi geçen Oturumumuzda sosyalist yazar Doğan Avcıoğlu'nun «Türkiye'nin Düzeni» **adlı kitabını eleştirmiş ve vaktimiz dolduğu için tartışmaların devamını başka bir Oturumumuza bırakmıştık. Bu arada konu başka yazarlar tarafından da ele alınmış ve cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Ant Dergisinde** «Türkiye'nin Düzeni» **konusu Demirtaş Ceyhan tarafından ciddî bir incelemeden geçirilerek Avcıoğlu'nun savunduğu doktrine karşıt tezler ortaya atılmıştır.**

Sosyalist yazar ve düşünürlerimizin yarattıkları bu fikir hareketine onlar gibi düşünmeyenlerin ilgisiz kalmaları, söylediklerini mühimsememeleri, ya da belirli maksatlara yormaları kanaatımızca doğru ve yerinde bir davranış olamaz. Ortaya atılan meseleler, fikir hayatımızda şimdiye kadar henüz ele alınmamış ve üzerinde durulmamış şeylerdir. Bu bakımdan geçen ay yaptığımız Oturumun devamı olarak bugünkü toplantımızı aynı konulara ayırdık.

FİLESOF — Usul üzerinde konuşacacağım. Konu çok geniş ve yayılmaya müsaittir. Yüzlerce sayfa kitaplar yazılsa, günlerce, aylarca konuşulsa yeridir. Böyle bir konuyu nasıl olur da bir Oturumumuzda bir sonuca vardırabiliriz? Son iki Oturumda bir hayli konuşuldu ve bir açıya göre bazı belirli yönler açıklığa kavuşuldu. Acaba bunlarda şematik bir ayırım yapılarak, bugünkü Oturumda ele alınacak konular sınırlandırılamaz mı?

Bence konunun en önemli yanı, Osmanlı döneminde toplumun ekonomik yapısıdır. Zaten solcu yazarlar en çok bunun üzerinde duruyorlar.

Osmanlı İmparatorluğunun feodâl bir devlet olduğu, sermayecilik devrini de yaşadığı, şimdi sosyalizme geçecek şartları tamamladığımız iddiaları var. Sosyalizmi emekçi kütlelerin kuracağını savunanlarla, bunun reddederek millî devrim yoluyla geniş halk hareketleri sayesinde bu rejimi kurma yolunda olanlar birbirleriyle mücadele etmektedirler. Bana kalırsa asıl bu konular üzerinde durmamız faydalı olur.

SOSYOLOG — **Konuyu belirli çerçeve içine sokmak ve orada tıkanıp kalmak doğru olmaz. Herkes istediği gibi konuşmalıdır. Ancak böyle olursa olumlu bir sonuç alabiliriz. Meselâ, sayın** «Türkiye'nin Düzeni» **yazarı kitabında** «Emperyalizmin boyunduruğunda Türkiye» **bölümünde (sahife 50) :** «Türkiye, İngiltere'nin bağımlı tarım ülkesi haline gelmiştir, kapitalist gelişme yolunun açılması için reformlar yapılmış, fakat Avrupa devletlerinin ağır baskısı altında bunda da başarıya ulaşamamıştır. Kapitalizmin bu taarruzu karşısında, Türkiye'nin jeopolitik durumu dolayısıyla Japonya gibi direnmesi de mümkün olamamıştır» **demektedir.**

Sayın yazar, Türkiye'nin sanayileşmemesi, kapitalist döneme geçememesinin bütün sebeplerini dış baskılarda bulmaktadır.

SOSYALİST YAZAR — Yalnız onda değil, aynı zamanda Yeni Kıt'aların ve yeni deniz ticaret yollarının keşfi, müstemlekecilik gibi sebepler de vardır.

SOSYOLOG — **Onu da okudum. O konuda yanlış yargıya varmışsınız. Yeni kıt'aların, yeni deniz ticaret yollarının keşfi, müstemlekeler elde ederek onların sömürülmesi, Batı'da kapitalist kalkınmanın nedeni değildir. Asıl neden, bir burjuva sınıfının yetişmiş, devletlerce desteklenmiş ve önüne serilen fırsatlardan lâyıkı gibi yararlanmasını bilmiş olmasıdır.**

SOSYALİST YAZAR — Evet ama, Yeni kıt'alar ve yeni deniz ticaret yolları keşf edilmese ve dünyanın büyük kısmı batılı devletlerin sömürgesi olmasaydı, burjuva ne yapabilirdi?

BİZ — **Rica ederiz; karşılıklı diyalogdan vaz geçiniz. Konuşmacılar tezlerini tüm olarak açıklama fırsatını bulsunlar.**

SOSYOLOG — Belki usule uymadı ama karşılıklı konuşmalarda konunun en can alacak noktasına değindik. Böylece sayın sosyalist yazarın sübjektif görüşlerinin bilim ve gerçek dışı olduğu ortaya çıkmış oldu.

Kapitalizm ve emperyalizm adı verilen son Batı medeniyet düzeni, şüphesiz XV ci asırdan başlayarak XIX ci asra hattâ Birinci Dünya Harbine kadar süren ve insan kafasında, toplumun kendi içinde ve dünya üzerinde devamlı olarak belirmiş birçok değişimlerin, olguların sonucudur. Rönesans gibi kıt'aların ve deniz yollarının keşfi, müstemlekecilik, buharın keşfi, sanayi inkılâbı, liberâlizmin doğuşu ve diğer birçok olaylar bu arada zikr edilebilir. Eğer insan faktörü birinci planda gözönüne alınmadan, sosyal değişimlere bu olaylar sebep oldu yargısına varırsak, basit ve yanlış düşünmüş oluruz. Örnek vereyim : Yağmuru yeterli, havası uygun, toprağı bereketli, madeni de çok olan bir memleket zengin olur diye bir kural olduğu söylenebilir mi? Aynı iklim şartları içinde bir memleket zengin, bir başka memleket fakir ise, demek böyle bir kural sözkonusu olamaz.

Yeni kıt'alar ve yeni deniz yollarının keşfi, müstemlekecilik kapitalist ve emperyalist dünya medeniyetinin doğmasına sebep değil, vasıta olmuştur. Nitekim yeni kıt'alar ve yeni deniz yollarını keşf eden, her devletten evvel dünyanın birçok yerlerini müstemlekesi haline koyan İspanya ve Portekiz bu medeniyet düzenine katılamamış da, önceleri hiç bu keşiflere karışmamış ve bir karış dahi müstemleke edinememiş İngiltere sonra kapitalist ve emperyalist medeniyet zincirinin temel halkasını teşkil etmiştir. Hollanda'ya bakınız, bir avuç insan dünyanın

efendisi olduğu devirler yaşamıştır. Hattâ hiç keşiflere karışmamış, hiç bir müstemleke elde edememiş memleketler, meselâ İsveç, bu düzenin içinde yer almıştır.

Söylediğim gibi sayın sosyalist yazarın bağlandığı ve savunduğu tez temelden yanlıştır. Türkiye neden kapitalist düzene katılamadı? Neden sanayileşemedi? diye araştırma yaparken, dış baskıları ve emperyalizmin Türkiye'yi sömürmesini tek sebep olarak gösteriyor. Tek sebep Osmanlı İmparatorluğu zamanında da bir burjuva olmayışıdır.

İDARECİ — **Bir sorum var. İspanya ve Portekiz, hem Amerika'nın ve Yeni Dünya'nın keşfinde, hem de deniz yollarının açılmasında ve müstemleke edinmekte önayak olmuşlar ve arslan payını almışlar, fakat kapitalist düzene karışamamışlar diyorsunuz. Acaba bunun nedeni o memleketlerde burjuvanın olmaması mıdır?**

İKTİSATÇI — Kısaca buna ben cevap vereyim. Evet; burjuvaları olmamasındandır. İspanya ve Portekiz Ortaçağdan modern çağa atlayamamışlar; bunun bütün yollarını tıkamışlardır. Bu bakımdan durumları bize benzeyebilir. Bu memleketlerde, feodalle kilisenin egemenliği bütün tarihleri boyunca devam etmiş; bu iki egemen sınıf kendilerini yarın iktidardan atabilecek olan burjuva sınıfına düşman olmuş ve onu tasfiye etmiştir.

SOSYALİST YAZAR — **Sınıf deyimini yanlış kullanıyorsunuz. Feodâl sınıf ama, kilise sınıfı değildi.**

TARİHÇİ — İşi termonoloji tartışmasına dökmemenizi tavsiye ederim. Çünkü konu buraya gelirse, alacağınız cevaplardan sonra söyliyecek söz bulabileceğinizi sanmıyorum.

BİZ — **Yönetimde bize yardımcı olacak yerde metod dışına çıkıyorsunuz. Sözlerin kesilmemesini tekrar rica ediyoruz.**

İKTİSATÇI — İspanya'da burjuva sınıfını müslümanlarla yahudiler teşkil ederdi. Feodâlin ticaret yapması, çiftlik işletmesi ayıptı. İspanyol asılzâdeleri, bunları yahudilerin, arapların yapacağı sefilâne iş sayarlardı. Burjuvayı içinde barındıran iki kütle de millî değildi; İspanyol'a ve İspanya'ya düşmandılar. Bildiğiniz gibi her ikisi de kanlı şekilde tasfiye edildi. Burjuvasi olmayınca ve bu sınıf devlet tarafından desteklenmeyince, müstemlekecilik devrine karışmış olmak İspanya'ya hiçbir şey kazandırmadı. Amerika'dan sadece altın toplayıp memleketlerine getirmesini bildiler. Bu da onların ekonomikman büsbütün batmalarına ayrı bir sebep teşkil etti. Buna bir faktör daha eklemek lâzım. Klisenin feodal oluşu ve yaptığı büyük baskı.

Eğer İspanya'da feodâl, İngiltere'de, Almanya'da, şimal memleketlerinde olduğu gibi ekonomiye doğrudan doğruya karışmış olsaydı, burjuvalaşırdı. İngilterede büyük ticaret şirketlerini gemi kumpanyalarını, bankaları, fabrikaları kuranlardan çoğu eski feodâllerdir. Zâten İngiliz feodâli işinin başından ayrılmamıştı. Almanyada da durum böyleydi. Oysaki Fransa'da ve İspanya'da feodâl çiftliğini kâhyalarına idare ettirir; oralara yalnız av için giderdi.

Bizde de Osmanlı, ticaret, san'at ve ziraat işleriyle uğraşmayı ayıp sayarlardı. Esnefa, tüccara hiç bir İstanbullu, kız vermezdi. Bir kâtip, bir zabit olan, herkesin kızını alabilirdi.

SOSYOLOJİ DOÇENTİ — **Bir memlekette burjuvanın olması tek başına kapitalist düzene geçebilmek için yeterli de-**

ğildir. Aynı zamanda burjuvanın örgütleşmiş ve bilinçleşmiş siyasî iktidarca desteklenmiş ve siyasî şuura kavuşmuş olması lâzımdır.

Bu şartlardan herhangi biri eksik olursa, kapitalist medeniyet âleminin içine bir memleket karışsa bile uydu olmaktan, sömürülmekten kurtulamaz. Bu gibi memleketlerde burjuva dış kapitalizme aracılık yapan sömürücü bir unsurdur. Birçok sömürgelerde burjuvanın durumu böyle olmuş, ve bu yüzden o memleketlerde millî bağımsızlık savaşları burjuvaya karşı bir hareket hâlini alarak, kapitalist aşama atlanarak sosyalizme geçilmiştir.

Bu gibi memleketlerde burjuva, milliyetçi olmadığı gibi hürriyetçi de değildir. Devrimci olması ise hiç söz konusu olamaz. Oysaki eski sömürgeler, ya da bizim gibi sömürge olmadıkları halde geri kalmış olanlar milliyetçi, hürriyetçi ve devrimci ilkeler etrafında bağımsızlıklarını kazandıktan sonra, kalkınmaya girişmek ve onu tamamlamak zorundadırlar. Bunda Batıdaki evrim prosessine göre burjuva önderlik edecektir.

Cumhuriyetten sonra bizde hemen hepsi iç sömürmelerle bir burjuva sınıfı yaratılmıştır. Fakat tarihî köklerden yoksun olan bu sınıf örgütleşmiş, bilinçleşmiş ve siyasî şuura kavuşmuş değildir. Üstelik Osmanlı devrinden 1950'ye kadar süren Cumhuriyet devrinde devlet tarafından da desteklenmemiştir.

Bizde burjuva köksüz, türedi, sonradan görmüş olmanın birçok özelliklerini kendi içinde saklar. Yüz milyonluk adam vardır ki, memleket sorunlarına değinen hiç bir yazı okumaz; toplum çalışmaları onun için işini bozacak, değerli vakit ve nakitlerini boşuboşuna akıtacak işlerdir. Kendi isteyerek örgütlere girmez. Ticaret Odalarına bile kanunla zorlama olmasa kayıt olmayacaktır. Sendikalar, toplu sözleşme grev ve lokavt kanunu işverenleri de sendikalar kurmaya zorluyor. Çok büyük firmalar ateş kendi bacalarını sarmadan işveren sendikalarıyla ilgilenmediği bir vâkıadır. Sayın Biz'den soruyorum. acaba özel teşebbüse dayanan demokratik bir rejim uğruna yaptığı bunca çalışmalarda bizim ileri sınıftaki burjuvalardan destek görüyor mu?

BİZ — Sayın Doçenti ileri sürdüğü tezinde doğrulamak için söyliyelim : İçlerinde gereği kadar olmasa bile çalışmalarımızla ilgilenenler var ama, genel olarak burjuvamızın, hele ileri planda olanlardan önemli bir kısmının memleket so-

runlarına karşı durumları pasiftir. Milyonerlerimizden yılda 24 lira vermemek için mecmuamızı kabul etmeyip geri yollayanlar oluyor. Fakat biz bundan üzülmüyoruz. Çünkü başka türlüsü olsaydı, tarihsel tezimizin biraz sarsılması gerekirdi.

İDARECİ — **Bu, memleketin her yerinde böyle mi? Yoksa yalnız İstanbul'a mı mahsus?**

BİZ — Meselâ İzmir'de böyle değil. Orada burjuva daha uyanık, daha bilinçli. Fakat bu konu üzerinde fazla durmamanızı rica ederiz.

SOSYALİST YAZAR — **XVI cı yüzyılın başlarına kadar Türk toplumu en ileri bir uygarlık düzeninde bulunuyordu. Gerçi üretim düzeninin Batı'dakinden pek farklı olduğu söylenemez. Her ikisinde de üretim güçleri toprağın ufak ölçüde ve ilkel olarak işlenmesi olanağına dayanır. Üretim pazar için olmaktan çok, kişisel ihtiyaçlar için ve köylü ailesinin ekip biçtiği ufak işletmelerde yapılmaktadır. Asıl zenginlik Anadolu'nun bir nakliyeci ve tüccar memleket durumuna gelmiş olmasındandır. Herşeyden önce Osmanlı - Türk devleti, Doğu ile Batı arasındaki tarihî ticaret yolunun (İpek yolu'nun) geçtiği topraklar üzerinde kurulmuştur. Daha Selçuklular zamanından başlayarak hanlar ve kervansaraylarla donatılmış geniş bir yol şebekesi, yaygın bir posta ve güvenlik sistemi Anadolu'yu kaplamıştı. Bu durum geniş bir şehirlerarası iş bölümüne, yani uzlaşmaya yol açmıştı. Sanayiin tarımdan ayrılması ve şehirlerarası ticaret aracılığıyla zanaat ve ticaretin birbirinden kopması gibi, Ortaçağ düzeninden modern çağa geçişde önemli rol oynayan iki evrimi gerçekleştirme yolunda büyük mesafe almıştı.**

Demek ki XVI cı yüzyıl öncesi Türk köylerinin birçoğu, çağın şartları gereğince, kapalı üretim hâkim biçim olmakla birlikte, ticarete bir hayli açılmışlar ve ticarî hayata azçok entegre olmuşlardı. Köyler çok büyük ve birbirine yakındı; sular zaptı - rapta alınmıştı. Küçük ve kesif ziraat yapılıyordu. Toprak iyi işleniyor ve her türlü mahsul alınıyordu.

Bu durumda Osmanlı toplumu, daha ileri bir toplumsal kuruluşa, yani kapitalizme kendi iç evrimiyle neye geçemedi?

Önce tarım düzeni bozuldu. Çoğu memur sıfatını taşımakla birlikte aslında eşkiyayı andıran derebeyleri, tarımsal gelişmeyi yoketme bahasına, topraklara el koydular. Türkiye'de bu sıralarda tehlikeli bir hâl alan faizcilik şekilleri köylünün zaruret halini istismar ederek, mahsulünü daha tarlada iken ucuz fiatlarla satın almak şeklinde yapılan kredi avansları, alınan borç para, borçlar ödenemeyince tarlalara elkoyma ve köylüyü ortakçı olarak çalıştırma, sonra bu toprakların büyük çiftlikler haline getirilmesi Türkiye'nin ananevi ziraat nizamını altüst etti.

Bunun yanı sıra Celâlî eşkiyaları ve can ve mal emniyetinin ortadan kalkması da köylüyü işini gücünü bırakıp şehirlere akın etmeye zorladı.

Sonra endüstri düzeni bozuldu. Batı sanayii karşısında bizim el tezgâhları birbir kapandı ve Batı Türkiye'yi bir açık pazar olarak sömürmeye başladı. Olanları hepimiz biliyoruz. Türk toplumu, zamanına göre, en iyi bir gelişme düzeyinde bulunuyordu. Batı toplumlarından daha önce sınaî kapitalizm yoluna girmesi imkânsız değildi. Bu, gerçekleşmediyse, nedeni, bizim dışımızdaki bir takım tarihsel olaylar dizisidir, ki Batı'nın prekapitalist düzenden kapitalist düzene geçişte ön almasını sağlamıştır. Okyanuslara açık coğrafî mevkii ve onu Doğu zenginliğine muhtaç kılan fakirliği, Batı Avrupa'yı denizleraşırı keşiflere zorlamıştır. Bunu izliyen sömürge talanı, tüccar elinde önemli sermayenin toplanmasına yol açarak, sermaye birikimini hızlandırmıştır.

Bu gelişme süreci içinde Doğu - Batı toplumları arasındaki kuvvet ilişkileri bozulmaya yüz tutmuş ve Doğu'nun üstün yerini Batı almıştır. Anadolu'dan geçen

kârlı bir iş olmaktan çıkışı, Batı'daki fiat yükselmelerinin yarattığı sarsıntı ve Avrupa ile yeni tip ticarî ilişkilerin teşekkülü gibi nedenlerle başgösteren buhran, toplumun normal gelişmesini önlemiştir.

Batı etkisiyle çıkan bu buhrandan, çeşitli bocalamalardan sonra kurtulmak ve sınaî kapitalizme geçmek mümkündü. Ne var ki, daha XVIII. yüzyılda Batı baskısıyla tökezleyen Türk toplumu, emperyalist aşamaya doğru yol alan Batı kapitalizmi karşısında bağımsız gelişme olanağını elde edemedi; sömürge alanı oldu.

Demek ki Türkiye, geri kalmış değil, emperyalizmin geri bıraktığı bir memlekettir.

İKTİSAT PROFESÖRÜ — Osmanlılarda kapitalist öncesi bir üretim düzeninden ya da biçiminden merkantilist bir aşamaya neden geçilemedi? Tarih, Osmanlılar için XVI. yüzyılın ikinci yarısında ve XVII cü yüzyılda neden sanki geriye doğru işlemiştir?

Sanırım ki bu soruları cevaplandırmak, Sosyalist yazar, kitabında bu konunun üzerinde önemle durmaktadır. konumuzu aydınlatmaya yeter. Bu, bence, şu nedenlere bağlı:

1) Toprak, üretimin asıl aracıdır. Fakat işleme ve sulama işlerinde çağına göre ileri bir teknolojik seviyeye ulaşılamamıştı.

2) Lonca sisteminde ve mevcut imalâthanelerde kullanılan araçlar, çağına göre ilkeldi.

3) Tarımdan alınan artık ürünün yine tarımda randıman arttırıcı, hattâ mevcut üretime güçlerini muhafaza ettirici yatırımlara tahsis edilmemesinden, ve biraz sonra anlatacağım başka nedenler yüzünden prekapitalist üretim düzeninden merkantilist bir aşamaya geçilememiştir.

Artan nüfusla beraber toprakların verimliliği düşmüş, köylüler çift bozarak köylerini bırakmışlar; ya da şehirlere göçmüşler, ya da eşkiyalığa yönelmişlerdir.

Bir uluslararası ticaretin ve bundan dolayı ticaret sermayesinin varlığından şüphe yok. Yalnız iç mubadele o derece önemli değil. Eğer bu mubadele genişletilebilseydi, ticarî ve tefeci sermaye mevcut manifaktürü genişleterek sanayi sermayesinin birikimine yol açabilirdi. Fakat Osmanlı bürokratının, ya da kapıkulu'nun artık üründen aldığı dilimi kaybetmemek ve onu arttırmak için birbirleriyle rekabet hâlinde olmaları, birikmiş servetleri gasp ve müsadere etmeleri, Celâlî eşkiyalarının huzur ve asayişi ortadan kaldırması buna imkân bırakmadı. Ticareti ve tefeci sermaye, imalât sanayiine akamadı; böylece sermayeye sahip bir burjuva sınıfı doğamadı.

Tarihî gelişme süreci hepimizin bildiği şeydir. Osmanlı döneminde merkantalist aşamaya geçilemediği gibi, sonra bu aşamayı yaşamadan kapitalist aşamaya geçilmesi söz konusu olamazdı. Batılaşmadan yana olanlar, padişahları yenilik diye kapitalizmin baskısı altında Batı'nın üst müesseselerini almaya zorladılar. Bu durum Osmanlı ülkelerini kapitalizm ve emperyalizme daha açık hâle getirdi. Emperyalist ilişkiler, Tanzimat ve Birinci, İkinci meşrutiyet bürokratlariyle kurulmuştur.

İLİMCİ PROFESÖR — **Şimdi kendilerini dinlediğimiz iki sosyalist konuşmacı acaba Osmanlı döneminde burjuva sınıfının hiç mevcut olmadığını mı, yoksa var iken sonra yok olduğunu mu iddia ediyorlar?**

SOSYALİST YAZAR — İpek yolu üzerinde bulunuşumuz dolayısiyle milletlerarası ticarete şu ya da bu şekillerde karışmış bir burjuva sınıfının mevcut olduğuna şüphe etmiyorum. Bu yol kapandıktan sonra bu sınıf da çözülmeye mahkûm kaldı.

İKTİSAT PROFESÖRÜ — **Bu, burjuva demek değildir. Topraktan, tefecilikten ve ticaretten birikim yapmış ve bunları da manifaktürde yatırım sermayesi olarak kullanmış bir burjuva sınıfı yoktu.**

İLİMCİ PROFESÖR — Misafirimiz her iki sosyalist konuşmacının bu konu-

da yazdıkları iki kitabı da okudum. Tarihî olayları istedikleri kalıba sokarak öngördükleri hedefe uygun sonuçlara varmaya çalıştıklarını sanıyorum. Bu açıdan analizlerinde yetersiz ve tutarsız taraflar çoktur. Bunları birbir ortaya koymaya ve tartışmaya vaktimiz müsait değildir. Bence bütün mesele Osmanlı devletinin sınıfsal yapısında toplanmaktadır. Bu devlet, Batı'da olduğu gibi üretim ilişkilerine bağlı sınıfların elinden çıkmış; sayın Biz arkadaşımızın kapıkulu adını koyduğu, sosyal sınıflara düşman bir yönetici ve sömürücü sınıfın egemenliği altına girmiştir. Batı'da, ne feodâlde, ne de bunların üstünde merkantilist devlette burjuva düşmanlığı yoktur. Her ikisi burjuvayı desteklemiş; onlara iktidarın yolunu açmıştır. Bizde kapıkulu, burjuvaya karşı çıkmıştır. Osmanlı kapıkulu devleti, Türk toplumunun tarihî aşamaları atlaması olanağını önlemiş ve evrimi durdurmuştur. Oysaki bizde burjuva Batı'dakinden çok önce varlığını duyurmuş ve iktidara doğru yönelmişti. Burjuva halktan yana, kapıkulu da halka karşıydı. Batı'da üretim ilişkilerine bağlı sınıfsal nitelik taşıyan iktidarlar, ekonominin gelişmesine çalışmışlar; bizde ise dışta ganimetler, içte de ağır vergiler ve talanlarla gelir sağlama ve bunu aralarında paylaşmadan başka hedefi olmayan bir sınıf, ekonomik gelişmeyi kösteklemiş ve Osmanlı toplumu dünya ve ekonomiyle bütün ilişkilerini keserek kendi kabuğu içinde büzülmüş ve serpilmekten alıkonulmuş, kendi kanını emerek beslenen bir yaratık durumuna düşmüştür. Sayın sosyalist düşünür ve yazarlarımızın, tarihimize yön veren tek hâkim faktörü bir yana bırakarak, Batı toplumlarına özgü marksist teoriye uygun düşecek analizlerle yetinmeleri ve devlet kuruluşunu ve devletin sınıfsal niteliğini ihmal etmeleri kendilerini yanlış yargılara ve sonuçlara sürüklemekte ve böylelikle savundukları tezleri havada ve dayanıksız kılmaktadır.

TARİHÇİ — **Sayın ilimci profesör üstadımız, konunun en can alıcı noktasına dokundu. Ben de aynı kanaattayım. Avrupa'da burjuva, şehirlerin idaresini ellerine aldığı, dünya ticaretine karışması için feodâller ve krallar tarafından büyük destek gördüğü, merkantilist ve kapitalist aşamalarda devlet tarafından kendilerine her türlü yardım ve koruma yapıldığı devirlerde Osmanlı kapıkulu devleti, burjuvaya, sermaye sahibine, zengine, halkın etrafında toplandığı toprak ağasına, dış memleketlerle ilişkiler kurmuş tüccara, şehir ve kasabalarda örgütleşmiş esnafa karşı kırasıya mücadeleye girişti ve mücadelenin sonunda burjuvanın bütün kalıntılarıyle köküne kibrit suyu döktü. XV ve XVI cı yüzyıllarda esnaf memleketin her tarafına yayılmış mükemmel teşkilâtı sayesinde şehir ve kasabalarda belediye işlerini bile görürlerdi. Yani o asırlarda, Flandr kıt'asında olduğu gibi, şehirlerin idaresini burjuva eline almış sayılabilirdi. Bizde esnaf teşkilâtı - ki, dinî bir kisveye bürünmüştü ve esasında Batı'da da böyle idi -. Sosyal ve ahlâkî ilkelere de bağlıydı. Okuyup yazma, bilgilerini arttırma, kimseye muhtaç olmadan durmadan çalışma, servet birikimini kamu işlerine veya zanaatı ilerletmeye tahsis etme onların bağlandığı başlıca ilkelerdi. Padişah ve Bey nüfuzunun dışında kalmışlardı. Ahîlerin kitabı olan Fütüvvetnâmelerin hiç birinde Padişaha ve Beye ait en ufak bir methiye yoktur.**

Ahîlerin, zâviyeleri (yani kulüpleri), tarlaları, hamamları, imaretleri, hanları, dükkânları, camileri vardı. Hierarşik örgütleri son derece mükemmeldi. Şeyh, nakip, duacı, çavuş, yiğitbaşı, kethüda adlarını taşıyan reisleri vardı. Esnaf zaviyeleri...

İKTİSAT PROFESÖRÜ — Loncalar demek istiyorsunuz.

TARİHÇİ — **Bunda da yanlışınız var, sayın profesörüm. Yazılarınızdaki Lonca ve Reâyâ terimleri yerinde değildir. Loncalar XVII ci yüzyıldan sonra olmuştur. Bu zamana kadar bu örgütün adı Zaviye idi. Reâyâ terimini de müslim ve gayrimüslimler için mutlak olarak kullanıyorsunuz. XVIII ci yüzyıla kadar bu böyle idi ama, sonra yalnız gayri müslimlere Reâyâ dendi.**

BİZ — Vaktimiz hayli daralıyor. Terimler üzerinde durmayalım. Tarihçi üstadımız, lûtfen konuşmanıza devam ediniz.

TARİHÇİ — **Osmanlı, Anadolu'da kendinden evvel kurulmuş olan Türk toplum geleneklerine uygun düzeni kökünden yıkmak için çalıştı. Kızan kızsın, ben kesin inancımı söyliyeyim: Osmanlı Anadolu'da Türke düşmandı; Beyine, ulemasına, esnafına, toprak ve mal sahibine, devlet kapısına bağlı olmayan her Türke düşman. XIV ci yüzyılda Beylerin idaresinde hepsinin yanında değerli ilim adamları vardı. Beyler aynı zamanda Ahî reisleriyle müşavere ederler, onların sözlerini dinlerlerdi. Törenlerde Beyin sağında en büyük ilim adamı, solunda da en yüksek dereceli esnaf temsilcisi bulunurdu.**

Beyler ziraate, sanayi ve ticarete büyük önem verirlerdi. Kervansaraylar, yollar, depolar, limanlarda yükleme boşaltma vasıtaları, deniz kıyısında olanların ticaret filoları ve donanmaları vardı. Anadolu'da işlenmiş ya da ham olarak dış memleketlere önemli mal ihraç edilirdi. Her çeşit dokuma, kumaş, ince yüp iplik, Kastamonu sahtiyanları, Antalya'dan ve Batı Anadolu limanlarından ihraç edilen kırmızı sahtiyan, kereste, pamuk ve pamuklu eşya, susam, nohut, safran, pirinç başlıca ihraç mallarıydı. Sivas, milletlerarası bir pazardı. Mezepotamya müslüman tacirleriyle, ki, Hint mallarını getirirler ve halde olduğunun çok kısa bir şemasını ve Venedik Hristiyan tacirler burada toplanır, alış veriş yaparlardı. Ulaştırmada nehirlerden de istifade edilirdi. XIV ci yüzyılda Büyük Menderes nehri üzerinde gemilerle yolcu ve eşya taşınırdı. Kütahya şarapları nehir yoliyle Ayasloğ'a ve Palatiya'ya gönderilirdi. Denizli (Kermiyan) ve Alaşehir'in kırmızı kumaşları ve beyaz renkteki sarık tülbentleri meşhurdu ve her yere ihraç edilirdi. Kermiyanoğlu, kızını Osmanlı padişahına verirken, hediye olarak bu nâdide kumaşları yollamıştı. Kermiyan askerleri kırmızı atlastan elbise giyerlerdi. Halı, kilim, mazı, rejine, hayvan, gemi kerestesi, şap, bakır, gümüş başlıca ihracat maddeleri arasındaydı.

Osmanlılar Beyliklerini kaldırarak, Anadolu'da Türk birliğine ve Türk uygarlığına en büyük darbeyi vurdular.

İKTİSATÇI YAZAR — Benim ötedenberi kafamı kurcalayan bir konu olduğu için müsaade ederseniz bir noktada aydınlanmak istiyorum.

Bütün Türk tarihçileri Osmanlıların Anadolu'da Beylikleri kaldırarak millî birliği kurduklarını söylerler ve bu hareketi alkışlarlar. Ben düşünür dururdum: Nerede bu millî birlik? Çünkü Beyliklerden sonra halk büsbütün parçalandı. Anadolu'da büyük bölgeler, dar bölgeler, hattâ köyler bile birbirinden ayrıldı. Millet hâlinden cemaat ve kabile hâline geldik. Ben bunu bir türlü anlayamamıştım. Şimdi sayın tarihçinin beni bu konuda biraz aydınlatmasını rica ediyorum.

TARİHÇİ — **Beyliklerin kaldırılması, demin de söylediğim gibi, Türk birliğine, Türk varlığına vurulmuş en büyük darbedir. Beyler zamanında Anadolu'da 10 dan fazla devlet, fakat bir tek millet vardı. Osmanlılar zamanında bir tek devlet, fakat yüzlerce, hattâ binlerce millet oldu. Size Beyler zamanında Anadolu'nun ne halde olduğunun çık kısa bir şemasını çizmek isterim.**

BİZ — Bu konuya geçerseniz söz çok uzar. Vaktimiz de tamamlandı. Çok kısa

olarak bir sonuca varmanızı rica ediyoruz.

TARİHÇİ — **Anadolu halkı Osmanlıdan aslâ memnun olmadı ve bu devleti hiç bir zaman kendisinden saymadı. Yıldırım Bayazıt'ın 1402'de Ankara'da Timurlenk'e yenilmesinden sonra Osmanlı tahakküm idaresi sarsıldığı için yarım asır Anadolu halkı nisbî bir sükûn ve huzura kavuşmuştu.**

Sayın yöneticiden soruyorum. Sözüm bitmedi, henüz başladı. Acaba tamamlamaya vaktimiz var mı?

BİZ — Maateessüf yok. Gelecek Oturumumuzu bu konuya ayırmak bilmeyiz ki muvafık mıdır?

HERKES — **Muvafık.**

BİZ — Bu Oturumumuz da çok yararlı oldu. Hepinize ve özellikle misafirlerimize teşekkür eder ve Oturumu kaparız.

Gelecek Oturum

Bu konunun devamı

(Barış : 202)

Millî olmak vasfı

Yazan : Şevket Süreyya AYDEMİR

Millî Olmak Vasfı konusunda ilk önce iki Kavram üzerinde durmalıyız. Bunun birincisi M i l l e t kavramıdır. Millet kavramı üzerinde mutabık kalmalıyız ki, M i l l î olmak vasfı, yani Millet temeli üstündeki bir karakteristik unsur teşekkül etsin, canlanabilsin.

Bu iki Unsuru işlemek, bir senteze varabilmek için de, evvelâ ve tabiatı ile, bir t a r i h î b a k ı ş şarttır. Çünkü M i l l e t dediğimiz kategori, Millet dediğimiz S o s y a l T o p l u l u k, herşeyden önce tarihin, yani tarih içinde bir oluşun, bir gelişmenin mahsulüdür. Millet denilen varlığı tarihinden tecrid edin; ortada millet kalmaz...

Hem o kadar da değil. Millet, hem tarih içinde bir gelişme, hem tarih boyunca ve durmadan sürüp giden bir oluş, bir gelişmedir. Yani millet, durmadan oluyor, durmadan şekilleşiyor, durmadan şekilleşecektir. Kısacası Millet kavramı, durmuş, donmuş bir kavram değil, D i n a m i k bir kavramdır. Kaldı ki milletler doğarlar, yaşarlar. Hattâ eğer milletler kendi varlıklarını, kendi aslî vasıflarıyle korumsını, geliştirmesini bilmezlerse, hattâ ölürler de... Nerede Hunlar, nerede Avarlar, Nerede Kumanlar? Hattâ nerede İnkalar? Aztekler? Nerede Hint Moğolları dediğimiz Türkler?

Kısacası, millet denilen toplum, tarihin içinden gelen, daima yoğurularak, daima teşekkül ederek, daima yeni kanlarla karışarak gelen sosyal bir hâsıladır. Daha doğrusu Jeopolitik, Jeo-historik bir mahsuldür.

Meselâ Amerika'yı alalım:

Amerika millî değil, coğrafî bir kavramdır. Bir Irka, bir millete değil, bir şahsa, yani Amerika'yı bulanlardan birine, Amrigo Vespuçi'ye bağlı bir addır. Hulâsa Amerika bir ülkedir. Ama ya Amerikan milleti? Evet, daha düne kadar bir Amerikan milleti yoktu. Ama bugün bir Amerikan milleti var mıdır? Evet! Teşekkül halinde bir Amerikan milleti vardır. İngiliz adaları halkı ile, Hollanda, Alman, Fransız, İtalyan, Yunan, hattâ Ortadoğu halkları ile Zencilerinin karışımından hamurunu yoğuran ve yoğurmaya devam eden bir Amerikan milleti teşekkül halindedir. Eğer bir Abraham Linkoln, bir Vaşington ve kısacası merkezî bir Amerikan Birleşik Devleti olmasaydı, biz Amerika'da, Amerikan milletine değil, ama tıpkı Güney Amerika'da olduğu gibi, Amerikan milletlerine şahit olacaktık. Nitekim bugün Knada'da, hâlâ ülke içi istiklâl mücadeleleri vardır.

O halde şimdi, daha yakınlara gidelim. En sonunda da, Millet kvramını, mutlak olarak değilse de, yakınlıkla, daha doğrusu milleti teşekkül dinamizmi içinde tarife çalışalım. Bu yakın misal de Türk milleti olsun. Yani bizim milletimiz. Biz, ki bir milletiz. Ama tarih içinde teşekkül ettik. Ve tarihin akışı içinde, bugün de hali teşekküldeyiz. Niçin böyle? Aşağıda göreceğiz. Ama gerçek olan, kaçınılmaz olan ve doğru olan şudur ki, milletlerin tarih içinde millet olma ve millet olarak gelişme kanuniyetine, biz de tabiiz. Ama şu farkla ki, Amerika henüz bir coğrafî tabir olmak vasfını galip olarak muhafaza ettiği halde, biz Türk milleti, bir yurda, bir tarihe, bir dil birliğine çoktan erişmiş, devletimizi de teşkil etmişiz.

Ama burada gene bir soru meydana çıkıyor:

— Irk ve Millet kavramları arasında ilişki? Yani, millet ırkî bir varlık mıdır? Yoksa tarih içinde gelişen Sosyo-Historik, yahut Jeopolitik bir varlık mı?

Bunun cevabını şöyle kolaylaştıralım ve iki kavramı, hemen ortaya koyalım. Evvelâ ırk vardı. Sonra millet oldu. Milletin hamuru, ırkın özellikleri ile yoğuruldu. Ama bu hamura, daha nice kanlar karıştı. Kısacası ve herkesin bildiği gibi, bugün dünyada saf ırk yoktur. Cermenler de, Ruslar da, İtalyanlar da, hattâ Yunanlılar da âridirler ama, aralarında hiç vasıf bütünlüğü var mı? Meselâ Biz Türklerle Macarları alalım. Bizler de aynı ırktınız. Irkdaşız. Ama hem Türkler, hem Macarlar, ayrı iki millettirler. Neden? Şunun için:

Irk, antropolojik bir kavramdır. Yani iskelet ve kafatası ile vücut ve menşe esaslarına göre yürütülen bilimsel ayrıktılar. Evet, ırklar vardır, ırk gurupları vardır. Ama bu ırk kolları, millet demek değildir. Kaldı ki, bu ırk gurupları da dünyada, durmadan birbirleri ile karışırlar. Ve saf ırkı bilginler, galiba biraz yakın olark, Orta Afrika Büşmanlarında bulmuşlar. Ama bu neydüğü tayin edilemeyen kabileleri de, tâ eski Atlantid efsanesien kadar götürenler var.

Bize gelince, biz de bir ırk kaynağından geliriz. Ama tarih içinde çeşitli vatanlarımız, çeşitli komşularımız olmuş. Meselâ bir zaman Çinlilerle komşuyduk. O komşuluğun Mongoloit vücut ve yüz vasıfları, bugün de Doğu kardaşlarımızda, birer ırkî karışma nişanesi olarak halâ yaşar. Ama bu hatlar bizde yoktur. Çünkü Çin'den sonra Farslarla, Bizanslılarla, Balkanlılarla, Orta Avrupa halkları olan Romenler, Macarlar, Germenlerle karışmışız. Bu karışmadan da biz galip çıkmışız. Çünkü daha şağıda değineceğimiz gibi, milletin aslî unsurlarından biri olan DİL'i, muhafaza etmişiz. O halde şimdi artık MİLLET'in, tarifine geçebiliriz. Çünkü millî olmak vasfı, bu temele dayanacaktır.

Ama burada da bir güçlük var. O da şudur ki, millet tarifi üzerinde de milletler ve bilginler mutabık değildir. Onun içindir ki Fransa'da Breton'lar, Belçika'da Flamanlar, İspanya'da Basklar, İngiltere'de Skoçlar, hâlâ kendi devlet camialarından ayrılmak isterler. Bu arada şunu da belirteyim ki, yakın zamana kadar milletler değil, krallıklar, imparatorluklar vardı. Meselâ biz düne kadar kendimizi Türk değil, Osmanlı sayıyorduk. Osmanlı milleti, Osmanlı devleti, Osmanlı ordusu, Osmanlı edebiyatı. vs...

Ama ben işi uzatmamak için, kendimce doğru bulduğum bir millet tarifini burada vereceğim. Kabulde muhtarsınız. O da şudur:

Millet demek :

— Tarih Birliği,

— Dil Birliği,

— Dilek Birliği,

demektir. Ve kabul ediyorum ki bu tarif te noksandır.

Evet ve çünkü, millet sözü, bugün anladığımız mânada yenidir, yerleşmektedir. Ama durmadan da işlenmektedir. Fakat biz Türk milleti, daha doğrusu bugünkü Garp Türkleri bu tarife, bir de:

— Yurt Birliği,

unsurunu ilâve edebiliriz.

Millet kavramının henüz yeni ve teşekkül halinde olduğunu belirtmek için millet ve milliyet kelimesinin bile Fransız Ansiklopedisine, ancak 1835 te girmiş olması, bir tesadüf değildir.

Ama bu Ansiklopedi işini bir tarafa bırakarak, daha önce verdiğimiz Millet olma unsurlarını ele alır ve:

— Tarih Birliği,

— Dil Birliği,

— Dilek Birliği,

— Yurt Birliği,

temellerine ulaşmış olan biz Türkiye ve Türk milletinin dâvâları bakımından millî olma vasfı esaslarına gelirsek, artık bazı esasları belirtebiliriz. Ama bu esasları saymadan önce, biraz da yakın tarihimizi içine alan bir gelişmeye kısaca gözatmalıyız. Bu gelişme şudur:

Biz Türkiye türklerinde milliyetçilik cereyanının, ancak ve nihayet 50-60 yıllık bir mazisi vardır. Ve bunda şaşacak hiç birşey yoktur. Çünkü, dah önce de kaydettiğimiz gibi, biz ondan önce Osmanlıydık. Yahut ta İslâmdık. Milliyetçilik cereyanı bize Meşrutiyetten sonra, yani 1908 den

itibaren, daha doğrusu 1910-1911 de Türk Ocağı ve Türk Yurdu hareketi ile girdi. Ama daha önce ve bilimsel açıdan, Türkler konusu ve dili üzerinde araştırmaları daha ileriye, meselâ Ahmet Vefik Paşaya götürebiliriz. Ama bilimsel dil ve ırk araştırıcılığı başka, müstakil ve bir cereyan olarak milliyetçilik gene başkadır.

Gerçi Vatan anlamı, millet anlamı, meselâ Namık Kemal'le edebiyatımızda ateşli bir yer alır. Mustafa Kemaller neslini besleyen vatanseverlik aşkı ve millet sevgisi, Namık Kemal'in şiirleri, eserleri ile başlar. Ama Namık Kemal'de Vatan ve Millet Kavramı da birer Osmanlı vatan ve milletçiliğiydi. Gerçi çok faydalı oldu. Kahramanlar yetiştirdi. Kurbanlar götürdü. Ama gerçek te buydu.

Meselâ şiirlerinden şu mısraları verelim:

«Git Vatan, kâbe'de siyaha bürün,
Bir kolun Ravza-i Nebîye uzat,
Birini Kerbelâ'da Meşhed'e at,
Kâinata bu heyetinle görün...

De ki Yarab, bu Hüseyn'indir,
O mübarek habib-i zişanın,
şu kefensiz yatan şühedânın;
kimi Bedr'in, kimi Hüneyn'indir...

Tazelensin mi kanlı yarelerim,
Haç dikilsin mi kabri eshâba,
Yakışır mı Sanem bu mıhrâba...»

Bu satırlarda, bir Osmanlı-Müslüman devletinin ve milletçiliğinin, bütün unsurları dile gelir. Namık Kemal:

«Ölürsem görmeden Millette ümit ettiğim feyzi
Yazılsın senk-i kabrimde, vatan mahzun, ben mahzun...»

derken de, devri ve kendisi için çok şerefli bir duyguyu dile getiriyordu. Ama işte bu aradaki millet anlamı varya, işte o, Osmanlı milletiydi. Bunun bin misalini verir. Meselâ gene milleti tarif ederken:

«Biz ol nesl-i necib-i türe-i Osmaniyanız kim,
Muhammerdir serâpa mâyemiz hûn-i hamiyetten.»

derken, biz bir «Osmanlı Tûdesi» yani toplumu olarak alınıyorduk. Onun içindir ki, ilk defa ve 1897 de Mehmet Emin bey Yunan Harbi sırasında:

«Ben bir Türküm, dinim, cinsim uludur,
İnsan olan vatanının kuludur,»

diye yazdığı zaman yadırgandı. Şair sayılmadı. Hattâ 1908 den sonra bile ve milliyetçi cereyana karşı çıkılıyordu. Meselâ şair Mehmet Akif:

«Fikr-i kavmiyeti telin ediyor Peygamber»

diye yazıyor, İslâm birliği savunulurken, milliyet fikri ağır töhmetleniyordu

Bu kısma da son verirken tabiî ayrıca işaret etmeliyiz ki, Meşrutiyet devrinin önder milliyetçisi Ziya Gökalp'di. Ama onda da milliyetçiliğin, ırkçılık esasından alındığını biliyorsunuz. Meselâ:

«Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan,
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir Turan...»

mısraları onundur. O Ziya Gökalp ki, bu Turan anlamının bütün dumanlılığına rağmen, bizim neslimiz, ona çok şeyler borçludur...

Millet Kavramı üzerindeki bu izahlardan sonra, şimdi Millî Olmak Vasfını derlemek, artık kolay olacaktır. Çünkü bilhassa bizim için, mademki Millet:

— Tarih Birliği,
— Dil Birliği,
— Dilek Birliği,
— Ve Yurt Birliği,

anlamına gelir. Mademki biz, Millet olarak ve unsurların herbiri üzerinde, gittikçe daha iyi yerleşmek suretiyle, temelimizde bu unsurlara malikiz. Hattâ bu Dilek Birliğini, Kader Birliği ile tamamlarız. O halde, bu temel üzerinde yerleştirilecek ve korunacak müesseseler, bize Millî Olmak vasfını verir. Bu müesseseler nelerdir?

Başlıcalarını sayalım. Çünkü Millî Olma vasfı da, tıpkı Millet olma vasfı gibi, öyle bir temel teşkil eder ki, biz bu temele yapışıp, varlığımızı onun üzerinde ve ona bağlı olarak inşa etmek esasına bağlı kaldıkça, millî yapımızı kimse sarsamaz. Bu esaslar şunlardır:

1 — Millî Devlet
2 — Millî Bağımsızlık
3 — Halk hakimiyeti, yahut millî Güç
4 — Millî Ordu
5 — Millî İç ve dış siyaset
6 — Millî Seciyye
7 — Millî Siyaset ve Millî Ekonomi
8 — Millî Gaye
9 — Millî Eğitim
10 — Millî Gurur, Millî haysiyet...

Bu 10 esas, Millet varlığında Millî olmak vasfının 10 tartışma kabul etmez esasıdır diyebiliriz.

Millî devleti tarife hacet var mı? Millî devlet, çarkları halkın hayrına işleyen devlet demektir. Mutlu bir azınlığın, zümrelerin, hâkim ve azınlık bir sınıfın, iktisadî, siyasî veya askerî bir oligarşinin iradesinde olan ve bunların menfatına işleyen bir devlet nizâmı, Millî değildir. Güney Amerika oligarşilerinde olduğu gibi.

Millî Bağımsızlık ise, Millî devletin, kendi varlığı ve devamı üzerinde, karar ve teşebbüs gücünü, kendi elinde tutması demektir. Eğer Devletin varlığı ve devamı üstünde Karar ve Teşebbüs gücü başkasının elinde ve mürakabesinde olursa, o devlette Millî Bağımsızlık yoktur. Her devlet zamanımızda Milletlerarası ittifaklar yapabilir. Ama eşit şartlarla ve teşebbüs gücü kendi elinde kalmak suretiyle. Yoksa hiçbir devlet, bir başkasının elinde Piyon olarak kullanılmayı istemez. Hiçbir Devlet te, istilâya uğradıktan sonra kurtarılmayı istemez.

Halk hakimiyeti, halkın İdareye iştirâkidir. Ve bu iştirâk sembolik temsillerle olmaz. Demokrasi bir rejimdir ki, o rejimde hükümet, halk içindeki tezatları, çeliş-

meleri ' aikır yararına olarak düzenlemeyi başaramazsa, milleti temsil etmek gücünü çok kaybeder.

Millî Ordu, Millî devletin, kayıtsız şartsız emrindeki Ordu demektir. Ama bu Ordu millî ve askerî bir tekniğe dayanmazsa, hareket istiklâlini zaten ve önceden kaybetmiş olur. Askerî yardımlaşmalar, hazır ve ikmâli başkasının emrinde silâhlrdan önce, as[illegible] sanayiin tesisi yolunda olmalıdır. Biz bu hususta, meselâ 1945-1949 arasındaki Çin durumundan, çok enteresan misaller bulabiliriz.

İç ve Dış siyasette Millilik, Millî seciye, Millî siyaset ve Millî ekonomi, Millî gaye, Millî eğitim ve nihayet Millî haysiyet ve gurur meseleleri üzerinde ne kadar işlense azdır.

Millî ekonomi bahsında biraz durmalıyım : Ekonomi kısaca, tekniğe sahip olmak ve insanlarla insanlar arasında teknik münasebetler yaratmk ve onu düzenlemek demektir. Ancak tekniği, İstihsal araçları ve vasıtaları şeklinde alırsak, tekniğin milliyeti yoktur. Ama tekniğe sahip olmak ve onu düzenlemek usulleri olarak alırsak, bunun hem rejimleri vardır, hem milliyeti vardır. Teknik, ya sınıflar, zümreler elinde sahiplenir. Yahut ta o, millet için ve millet yararına işler. Topraktan, elektronik sanayına kadar bu kaide böyledir. Biz Millî ekonomi deyince, elbette ki, şahıslar, zümreler, sınıflar elinde merkezleşmiş tekniği değil, millet elinde ve millet yararına olan tekniği ve buna göre düzenlenmiş teknik münasebetleri kastediyoruz. Ve sanıyorum ki bu konuda da millî olmak vasfı, bize yol gösterecek, en rasyonel ve haklı bir vasıftır.

Tek meclis mi? Çift meclis mi?

Atatürk Tek Meclis sisteminin başka demokrasiler için de örnek olacağı görüşündeydi, ve «Biz bize benzeriz» vecizesini asıl bunun için ortaya atmıştı.

Yazan: Selahaddin DEMİRKAN

Yıllardan beri üzerinde ciddi bir inceleme yapılmamış olan Atatürk'ün **«Biz bize benzeriz»** sözünü ne vakit, ne vesileyle söylemiş olduğunu geçen yazımda göstermeye çalışmıştım (1).

Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinin I Aralık 1921 günkü oturumunda görüşülmekte olan **«İcra Vekilleri Heyetinin Vazife ve Selâhiyetleri»** hakkındaki kanunun ikinci müzakeresinde dört saat konuşan Mustafa Kemal paşa'nın sözleri arasında geçen **«Biz bize benziyoruz efendiler!»** sözünde saklı mânâ üzerinde ciddî surette durulmadığı gibi, bu söz vakit vakit türlü vesilelerle hatta alay konusu bile olmuştur. Şunu da burada işaret etmeliyim ki, memleketimizde yapılan fikir tartışmalarında çoğu defa görüldüğü gibi, bir cümleyi, bir sözü yukarısına ve aşağısına bağlamadan, onu tek başına ele alarak yorumlamak elbette mantığa ve dürüstlüğe aykırıdır. İşte bahis konusu söz de böyle bir âkibete uğramıştır. Atatürk'ü anlamak bahsinde bu gibi üstünkörü yorumlamalara sık sık rastlamaktayız.

Bu «**Hitabe**»nin bence asıl önemi ve değeri, yeni bir devletin kurulmasına başlandığı günlerde Mustafa Kemal'in hayat karşısında düşünce tarzının surî mantık ölçüleri kadrosunda kalmayarak, her an akmakta olan olayları ve gerçekleri hiçbir vakıt gözden uzak tutmamış olmasıdır. Bir başka önemi de, yıkılmış bir imparatorluğun enkazı üzerine yeni bir devlet kurma idealini - ki sonradan Türk milletine söylediği gibi - vicdanında bir sır olarak saklamış bulunan bir «**âsi**»nin bu «**sır**»rı zamanın şartları ortasında nasıl bir mantık kisvesine bürüyerek «**safha safha**» gerçekler alanına yerleştirmeğe çalıştığını göstermesidir.

O zamanın önde gelen hukukçuları karşısında yeni rejimin dayandığı tarihî ve hukukî temelleri savunurken, öne sürdüğü delilleri bugün tekrar okurken, yeni Türkiye devletinin ne gibi ağır şartlarla ve hele nasıl bir zihniyetle çarpışmak zorunda kalmış olduğunu anlıyor; sözleri arasındaki bütün kelime ve terimleri yerli yerinde ve o günü ilmî, edebî üslûbiyle nasıl ifâde etmiş olduğunu da görüyoruz. Bu Hitabeyi bütüniyle inceledikten sonra da savunduğu yeni rejim yani «Hakimiyet

---

(1) Barış Dünyası - Mart 1969, sayı 82, S. 170.

kayıtsız şartsız milletindir» temel ilkesini sanki bu üç kelimelik basit cümle içinde eritmiş olduğunu görürüz: «Biz bize benziyoruz efendiler!.»

Şimdi asıl konuya bir giriş olmak üzere geçen sayıda çıkan sözlerinden şu parçayı tekrar okuyalım:

«Bu hükûmet demokrat bir hükûmet midir, sosyalist bir hükûmet midir? Yani şimdiye kadar okuduğumuz kitaplarda ismi geçen hükûmetlerden hangisidir, buyuruyorlar.» diye sözlerine devam ediyor.

Bu sözlerine muhatap olan mazbata müharriri - ve bu arada mazbatayı hazırlayan encümen azası - o güne kadar okudukları hukuk kitaplarında «Hakimiyet-i milliyeye dayanan» böyle bir hükûmet şekli görmediklerini söylemek istemişlerdir. Bu sebeple de bu yeni rejim karşısında şaşırıp kalmışlar, ya da Osmanlı zihniyetini birden bire değiştiremediklerinden, bir iç huzursuzluğa kapılmışlardır. İşte burada böyle bir direniş bile Mustafa Kemal'in nasıl bir tarihî determinizmle karşı karşıya bulunduğu göstermektedir. Bu yüzden O'nu kızdıran encümen mazbatasının gerekçe kısmındaki şu parçayı burada okumak yerinde olacaktır.. Mazbatada ayniyle şöyle yazılıdır:

«Encümen azasından bir nısfı (yarısı) **evvel emirde heyeti vekileinin merbut ve mensup olduğu hükûmetin şekil ve vaziyetinin tasrihi** (açıklanması) **ile kuvayi âliyei devletin** (devletin yüksek kuvvetlerinin) **buna göre tevzi ve tevzinini** (denkleştirilmesini) **ve bir kısmı bu cihetin vazife harici olduğunu dermeyan etmesi üzerine uzun uzadıya münakaşadan sonra neticeten hukuku âliyei hükûmetin emri tevziine olan lüzum dergar olmakla beraber muaddel Kanunu Esasii Osmaninin bu kanun gayri mefsuh** (kaldırılmamış) **hükümleri her karar ve bu arada birinciden yedinci maddeye kadar mezkûr olan hukuku âliyei hilafet ve saltanatın mahfuziyeti âşikâr olduğundan...»**

Yukarıya aldığım bu cümlelerde ne demek istenmiş olduğunu ayrıca izaha hacet yoktur.

Oysaki dokuz maddelik Teşkilâtı Esasiye Kanununda halifelikle padişahlıkla ilgili hiç bir kelime yoktur. Böyle olunca da encümenin böyle bir kaydı mazbataya yerleştirmesi elbette bir «kasdı mahsusu» olacaktı.

Bu noktayı böylece kaydettikten sonra, yeni rejimi savunan Mustafa Kemal'in sözlerine gelelim. Bu dört saatlik hitabeden şunları öğreniyoruz:

1 — Esaslarında dünya üzerinde birbirine benzeyen ihç bir hükûmet yoktur. Bu sözlerini örnekleriyle ispata çalışmıştır. Bu suretle de gerçeklere bakışında Tekçi (monist) olmadığını, Çokçu (plüralist) olduğunu anlatmak istemiştir.

2 — Hukuka ait düşüncelerini sosyolojik görüşleriyle birlikte öne sürmüş, bir çeşit hukuk sosyolojisi yapmıştır.

3 — Kurmak istediği yeni devletin gerçeklere uygun olduğuna önce imanla bağlanmış ve bir «iman + fikir + aksiyon» sentezi vücude getirmiştir.

4 — Gerçekçiliği tarihî olaylara dayanan bir tecrübelik metoduna dayandırmıştır.

Yukarıdaki maddelerde kısaca işaretlediğim konuların izahlarına sondaki maddeden başlamak istiyorum. Bunun için de yine «hitabe»den şu cümleleri alıyorum:

«Vücude gelmiş olan inkilâpların hep bu yüzden olduğunu arzetmiştim. Bu inkilâpların en mühim mi, malûmu âliniz, Fransa İnkilâbı Kebiridir. İnkilâplar içinde en feyizlisi, en velûdu (bereketlisi) **hak talebi noktai nazarından bütün beşeriyete, hâkimiyete tesahüp fikrini vermek itibariyle fevkalâde mühim olanı budur. Fakat o dahi Fransızların arzu ettiği derecede saadetlerine kâfi gelmemiştir. Daha tebeddül edecektir. Ben eminim ki, arkadaşlar, cihanda mevcut olan tarzı hükûmetlerden bir adım daha ileriye çıkmak bu beşeriyet için nasib olursa, emin olunuz, efendiler, bulacakları şekil Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin şekli olacaktır.** (alkışlar)..

Bu sözlerinde dikkati çeken iki nokta var:

Birincisi Fransız Büyük İnkilâbını tarihî önemiyle birlikte İnkilâptan sonraki devletlerde Fransız milletini düşmüş oldu-

---

(1) **G. Gurwitch, Déclaration des Droits Socieaux. Say. 66.**

ğu buhranları; İkincisi, doğrudan doğruya değil, dolayısiyle Fransa'yı örnek alarak, yeni kurulmakta olan Millî hükümet şekilinin günün birinde başka milletlerce de kabul olunabilecek bir rejim olduğunu belirtmesidir. İlk bakışta O'nun bu sözlerini, o günün şartları ortasında, kendi dâvasını haklı göstermek bakımından öne sürmüş bir tez olarak kabul etmek mümkündür. Fakt bu vesileyle burya aldığım bir başka düşünce üzerinde de durmadan geçemedim. Milletlerarası tanınmış bir sosyoloğ olan ve Türkiye'ye de gelerek konferanslar vermiş bulunan G. Curwitch derki: (1)

«Bugünkü sosyal realitenin tetkikinden açıkça elde olunan neticeye göre, demokratik değerlerin gerçekleşmesinde gösterilen mukavemetlere karşı koyabilmek ve beşerî hürriyeti muzaffer kılmak için yeni teknikler lâzımdır. Bu teknikler: fertlerin, zümrelerin ,kütlelerin, cemaatlerin muhtariyetlerini, haysiyetlerini ve hürriyetlerini hukukî bir esmbolizmle birlikte tatbik olunmaya başlayan çokçuluk (pluralizm) ilkesine dyanır. Sosyolojik bakımdan çokçuluk, her toplumda müşahedesi mümkün bir olgudur. Her toplum bütünü içinde mer tebeli (hierarchique) bir tavır alan, birbirleriyle uzlaşan, çarpışan, birbirlerinin faaliyet sınırlarını çevreleyen özel grupman-

(Barış: 204)

ların mikrokozludur, ki pek çeşitli ve tarihî şartlarla çevrili anlaşmalara (kombinezonlara) elverişlidir.

«Olgu (vakıa) halindeki bu sosyal çokçuluk iyiliğe, kötülüğe, tehakküme, hürriyete, otokrasi ve demokrasiye de hizmet edebilir. Gerçek çokçuluğa ideal çokçuluk karşı koyabilir. İdeal olan çokçulukta hukukî ve ahlâkî unsurlar vardır, ki çeşitlilikle teklik, şahsî değerlerle zümreye ait değerler arasında denklik ve âhenk kurmaya elverişlidir.

«Bir teknik yahut metot olarak çokçuluk, olgu ve ideal olandan tamamiyle ayrılır. Gerçi ideal çokçuluğun (gerçek) olana tatbikinde her vakit teknik çokçuluğa erişilmez. Fransa Büyük İnkılâbında bu hareketten ters netice alınmıştır. Tekçi (monist) ve devletçi bir teknikle vakıa çokçuluğu sınırlandırılarak zayıflatılması düşünülmüş ve bu müessese dejenere edilmek suretiyle sosayl ve ekonomik teşkilâta demokratik değerlerin girmesine mani olunmuştur.

«Şimdi durum değişmiştir. Bu yeni çokçu teknik bağımsız ekonomik teşkilâtla kendi kendini idare ederek devlet müdahalesini sınırlandıracak ve buna paralel surette siyasî teşkilâtla sosyal teşkilât, siysî demokrasi ile ekonomik demokrasi, âmme tasarrufiyle sosyal tasarruf, siyasî âmme menfaatleriyle ekonomik âmme men faatleri, üretimcilerle tüketimciler arasında bir denklik kurulacaktır. Fakat çokçu tekniğin devletin ve siyasî demokrasinin zyıflamasına çalışacağını asla sanmamalıdır. Tersine olarak onun kendine ait vazifeleri en selâhiyetli şekilde yaparak ekonomik ve malî feodaliteleri etkisi altında kalmaktan kurtarması lâzımdır. Devletin siyasî parlamentosunun faaliyet sınırını, millî iktisat konseyi ile çevrelemesindeki büyük faydaları uzun uzadıya izaha hacet yoktur. Tek bir siyasî Meclis ve «Assamble Hükümeti Rejimi», klâsik parlementer veya reislik rejiminden tamamiyle ayrı olarak, devletin bütün teşriî ve icraî selâhiyetlerini parlamento çoğunluğuna vermesi, özellikle Fransa için çok temenniye lâyıktır. Bu rejim Senato gibi ikinci teşekkülü ve devlet başkanının tam bağımsızlığını ortadan kaldırarak, hükümeti mebuslar meclisi tarafından kuracaktır. Denklik ağırlığını devletin dışında kuran bu rejim siyasî demokrasiyi daha kuvvetli yapacaktır.»

Fransız sosyoloğu ile Mustafa Kemal'in fikirleri arasında tam bir benzerlik yoksa da, Fransa için öne sürmüş olduğu «temenni» de az çok bir uyuşma var gibidir. Her neyse; maksadım burada bir kıyaslama yapmak değil, Atatürk'ün nasıl bir fikir adamı olduğunu, ve düşüncelerinde nasıl bir olgunluk bulunduğunu belirtmektedir.

Bu vesileyle burada bir konuya dokunmadan geçemiyeceğim. Mustafa Kemal'in Harbiyede talebe iken ya da orduya katıldıktan sonraki devrelerde ne gibi kitaplar okumuş olduğu, hangi fikir akımlarından etkilendiği ayrı bir inceleme konusudur. Bazı yazarlar onun Auguste Compte'tan, Ziya Gökalp'tan, hattâ Sabahattin beyden ve diğer sosyologlardan da ilham almış olduğunu ispata çalışmışlarsa da, bu hususta daha derin inceleme yapılmamıştır. Şüphesiz ki bir fikir ve aksiyon adamı olarak okuduklarından her halde ilhamlar almıştır. Fakat, benim kanaatimce, almış olduğu fikirleri kendi mantık ve sezgi potasında erittikten sonra hayata ve gerçeklere uygulamayı düşünmüş ve bunda da başarılı olmuştur. İşte benim üzerinde durduğum asıl konu da budur: Ondaki gerçeklik sezgisi ve düşüncesi ve buna paralel olarak «tecrübecilik» kudreti ve hattâ felsefesi...

O'nun hayata bakışında, olayları sezişinde, muhakeme edişinde, kararlara varışında kendine özgü bir mantığı vardır, ve bunlarda da asıl olan bir doğmaya, bir modele bağlanmak değil; çokçuluk ilkesine dayanan bir hareketlilik, bir devamlılık karakteri mevcuttur.

En basit deyimiyle bir insanın herşeyden önce «kendini bilmesi» kendi nefsini tanıması nasıl bir psikolojik ve ahlâkî ilke ise bir milletin de önce kendi varlığını, sosyal yapısını, tarihî seyir içindeki devamlılığında saklı kudretlerin kaynaklarını çok iyi tanıması, kısaca kendi gerçeklerini en başta hesaba katması gerekir. İşte bu noktayı aydınlatan sözlerinden bir kaçını da burada hatırlatmak tam yerinde olacaktır:

«Münevverlerimiz içinde çok iyi düşü-

nenler vrdır. Fakat umumiyet itibariyle şu hatamız da vardır ki, tetkikat ve tetebbuatımıza zemin olarak kendi memleketimizi, kendi tarihimizi, kendi geleneklerimizi, kendi hususiyetlerimizi ve ihtiyaçlarımızı almayız. Münevverlerimiz belki bütün cihanı, bütün diğer milletleri tanır, lâkin kendimizi bilmeyiz. Münevverlerimiz milletimi en mesut millet yapayım der; başka milletler nasıl olmuşsa biz de aynen öyle yapalım der; lâkin düşünmeliyiz ki böyle bir nazariye hiçbir devirde muvaffak olmuş değildir. Bir millet için saadet olan birşey, diğer millet için felâket olur. Aynı sebep ve şartlar birini mesut ettiği halde diğerini bedbaht eder. Asıl temeli kendi içimizden çıkarmak mecburiyetindeyiz.»

Bu sözlerinden de çok iyi anlaşılıyor ki, Atatürk yalnız tarihî değil sosyolojik tecrübeye de ayrı ve pek önemli bir yer vermiştir. Demek oluyor ki, «**Biz bize benziyoruz**» sözündeki mânâda saklı gerçek şudur: Biz önce kendî memleketimizin, milletimizin gerçeklerini tanımalıyız, kendimizi öğrenmeliyiz; çünkü her memleketin tarihî ve sosyal yapısı, tabiat varlığı, halkının psikolojisi birbirine asla benzemez.

Kendi düşüncelerinde ne dereceye kadar ilme, sosyolojiye dayandığını gösteren en açık örnek «**hitabe**»sindeki şu sözlerinde de vardır:

«**İlmi içtimaî** (yani sosyoloji) **noktasından bizim hükümetimizi ifade etmek lâzım gelirse halk hükümeti deriz. Fakat mesleki içtimaî** (sosyal doktrin) **itibariyle dahi düşündüğümüz zaman, biz hayatını, istiklâlini kurtarmak için çalışan erbabı sa'yiz** (çalışan insanlarız), **zavallı bir halkız. Halkçılık, nizamı içtimaîsini çalışmasına, hukukuna dayandırmak isteyen bir mesleki içtimaîdir. Binaenaleyh hükümetimizin dayandığı esasın ilmi içtimaiye müstenit bir esas olduğunu açık bir surette görürüz.**»

Bu gibi cümlelerde açık olarak görünen gerçek, O'nun her halde sosyolojik bir görüşe yani gerçekçi bir anlayışa sahip bulunduğudur. Ve bu görüşünü de destekleyen sezgide ise pragmatist bir felsefenin izleri yahut etkileri vardır. Bu konu ise Türk inkilâbının temel esprisi bakımından ayrıca üzerinde durmaya değer bir önem taşımaktadır.

Duyduklarım

ve

Düşündüklerim

Yazan : Dr. İlhami MASAR

RADYO'NUN TARAFSIZLIĞI

Ben Atatürk devrinin adamıyım. Geriye doğru atılan adımlardan hoşlanmam. Özgür TRT ile iftihar ediyordum. Umum Müdür bir Bakan'ın emri ile azledilirse, Başvekil ne kadar iyi niyetli olursa olsun, merhum Menderes zamanında olduğu gibi, yine dünya haberleri yerine temel atma törenleri hikâyelerini dinlemeye mecbur olacağınızdan korkuyordum.

Bu böyle olmakla beraber, TRT'yi idare edenlerin suçları da büyük olmuştur. Radyo'yu bir batılı kafası ile idare edememişler ve lüzumundan fazla polemiğe kaçmışlardır.

Radyo spikerleri, Demirel'den bahsettikleri zaman, ne yapalım, tarafsız olmak için bunu da söylemek mecburiyetindeyiz gibi konuşuyorlar.

Muhalefetin Türk-İş'in, solcu öğrenci liderlerinin sözlerini coşarak anlatıyorlar.

Radyo, hükûmetin emrinde olmamalı dediysek, hükûmete karşı muhalefetin ya da rejim aleyhdarı akımların hizmetinde olmasını istemedikki!

TAŞKÖMÜRÜ 290 LİRAYA

Bu sene taş kömürü depo teslimi 290 liraya çıktı. Nakliye ile beraber eve teslim üçyüz küsur liraya geliyor. Bu çok fâhiş bir fiyattır. Dünyanın hiçbir yerinde kömür bu kadar pahalı değildir.

İstatistiklere göre memleket içi iptidâi maddelerde 10 sene zarfındaki fiat artışı ortalama yüzde elliden aşağı iken, bu artış kömürde yüzde yüzden fazla olmuştur.

Mesele hakkında alâkalı bir zattan bilgi istedim. Bana sendikalardan ve işçilere verilen yüksek sosyâl haklardan bahsetti.

Bu haksız bir görüştür. Dünyanın her yerinde yeraltında çalışan sıhhatinden fedakârlık yapar, ve bundan dolayı fazla ücret alır.

Bu kadar fiat artışının her halde başka sebepleri olmalı. Şüphe etmemki, bunların başında adam kayırma, politik baskılarla lüzumundan fazla personel kullanma gelmektedir.

KAT MÜLKİYETİ

Altı ortak Talimhane'de bir apartımana sahibiz. Kat mülkiyeti kanunu çıktıktan sonra katımızın tapusunu alabilmemiz için harekete geçtik. İşi bir takip memuruna verdik. Bir sene kadar uğraştı; biraz paramızı aldı, ve iş çok güç dedi, vaz geçti. Başka birini bulduk. Şimdi o uğraşıyor. Birçok kerreler apartımanın fotoğrafı çekildi; Plânları yapıldı; üç dört kerre tapu dairesine ve notere gidildi. Bir iki sene daha geçti. Nihayet geçen gün yine tapu dairesine gittik. Her şey tamam dendi. Fakat muamele yine bitmedi. Bu sefer tapu memuru bir ortağın katında bulunan ipotekin fek muamelesini kayıtlara geçirmeyi unutmuş. Altı kişi yine elimiz boş döndük.

Biz tapu dairesinde iken, bir adam çıldırdı; zavallıyı akıl hastanesine götürdüler. Adamı polislerin, kıskıvrak yakalamalarından evvel yanına gittim. Şöyle bağırıyordu:

«Olmaz efendim olamaz; tam buraya yirmibir defa geldim. Her sefer bir yeni pürüz çıkarıyorlar; biraz para yardımı yapmazsan işin olmaz dediler; onu da yaptım. İnsaf efendiler insaf!»

Zavallı deli! Haksız yere rüşvet aldıkları iddia edilen zavallı memurlar! ve nihayet zavallı memleket!

TRUVA VAPURUNDAKİ PERSONEL

Geçen Kasım ayında seyyahat ettiğim Truva vapurunda lüzumundan çok fazla personel vardı. Her büfede üç dört kişi boyuna çene çalıyordu. İş yapan eskiden kalma bir iki kişiden ibaretti. Kamarama akşamları su bile getirmediler; gittim ben aldım. Kafeteryada kasada oturan adamın burnundan düşen bin parça oluyordu. Personelin çoğu kodamanların tavsiyeli adam-

larıymış. Bunların içinde lise tahsilini ikmâl edemeyen ve mütemadiyen solculuk propağandası yapanlar vardı. «Siz kompradorlara hürmet edecek değiliz ya» der gibi saygısızca karşımıza salona gelip oturuyorlardı.

«Kaptan bu hareketlere mani olamaz mı?» diye sordum. Vapurda sendika başkanının sözü geçermiş! Bu başkanı ya da iltimaslı birini kızdıran kaptanlar, idarece iyi karşılanmazlarmış. Onun için kaptanlar vapuru yürütür ve kaptan köprüsünden pek ayrılmazlarmış.

Truva güzel vapur; fırtınada biraz sallanıyor ama, içinde insanı tatmin edecek herşey var. Ama ben artık bir daha Truva vapuruna binmem.

Devletçilik böyle olmaz. Otorite lâzımdır. Kaptan, disipline uymayan personeli kolundan tutup atabilmelidir.

BAHÇEKÖY ORMÂN FİDANLIĞI

Bir ecnebi dostum Noel çamı almak için Bentler civarındaki Orman fidanlığı müdürlüğüne gitmiş. «Efendim demişler, çamlar iki kilometre ötedeki fidanlık şefliğinden verilir». Adamcağız oraya gitmiş. «Efendim demişler, biz filhakika buradan ağaç veririz ama para alamayız, parayı müdürlükteki vezne alır.»

Dostum «Peki, öyleyse bana orada ne diye söylemediler?.» diye sormuş. Fidanlık şefi «Ben pusla vermeden müdürlük veznesi para alamaz» demiş.

Zavallı ecnebi, puslayı almış; tekrar iki kilometre uzaklıktaki müdürlüğe kadar gitmiş; parayı yatırmış; yine iki kilometre uzaktaki fidanlık şefliğine geri gelmiş ve ağacı tam alacğı sırada öğle paydosu olmuş. «Bir saat sonra geliniz» demişler.

Dostum bana «Niçin herşeyi böyle güçleştiriyorsunuz?» diye dert yandı. «Boş yere mesai saatinden iki saat ziyan, boş yere 5 liralık fazla benzin. Bunlr hep millî servetten gider. Yazık değil mi?» dedi.

YENİ ÜNİVERSİTELER

Bir devlet adamımız, memlekette 18 tâne yeni üniversite açacağız, dedi.

Halbuki bize, bu memlekete zanaat sahibi insan lâzım; çok mikdarda usta okulu açmak icab eder diye bağırıp duruyoruz.

Evlerimizde bir musluk tamir edecek, bir pencere boyayacak adam bulamıyoruz. Eski mevcut ustalar da Almanya'ya çalışmaya gittiler.

Üniversite isteyen şehirlerimiz şunlarmış:

1 — Altı büyük şehrimiz : Adana, Bursa, Eskişehir, Gaziantep, Konya, Kayseri.

2 — Nüfusu yüzbinin üstüne çıkmış ya da çıkmaya namzet diğer onkii şehrimiz :
Adapazarı, İzmit, Malatya, Mersin, Samsun, Sivas, Balıkesir, Antalya, Denizli, İskenderun, Urfa, Zonguldak.

Dünya Milletleri

Bu sayıdan sonra Barış Dünyası'nda seyyahatlarım esnasında temas ettiğim çeşitli milletler hakkında kısa bilgi vereceğim. Buarada Araplar, Zenciler, Eskimolar ve Laplar, İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, Çinliler, Malezyalılar, Amerikalılar, Kanadalılar ve birçok diğer ülke insanlarının yaşayış tarzlarını anlatan yazılar yazacağım. Ben Rusya'ya gitmedim. Fakat bu ilk yazı Rus siyaseti konusunu kapsamaktadır.

RUSLAR

Yazan : Dr. İlhami MASAR

GEORGY MİRSKİ

Ruslar'ın bu isimli bir meşhur yazarı vardır. Doğru söylediği için yazıları Batı'da da neşrolunur.

Mirski son yazılarından birinde Rus ajanlarının başarısızlığından şikâyet ediyor. Bunlar hep ilk okul öğretmenlerini ve öğrencilerini elde etmeye çalışıyorlar, bundan bir netice çıkmıyor, askerler idareyi ele alıyorlar, diyor ve şu misalleri sıralıyor:

Yunanistan'da Papaandreu, Endonezya'da Sukarno, Afrika'da Mâli Cumhuriyetinde Mobido Keita devrilmiştir.

Hemen bütün Güney Amerika ülkeleri ile Afrika'da ve hattâ Pakistan ve Suriye'de rejimler sağa kaymıştır.

Mirski Rus hegemonyasını kurmak için, ordulara içten nüfuz etmeye çalışmanın doğru olacağı görüşünü savunuyor.

RUSLAR DA TARİHTEN BİR ŞEY ÖĞRENMİYORLAR

Ruslar barış içinde yaşamaya mecburdurlar. Yoksa imparatorlukları dağılır. Harbi kazansalar bile ülkelerinde yaşayan 80 milyonluk azınlıklar istiklâllerine kavuşurlar. Misalini Batı dünyasında gördük.

Rusya hâlâ Doğu'da Çin'e ve Batı'da Almanlar'a kafa tutmaktadır.

Almanlar büyük millettir. Baskı altında tutulurlar ama, iş geri teper. Fransızlar da Birinci dünya Savaşından sonra aynı şeyi yapmışlar ve ortaya Hitler çıkmıştı.

Eğer Ruslar Almanya'nın birleşmesine ve Alman-Polonya sınırının makul bir tarzda yeniden çizilmesine muvafakat ederler ise Avrupa'da barış yerleşir. Amerikalılar da ordularını geri çekerler. Bu işin başka çâresi yoktur.

RUSYA VE ÇİN

Ruslar haksızdırlar. Çin'in aczinden istifade ederek 1860 senesinde Çin topraklarını işgal etmişlerdi. Batılılar da aynı şeyi yapmışlardı. Fakat onlar her şeyi geri vermişlerdir. Ruslar ise sınır düzeltilmesine bile itiraz ediyorlar.

Ben bir Rus-Çin çatışmasını hiç arzu etmem. Arada Orta Asya Türkleri ezilir.

Ruslar'ın nüfus fazlası bu Türk ülkelerini ruslaştırmaya kâfi gelmiyor. Halbuki 750 milyonluk Çin, onların üstünden bir silindir gibi geçer.

Zavallı ırkdaşlarımız, Rus hegemonyası altında bile olsa 45 senedir barış içinde yaşadılar ve biraz kendilerine geldiler; kültür ve sanat yönünden sesleri duyulur oldu.

Allah onları bir ikinci Cengiz Han istilâsından korusun.

Köy Postası

25 yıldanberi Köy dâvasını inançlı ve bilinçli olarak savunan «Köy Postası» arkadaşımızın idealist kurucusu ve başyazarı Sayın Kadri Oğuz'a Mecmuamızın 8 inci yılı dolayısıyla takdir ve teşvik yollu yazısından dolayı sonsuz teşekkürlerimizi sunar; kutsal dâvasında devamlı başarılar dileriz.

TEKEL

YENİ KANYAK NEFİS BİR TÜRK BRENDİSİDİR.

(Basın : 60682)

Toplum içinde Yalnız kalan Adam..

Herkesin iyi dediğini kötü gören, mucize yaratıldığına inanmayan adam — Atatürk inkılâplarının başarılan işleri yanında başarılamıyanlar — Atatürk'ün meşhur sözü : «Millet bütün iyilikleri benden biliyorsa, bütün kötülüklerden de beni sorumlu bulacak!» **— Zor kullanılarak yerleştirilmeye çalışılan inkılâplar — Atatürk'ün büyük sezişi ve iradesi — İnkılâp ne demektir? Ve Atatürk'ün yaptığı inkılâplar — Yeni Türk devleti Osmanlının mirasçısı ve devamı oldu — Ben gerçekten bir hayalperesttim ve Gazi'nin koyduğu teşhis pek yerindenydi.**

Yazan : **Ahmet Hamdi BAŞAR**

TOPLUM içinde yalnız kalan adam, bu durumu kendisi hazırlar. Böyle olmasını istediği için değil, sonunun böyle olacağını bilmediği için normal karşılanması ve değerlendirilmesi gereken toplum olaylarına müdahale ederek, onları değiştirebileceği hayaline kapılmış, ve böylece de dış görünüşü bakımından değirmenle mücadele eden Donkişot durumuna düşmüştür. İşte bu adam bu duruma düştüğünün farkında olmadan çırpınıp durur. Herkesin iyi dediğini kötü bulmaktadır; hiçbir şey, hiçbir kuvvet onu saplandığı fikirlerden döndüremez. Kötü bile bile istenmeyeceği için, eğer doğruyu ve iyiyi gösterebilir ve anlatabilirse hemen kötünün bırakılacağı ve iyinin kabul edileceği inancındadır. Bundan dolayı, aklı sıra, yaptığı mücadele kendisine hiç zarar vermeyecektir! Bu yüzden de kimse kendisine düşman olmayacaktır. Şüphesiz yalnız kalmış adam olarak toplum dışına itilebileceği ise aklına bile gelmez.

Bütün tarih boyunca her memlekette böyle saf gönüllü insanlara rastlanmıştır. Bunların içinde en mutluları hayatları boyunca kendilerini bu tatlı hayale bağlama fırsatını bulanlardır. Yoksa birçokları hürriyetlerinden ve hayatlarından mahrum kalmak suretiyle cezalandırılmışlardır.

Bu başlangıcı kendimi biraz da böyle adamlara benzettiğim için yazdım. İdealist olduğumu iddia ederek öğünecek değilim. Görüşlerime sımsıkı bağlı kalmak bakımından bencil olmaktan kurtulamamış, kendi aklıma ve görüşüme esir düşmüş, ruhî bunalımlara çabucak kapılma yüzünden hareketlerimi ayarlaya-

(1) Bu yazı serisi 72 nci sayımızda başlamıştır.

mamış, nihayet hedefe varmak için hiç bir yol aramaya girişmemiş olduğum için, idealist olduğumu söylesem bile buna kimseyi inandıramam. Yalnız materyalist olmadığımı kolayca söyleyebilirim. Bunun bile, idealizm yolunda olanlar için, başlıbaşına bir kusur olması gerekirdi. Çok genç yaşlarımdan beri, elime zengin olmama yarayacak birçok fırsatlar geçti; önüme serilen servetlerin var olabileceğinin farkında bile olmadım. İdealist olsaydım mücadelemde zengin olmak en büyük kuvvet olacağına göre, bu fırsatlardan yararlanmadığım için dâvâma ihanet etmiş sayılabilirdim. Böyle yapmasaydım her kapının yüzüme kapandığını gördüğüm zaman ekmek parası uğruna durmadan çalışmak, kitaplarımı boğazımdan keserek arttırabildiğim paralarla bastırmak, onları satmak yerine, öteye beriye dağıtmak, nihayet güç belâ bir aylık mecmua çıkarabilecek güce kavuştuğum için sevinmek zorunda kalmazdım.

Bu hâtıra yazılarını okuma zahmetine katlanmış olanlar bilirler: Daha 1928 lerde Gazi'ye sayın bir dostumun aracılığıyla sunduğum mektupta memleketin iktisadî vaziyetinin çok bozuk gittiğini arzetmiştim (1). Serbest Fırkanın çıktığı sıralarda ,hayatımın mutlu bir tesadüfü olarak huzurlarına kabul edildiğim zaman, Dolmabahçe Sarayında Büyük Kurtarıcımıza memlekette başgösteren huzursuzluk ve şikâyetlerin haklı nedenlere dayandığını açıkça söylemiş ve gidişin değiştirilmesi görüşünü ortaya atmıştım (2). Bunun üzerine bu fırkanın kapanmasının hemen ertesi günü başladıkları büyük yurt seyahatinde beni müşavir olarak yanlarına almak suretiyle gösterdikleri büyük iltifata karşı şükran borcumu ödemek ve memleket vazifemi yerine getirmek üzere - verdikleri emre uyarak - iktisadî buhrandan nasıl kurtulacağımız ve nasıl kalkınabileceğimiz hakkında bir rapor hazırlamıştım. Bütün bu olup bitenlerin hikâyesi bu sütunlarda bir bir ve ayrıntılı olarak anlatılmıştır. **«Dünyayı saran ekonomik buhran bizim buhranımız değildir; tersine bu buhran bizim için bulunmaz bir nimettir»** esas tezine dayanan, ve hemen buğday fiatlarını korumak ve vergi reformuna girişmek suretiyle memlekete bir huzur ve istikrar kurmayı öngören raporumu Gazi'ye sunma fırsatını bulamadan çevrelerinden uzaklaştırıldım. İşte sözünü ettiğim Donkişot'ca mücadelem bundan sonra başladı. Kitaplar yazdım, gazetelerle polemiğe giriştim. Okunmayacağını bile bile raporlar, mektuplar yolladım. O zamanlar herkes, bütün etraf, bütün gazeteler Türkiye'nin dünyada benzeri olmayan bir kalkınma mucizesi yarattığını söylüyorlar ve yazıyorlardı. Ben ise bu görüşün tamamen aksi kanaatteydim. Türkiye, tarihin önüne serdiği çok müstesna fırsatları kaçırmakta, mümkün olan kalkınmayı yapamamakta, için için sarsılıp çökmekte ve gerilemekteydi. 23 Mart 1932'de Gazi'ye sunduğum arîzada **«Herşey iyi gitmiyor, buna inanın paşam!»** diyordum (3). Aradan birbuçuk sene geçerek bence gidiş daha da fenaya yöneldikten sonra 26 Aralık 1933 tarihlı bir mektupla tekrar büyük Gazi'ye başvurarak aynı kötümser görüşü duyurmaya çalıştım (4). Bütün bu çalışmalarımdan sonra hakkımda kesin ve değişmez yargıya varılmıştı: Ben, doğruyu, gerçeyi görmeyen, ruh bozukluğu içinde karanlıklara gömülmüş bir **«Hayalperest»** dim (5).

Şimdi sık sık şu soruyu kendime soruyorum:

İdealist bir hedefe doğru mücadele eden bir adam idiysem, milletimizin bütün kaderini elinde tutan tarihimizin bu en büyük Adamına bu derece yaklaşmış iken, ne yapar yapar, orada söz sahibi olarak kalmanın yolunu bulur ve gayeme erişirdim.

Bu soruya verecek cevabım yoktur ve yüzde yüz kabahatli olan benim. Çünkü ben sadece Gazi'nin çevresinden atıldıktan sonra yalnız kalmış bir adam değil, daha önce de kendimi yalnızlığa mahkûm etmiş, yarattığım son derece dar hayal dünyasında sıkışıp kalmış bir adammışım da farkında değilmişim!. Sonra kendi kendimi avutmak için bahaneler buluyorum: Yok, beni etraf ve çok kimseler kıskanmışmış, oyuna düşürmüşlermiş; şöyleymiş, böyleymiş!.. Sen hayalperest olmasaydın da hakikatperest olsaydın, bütün

bunların olacağını bilir; ona göre hareketini düzenlerdin. Gazi'nin seyahatte maiyetinde bulunanların hepsini dinledikten sonra sözü sana verdiği zaman, öyle patavasızca konuştun ki, masanın etrafında toplanmış, memleketin idaresinde söz sahibi en azından 25 kişi sana bir anda düşman kesildi (6). Sonra ne diye seneler senesi Gazi'nin yanında ve politika arenasının tam içinde olan kişileri umursamayan, onlara yüksekten bakan bir hâlin vardı? Gazi'nin sana karşı gösterdiği teveccühten mi kuvvet alıyor, böbürleniyordun? Recep Peker'in, senin söylediklerini yazması emrini aldığı zamanki sana karşı olan tavrını nasıl fark etmedin? Şükrü Kaya'nın bir puntunu bulup seni Gazi'nin gözünden bir anda düşürebileceğini nasıl hesaba katmadın? Sivas'taki akşam yemeğinde **«Liberalizmin tarifini genç iktisatçımız Hamdi bey yapsın»** dediği zaman (7), seni mi korumak istiyordu sandın? Ali Çetinkaya'nın seyahate başlamazdan evvel: **«Sana iktisadî program yaptıracaklarmış!»** diye alay etmesinden (8) niye başına gelecekleri anlamadın?. Nihayet seyahat bitip sen de Gazi'den uzaklaştırıldıktan sonra, Yalova'da kaldığın bir gece, Sofraya çağrılıp sana teveccüh gösterilmesi durumundan olsun yararlanarak, araya konmuş buzdan duvarları eritmek için niye bir hamleye girişmedin?

Şunu gizliyemem: Ben 1930 dan sonra mebus olmak istiyordum. Mecliste yararlı hizmetler yapabileceğimi sanıyordum. 1931 de yapılan seçim için müracaat etmedim, adaylık istemedim. Beni nasıl olsa seçerler diyordum. Gerçi mebus olmam maddeten benim aleyhimeydi. Ben Liman'da ayda 1000 liraya yakın para alıyordum. İstanbul'daydım ve rahatım yerindeydi. Mebus olursam Ankara'ya gidecek; elime de 3-4 yüz lira geçecekti. Bunu düşündüğüm yoktu. Seçselerdi sevine sevine mebusluk yapardım. Fakat beni seçmediler. Sonra her seçimde resmen Fırka'ya müracaat ederek adaylık istedim; hiçbir defasında listede adımı göremedim.

Fırka'da bir vakitler (Vali Muhiddin Üstündağ ile Fırka Müfettişi Cevdet Kerim İncedayı arasında anlaşmazlık çıktığı sıralarda) beni İstanbul'a müfettiş yapmayı bile düşünmüşler. Fakat sonraları, değil böyle işin başına getirmek, bir Ocak kongresine çağırarak orada basit bir vazife vermekten bile çekindiler. Daha garibi, özel teşebbüs ve ticaret hayatında çalışmam sırasında, devletle olan işlerimizde ortağımın beni Dairelerde falan iş takibine yollamaması, **«Hamdi bey sen arka planda kal, gözükme»** demesiydi.

Neyse; bütün bunların hepsi benim beceriksizliğimden, hayalperestliğimden oldu. Yalnız Tek Parti devrinde değil, çok partili rejime geçip, yarın iktidarı alacağına şüphe olmayan yeni muhalefet partisinin kurucuları arasına karıştığım zaman da aynı patavasızlığı yaptım. İlk adımda, bu partinin tek sözcüsü olacağını anladığım Adnan Menderes'le çarpıştım. Aradan dört yıl geçip beni yanlarına aldıkları ve mebus yaptıkları halde dahi rahat durmadım. Yok Milletçe kalkınma kanunu imiş, yok Liberasyona giremezmişiz, yok şu imiş, bu imiş diye didindim durdum; ve nihayet istenmeyen adamları olarak partilerinde ancak üç sene kalabildikten sonra ayrıldım ve yine yalnız kaldım.

Fakat ben hâtıralarımı, kendimi, eksik taraflarımı, devâ bulmaz bir ruhî hastalık ateşinden birtürlü kurtulamamış olduğumu anlatmak için yazmıyorum. Maksadım içinde yaşadığımız bir devri anlatmak; millet olarak önümüze serilmiş büyük tarihî fırsatları bir bir kaçırdığımızı söyliyerek, o devrin tarihine ışık tutmak ve belki ilerimiz için bir uyarıda bulunmaya çalışmaktır.

1923-1938...

Bu onbeş yıl, Atatürk devridir. Yıkılmış bir devletin enkâzı arasında bütün varlığıyla çökmüş bir milletin yeniden dirilişi ve yeni bir tarih halkası yaratarak yeniden millet oluşu devri...

Bu, tarihin kaydetmediği bir mucizedir. Bu mucize Atatürk'ün eseridir. Cihana hükmettiği devirleri geçerek sonunda ecnebi devletlerin kumandası altında,

devlet hâlinde yaşamasına sırf emperyalizmin çıkarları bakımından müsaade edil miş bir Osmanlı imparatorluğu yıkılıyor. Osmanlı aydını bu yıkılışı önlemek ve eskiden olduğundan daha ağır şartlar altında da olsa, Osmanlı devletini yaşatmaktan başka bir çare düşünemiyor. Zelil olmayı, herşeyi kabul etmiş; aman şu devlet yıkılmasın, diyor. Mustafa Kemal adında bir Tek adam çıkıyor; hem emperyalizmin bir kanadına sığınmış bu devlete ve hem de emperyalizme karşı savaş açıyor. Evet; savaşı açan Mustafa Kemal'dir. Gerçi emperyalizmin kuvvetleri, yurdumuzu yer yer işgal etmiş, saldırmıştır. Fakat Osmanlı bütün bunlara katlanmayı göze almaktadır. Mustafa Kemal her iki emparyalizme karşı savaşmaktadır. Ne ile? Halk bitkin, güçsüz ve savaştan yılgındır; memlekette ne top, ne tüfek, ne asker, ne mühimmat hiç bir şey yoktur. Karşısındakiler o kadar kuvvetlidirler ki, bir insanın onlarla savaşmaya girişmesi için deli olması lâzımdır. 19 Mayıs 1919 da Samsun'a çıktıktan sonra Erzurum'da, Sivas'ta kongre toplayan, Ankara'ya gelip yeni bir devlet kuran, derme çatma silâhlar ve askerlerle bir de muntazam ordu teşkiline kalkan, ana yurdumuzun dört bir tarafını işgal etmiş düşmanlarla çarpışmaya girişen Mustafa Kemal için deli diyenler çoktu.

Fakat onun deli değil, dâhî olduğu anlaşıldı. Türk milletini kurtardı ve yeni bir devlet kurarak ona asırlarca tamamen kaybetmiş olduğu istiklâlini kazandırdı. Daha bir asır evvel Sadrıâzamı makamında ecnebi elçilerin tercümanları bile pay-

larken, şimdi yeni Türk devleti o kadar itibar kazandı ki, Devlet Başkanları Gazi'yle buluşup görüşmek, dünya meseleleri hakkında O'nun görüşünü öğrenmek için bir biriyle rekabet etmeye başladılar.

Gazi büyük inkılâplara girişti; dünyanın şaştığı sonuçlar alarak bu inkilâplar başarıya ulaştı.

Soyadı kanunu çıktıktan sonra 1935 de Atatürk adını alan bu büyük Adamımıza ne kadar minnet ve şükran duygulariyle bağlansak azdır. O, bizi kurtardı.

Bu gerçeği böylece dile getirdikten sonra, bir nokta üzerinde durmak istiyorum: Atatürk'ün büyük başarıları yanında başaramadığı işler.

Bu konuyu ele almak, belki yaşadığımız hava içinde, riskli olabilir. Bazı dar kafalılar benim Atatürk'ü tenkit ettiğimi sanabilirler. Daima mucizeler yaratan bir kurtarıcı, bir Mehdî bekleyen insanlarız. Şimdi Atatürk'e tapan, O'nun devrine özlem çeken bir genç kuşak yetişmiştir. Bu çocukların istisnasız hepsini içten Atatürk'e bağlı sanmak safdillilik olacaktır. Çünkü, özellikle, solcularımız Atatürk'ü putlaştırmakta ileri gidenlerdir. Onlar inançlarından değil, tamamen aksine, başkalarının inançlarını sömürmek istemelerinden dolayı bu yoldadırlar. Politikacılar nasıl halkın dinî inançlarını sömürürlerse onlar da genç kuşakların Atatürk inançlarını sömürmek istemektedirler. Oysaki Atatürk sağ olsaydı, solculara en kesin cevabı o verir; kendisinin Mehdî olmadığını ve zâten dünyada Mehdi'nin de bulunmadığını söylerdi.

Önce Atatürk'ün de bir insan olduğunu, doğru ve yanlış hareketlerde bulunabileceğini kabul etmemiz lâzımdır. Her iyi şey Atatürk'ün eseri ise, her kötü şeyin de O'na mâledilmesinden tabiî birşey olamaz. Meşhur seyahatte bir yerde yapılan imar hareketleri ve başkaca işleri öven bir yakını Gazi'ye:

— **«Paşam, bütün bu iyi şeylerin hepsini halk sizden biliyor»** dediği zaman O'nun verdiği cevabı çok iyi hatırlarım:

— **«İyileri benden biliyorsa, bütün kötülüklere de ben sebep oluyorum diyecek. Gezdiğimiz yerlerde iyiden çok kötü gördük.»**

Atatürk'ün dehâsı, büyük seziş gücünden ve sarsılmaz irâdesinden gelir. Bunlar insan üstü vasıflardır. Emperyalizme karşı mücadeleye girişmesi, onun tarih karşısında yıkılmaya mahkûm olduğunu sezmesindendir. Her millet bağımsızlığa kavuşacak, emperyalist devletler sömürgelerinden çekileceklerdi. Nitekim, bizim yaptığımız gibi millî kurtuluş savaşlarına girişmeden bütün dünya milletleri bağımsız devletlerini kurdular; müstemlekecilik tasfiye edildi. Afrika'da vahşi kabileler bile bu akıma karıştılar. Birinci Dünya Savaşından sonra bizden ayrılarak İngiltere'nin, Fransa'nın müstemlekesi olmuş Arap memleketlerinde müstakil devletler kuruldu ve emperyalistler buralardan çekilme zorunluğunda kaldı. Demek tarihin gidişi bu yoldaydı. Ama bunu 19 Mayıs 1919 da Samsun'a ayak basan ve millî mücadele hareketine önderlik eden Mustafa Kemal'den başka aramızda kimse sezememişti. Atatürk havayı değiştiren değil, havanın değiştiğini sezerek pencereyi açan ve bozuk hava içinde bunalmış insanlara hayat veren adamdır.

Atatürk bağımsız yeni millî Türk devletini kurduktan sonra giriştiği inkılâplarda, kanaatıma göre, bu büyük gezgisini gereği gibi kullanamamıştır, ve bu yüzden geniş ölçüde başarısızlığa uğramıştır. Teokratik devleti yıkıp yerine lâik devlet koyma konusunda sezişlerini değil, yüksek irâdesini ve sağladığı büyük prestiji ortaya koymuştur. Oysaki hem teokratik devletin ve hem de onun dayanağı olarak halk arasında yaydığı ve körüklediği dinî taassubun sonu gelmişti. Atatürk bunu da sezebilirdi. Osmanlı teokratik devleti, halka karşı bir sömürü devletiydi. O sömürüsünü dini vasıta olarak kullanmak sayesinde yapılıyordu. Bu vasıta islah edilerek, yeniden düzenlenerek inkılâp emrinde kullanılabilirdi. Lâiklik devriminin dine karşı bir hareket değil, islâm dininin temel felsefesine dayanan ve onu asırlar boyu despotik idarelerin vasıtası haline koymuş ve niteliğini tamamen değiştirmiş şeklinden kurtaran bir hareket olması sağlanabilirdi. Hilâfetin kaldırılmasının islâm dinine aykırı olmadığını, kanun çıkarken, ilmî şekilde ispat ettirme

gerekliğini duymuş olan Atatürk'ün, sonra lâiklik devriminin safha safha uygulanmasında da bu hareketin dine aykırı olmadığını millete inandırması mümkündü. Şapka giymek, medenî kanunu kabul etmek, medrese ve tekkeleri kapamak, kısası ne yapılmışsa hepsi islâm dinine uygundu. Bu yol tutulmadı ve inkılâpçı kararlarını inandırarak değil, korkutarak uygulamaya kalktı. Osmanlı teokratik devlet de vasıta olarak kullandığı dini, yine korkutarak yaşatmaya kalkmıştı. Oruç bozan insan bile üç ay hapiste yatardı. Dikkatle izlenmesi gereken bir nokta olduğu için üzerinde duruyorum: O devirde özellikle büyük şehirlerde dine karşı, hattâ dinsizlik derecesine varan akımların güç kazanması nedenlerinin başında yasaklar koyarak dinin yaşatılması olanağı vardı. Hayat, dinin binüçyüz sene önceki çöl toplumlarına uygun kurallarının çerçevesini çoktan kırmış ve aşmıştı. Lâiklik inkılâplarının da kanun zoruyla ve korku salarak uygulanması aynı cinsten olmuştu. Devletin inançlar ve buna bağlı davranışlar karşısında tarafsız kalması ve vicdanî kanaatler ve buna uygun hareketlerde fertlerin özgürlük haklarını koruması, dinî taassubun silinip gitmesine kâfi gelebilirdi. Şüphesiz bu konuda yardımcı güç olarak, kültür devrimine girişmek, lâikliğin kavramını belirtmek ve dine bağlı Türk halkını bu yolla devlete ve inkılâplara ısındırmaya çalışmak da gerekecekti.

Bugün lâiklik inkılâbı ters tepmiş, aradan kırk seneden fazla zaman geçmesine rağmen, şimdi dinî taassup eskisinden daha yaygın hale gelmiş ve halkın birkısmı devletiyle dini arasında gereksiz bir tercihe zorlanmış ise, bunun nedeni bence bundan ibarettir.

Şimdi konunun bir başka yanına geçelim:

Bir bütün olarak Atatürk inkılâbı, tarihin bir aşamadan ötekine aktığı buhran ve intikal devirlerinde başgösteren büyük inkılâplardan biridir. Yani, tarih bir devir değiştirmektedir ve yeni devrin kendine özgü felsefesi ve değer yargıları vardır. Bu felsefe ve yargıları ilim bilemez. Çünkü pozitif ilim, yaşanmış olayların müşahedesi, tarif ve izahiyle mukayesesinden doğan kanunlara ve değer yargılarına bağlıdır. Henüz yeni devir yaşanmamıştır ki ilim, üzerine vazife

almış ve bu yeni olayların kanunlarını bulmuş olsun. Nitekim 1914 Birinci Dünya Savaşının başlaması tarihiyle 1945 İkinci Dünya Savaşının bitmesi tarihine kadar geçen aşağı yukarı 30 yıllık büyük buhran ve intikal devri içinde ilim, hiç bir zaman olaylara doğru teşhis koyamamış; birbiri ardınca patlak veren harpler, ihtilâller ve buhranlar hakkında hep eski değer yargılar ölçüsünü kullanarak dünya yüzünde birçok faciaların - doğmasına olmasa bile - önlenememesine sebep olmuştur. İşte delilleri : Birinci Dünya Harbini kim kazandı, kim kaybetti? Bu harpten ne sonuç alındı?

İngiltere kazandı ama, hemen bütün müstemlekeleri kendisinden ayrıldı ve dünya üzerindeki hâkimiyetini Amerika'ya bırakarak, ikinci planda bir devlet oldu. İngiltere Ikinci Dünya Harbini de kazandı. Ama bu sefer de dünyanın ikinci devleti olmak durumundan da düşerek, millî bir devlet halini aldı. Ne çıktı bu harplerden? Çörçil dünyanın rahata kavuşması için faşizm ve nasyonal sosyalizm rejimlerinin ortadan kalkması tek çıkar yol olduğu inancındaydı. Yalnız Çörçil değil, birçok kimseler her yerde böyle düşünüyordu. Bu inanç ve düşünüş eski değer yargılarına bağlı kalmaktan ve değişen dünyayı kavrayamamaktan doğmaktaydı. Rejimler için harp etmek, insanların düşmanlarına değil, gölgelerine hücum etmeleri kadar akıl dışı bir savaş olduğu henüz anlaşılamamıştı. Komünist rejimler kalkarsa dünyanın rahata kavuşacağı inancı da uzun zaman ilim ve politika âleminde yaşadı. Şimdi yavaş yavaş bunun eski tarihî dönem değer yargılarına bağlanmaktan doğan yanlış bir şey olduğu ancak anlaşılmaya başlandı.

Atatürk inkılâbı, değişen dünyanın şartlarına en erken şekilde uyması mümkün olan ve kaynağını yüksek irâde sahibi bir dâhinin sezişlerinden almış bulunan büyük bir tarihî olaydır. Emperyalizme (Osmanlı ve Batı Emperyalizmine) karşı millî bir hareket olması, geri kalmış ve medeniyet kervaniyle bağlantısını kesmiş bir toplumun millet haline gelerek en kısa zamanda kalkınmaya yönelmesi bakımından bu inkılâp, değişen tarihî dönemin ideolojisini, yeni bir din gibi ahlâkını ve felsefesini kurmaya yönelmeliydi. İdeoloji, ilimden önce bir fikir ürünüdür. Yaşanmış değil, yaşanacak olayların gidişini sezme ve onları düzenlemeye çalışır. Tarihte her inkılâbın bir ideolojisi olur ve ideolojisi olmayan hiç bir harekete inkılâp denemez. Kitapları olan büyük dinlerle Fransız Büyük İhtilâli, Sovyet Rus İhtilâli, Komünist Çin İhtilâli, ideolojileri olan inkılâplardır. İtalya'da Mussolini'nin, Almanya'da Hitler'in giriştikleri hareketlerin ise inkılâpla ilgisi yoktur. Gerçi bunlar da bir ideoloji yarattıkları iddiasındaydılar. Hattâ memleketlerindeki birkısım ilim adamları da bu ideolojileri ilme mâl etmeye koyulmuşlardı. Fakat çabalar tamamen beyhudeydi. Çünkü faşizm ve nasyonal sosyalizm ancak buhran rejimi olarak değerlendirilebilirdi. Bir sıkı yönetim rejimi olmalarına rağmen, ebedî bir nizam olarak kendilerini ortaya attılar. Üstelik eski ve yeni arasında, yani kapitalizmle sosyalizm arasında bir sentez de değildiler. Buhran ortadan kalkınca tasfiyeye mahkûmdular (9).

Türk inkılâbına gelince, üzülerek belirtelim ki, o faşizm kadar olsun bir ideoloji yaratamadı. Bütün ideolojilere açık kaldı. Hepsinin kendisine uygun olan yanlarını gelişi güzel alıp uygulamakla, ya da onları kendimize uyduralım diye uğraşmakla yetindi. Doğrusuna bakarsak «Biz bize benzeriz» diye ideolojiyi red ederek ve şeflerin irâdelerine uymayı ideoloji yerine koyarak tarih içinde kendisine hazırlanan yeri dolduramadan gelip geçti.

İDEOLOJİSİ olmayan hiç bir toplum hareketine inkılâp denemeyeceğini söylemiştim. 1933 de yayınladığım İktisadî Devletçilik ikinci cildin başlangıç yazısında görüşlerimi açıklamıştım :

Enerji ve zekâsı dünya hududunu aşan bir şefin idaresinde büyük bir inkılâp geçirmekteydik. Türk toplumu Garp âleminden ayrı ve onların tarihî evrim seyrine uymayan bir toplumdu. Bu inkılâp, Garptan ayrı olan şartlarımıza uy-

gun bir ideoloji yaratmalıydı.

— «Türk inkılâbı, tarihin bir devirden ötekine aktığı intikal zamanlarında başgösteren büyük inkılâplardan biridir. Tarih belirli bir toplum ve medeniyet şartını yitirip cemiyet tekâmülden inhilâle doğru yol almaya başlarken büyük sarsıntılar olur. Tarih bir fâsit daire içinde dolaşır. İnkılâp, bu cemiyetin kendi içinde şekil değiştirmek, yeni bir dengeye doğru akmak için yaşayan bir ihtiyacın ifadesidir. Türk inkılâbı ne iki asır evvel Fransa'nın ne de içinde bulunduğumuz asırda Rusya'nın geçirdiği inkılâplar cinsinden, yani ne kapitalist, ne de sosyalist bir rejime geçme hareketi değildir.

«Bir inkılâbı, önceden tesbit edilmiş, varış noktaları ve mesafeleri belli bir cemiyet hareketi sananlar, onu anlamayanlardır. İnkılâp duran bir şey değildir. İnkılâp yürüyen tarihi doğduğu cemiyetin kendi şartlarına göre imâl etmek demektir. İnkılâp şiddetli bir ihtiyaç halinde ancak sezilir ve doğurduğu heyecan ölçüsünde yaşar. Bir inkılâp bu yüksek heyecan devresinde kendi ideolojisini ve ilmini kuramazsa yaşayamaz. Bu takdirde inkılâbcı herşeyi yıktıktan, bozduktan sonra, yerine yeni cemiyet şartlarını ve kanunlarını koyamadığından, en son olarak kendini tahrip eder.»

«— Ne demek istiyorsun? Gazi kendini mi tahrip ediyor?» diye o zamanlar bazı sorulara cevap vermek zorunda kalmıştım. İktisada ve sosyal meselelere merak sarmış olan (Merhum) Necip Ali - istiklâl mahkemelerinin savcısı, milletvekili - benimle bu konuları konuşmaktan hoşlanırdı. Soranlar arasında o da vardı. Ona: «Eğer ideolojimiz olmazsa bundan korkabiliriz» demiştim.

Çoğumuzun verdiği mâna altında Türkiye'nin bir inkılâp geçirdiği şüphesizdir. Ama bir toplumu bir hâlden başka bir hâle getirmek için önce onu idare eden sınıfın ve onun dayandığı ideolojinin değişmesi gerekir. Türkiye'de bu olmadı. Gerçi Türk'ü baskısı altında bulundurup millet hâlinden kabile hâline sokmuş ve bütün manevi ve maddî varlıklarını yıkmış olan Osmanlı Kapıkulu İmparatorluğundan kurtulduk. Fakat inkılâbın milliyetçi ideolojisinin temeli olacak olan bu hâdise Gazi'den başka hemen hiç kimse tarafından sezilemedi, kabul edilemedi. Bu durumda Gazi bile açıkça Osmanlı düşmanlığı yapmak ve bu devletin manevi mirasını reddetmek cesaretini gösteremedi.

Ne oldu? Yıkılan devlet, aşağı yukarı hiç birşeyini değiştirmeden İstanbul'dan göç edip Ankara'ya yerleşti. Yeni millî Türk devleti Babıâli'nin devamından başka birşey olmadı. Çünkü bu devleti idare eden sınıf değişmemişti: Kapıkulu sınıfı... Eskiden olduğu gibi devletin başında olana bağlı, devleti sınıfsal çıkarı açısından yöneten, ekonominin dışında ilkel ve sömürücü bir sınıf elinde kalmıştık. Gerçi ona yeni zümreler eklenmişti. Fakat gerek bunlar ve gerekse yaratılan fırsatlardan yararlanarak yeni yeni teşekkül etmeye başlayan burjuva sınıfı bile Kapıkulu karakterini taşımaya, bu kategori içinde yeralmaya yönelmişti.

BİR hâtıra yazısının havasını bozmamak için konuyu kısa keseceğim. Yoksa üzerinde çok söylenecek söz vardır. Gazi, büyük seziş ve irâde gücü eseri inkılâplarını yaptığı zaman, toplum içinde yalnız kalmış adamdı. O'nun ideali ve inkılâplarının temeli olan batılaşma, aramızda yüz yıldan beri yoğun hareket doğurmuş, mücadelesi yapılmış, ihtilâllere kaynak olmuş bir fikirdi. Gazi bütün bu uzun hareketlerin içinde yaptığı inkılâplara ışık tutacak ve destek olacak hiçbir şey bulamadı. Batılaşmayı, hattâ hürriyeti şiddetle isteyen bir sınıfımız da yoktu. Gazi, romantik hürriyetçiler ve gördükleri karşısında ağızlarının suyu akarak, aşağılık duygusu içinde Türk doğduklarından bile utanarak Batı'yı olduğu gibi taklit etmek isteyen bozguncu ve halk dışı aydınlara mı dayanacaktı? Yoksa asırlarca halkın başında boza pişirmiş ve kendini diliyle, ahlâkıyla, hayatiyle ve herşeyiyle halkın üstünde tutmuş Kapıkulu sınıfıyla mı inkılâpları yapacaktı?

Evet; bütün bunlar yoktu, ve hemen olmaları için Gazi'nin değil, Allah'ın bile irâdesi yetmezdi. Gazi, kendi irâdesi altında olması mümkün gibi gözüken bir inkılâp kadrosunu bile teşkil edecek insan bulamadı. Acı gerçek şudur ki, Gazi inkılâplarına üstün aydın, Üniversite profesörleri, seçkin insanlarımız hiçbir zaman gönülden bağlanmadılar ve ona da katkıda bulunmak gerekliliğini duymadılar. Bundan dolayı bu yönde çaba harcayanlar, Şevket Süreyya gibi benim gibi üniversite dışında alaylı birkaç kişiden ibaret kaldı.

Yeni Türk devleti, yıkılan Osmanlı devleti gibi, Kapıkulu sınıfının elinde kalınca eskisinin devamına kimse mâni olamazdı. Şüphesiz yeni devletin tam bağım-

sızlığa kavuşmuş ve eski devleti kıskıvrak baskısı altında bulunduran emperyalizm güçsüzleşmiş olduğu için, arada bir fark olacaktı. Fakat temel doktrin her iki devlette de aynı kaldı: Sosyal sınıflara karşı olmak ve Kapıkulu hâkimiyetini sürdürmek.

YENİ Türk devletinde bu doktrinin yaşatıcısı Atatürk değildi. O, emsalsiz seziş gücü sayesinde bir millî burjuva sınıfı yaratma yoluna girmişti. Daha evvel de değinmiştim: O'nunla İnönü arasında başlıca anlaşmazlıklara bu konu sebep olmuştu. İnönü devletçi, daha doğrusu hükûmetçiydi. O'nun 1931 lerden sonra devlet yönetiminde hemen hemen tek söz sahibi olarak 1950'lere kadar Başvekil ve Cumhurbaşkanı olduğu uzun dönem içinde her üç sosyal sınıfı (köylü, işçi ve tüccarı) kalkındıracak bir politika gütmesi beklenemezdi. Bu süre içinde köylünün nasıl daha da güçsüzlendiğini, çökerdiğini herkes biliyor. 1929'larda bile 15 kuruş olan buğdayın, her eşya fiatı iki misline çıktığı halde, bu tarihten onbeş sene sonra 1938'de bile ancak 4 kuruşa satıldığını bir örnek olarak zikredebiliriz. Köylü efendimiz Ankara'nın asfalt caddelerinde dolaşmak hakkından bile yoksun bırakılmıştı. Devlet işçi kullanılarak yapılan işlerini açık eksiltmeye koyuyor ve boğazı tokluğuna, en sefil şartlar içinde işçileri çalıştıran müteahhitlerin bu zavallıları sömürmelerini normal karşılıyordu. Uzun süreler özel sektörün sanayi alanında yatırım yaparak çalışmaları kanunla önlenmişti. Bu arada kazananlar ise, karaborsacılar ve dalaverecilerle devlet taahhütlerine girişenlerdi. İşçi kullanılarak kazma kürekle yapılacak diye hesaplanan ve öylece ihaleye konan demiryolları yapım işlerini üzerine alan müteahhitler makine ile üçte bire mâl ettikleri bu işlerden dolayı kısa zamanda milyoner olmuşlardı.

Hikâye uzundur ve ibret vericidir. Eğer Türkiye'de bir ideolojiye dayanan gerçek anlamda bir inkılâp olsaydı, önce Kapıkulu hâkimiyetine dayanan rejim değişirdi. İnkılâpçı bir süre uygulayacağı diktotaryal rejim sayesinde köylüyü, işçiyi, esnafı ve tüccarı koruyan, yani hedefi özel teşebbüs ve sermayeye dayanan kapitalist bir kalkınmaya girişirdi. Şüphesiz büyük işlerin, büyük endüstrinin devlet elinde olması da gerekecekti. Fakat o zaman bunların kuruluş ve idaresini kapıkulu devletinden ayıran yepyeni bir iktisadî örgütleşmeye gitmek lâzımdı. Bu arada devletin kendisini de yeniden kurmak, halkın kendi kendini idare etmesini sağlayacak kurullar ve kuralları tesis etmek, sınıfları ve zümreleri örgütleştirmek, planlı bir kalkınmaya girişmek gibi birçok şeyler de bunlarla birlikte yapılmalıydı.

Olamazmış meğer! Bunlar hayalmiş!. Gazi'nin 30 Ağustos 1934 gecesi Dolmabahçe sarayındaki düğünde benim için koyduğu teşhis pek yerindeydi:

«— Ben bir hayâlperesttim», ve toplum içinde yalnız kalmaya mahkûmdum.

GELECEK YAZI

Biz Tek Parti Devrimi de yaşamadık

---

(1) Barış Dünyası, Ağustos 1967, sayı 63, sahife 503

(2) Barış Dünyası, Ağustos 1967, sayı 63, sahife 506

(3) Barış Dünyası, Temmuz 1968, sayı 74, sahife 440

(4) Barış Dünyası, Araklı 1968, sayı 79, sahife 756

(5) Barış Dünyası, Mart 1969, sayı 82, sahife 183

(6) Barış Dünyası, Kasım 1967, sayı 66, sahife 696

(7) Atatürk'le 3 ay, sahife 35

(8) Barış Dünyası, Eylül 1967, sayı 64, sahife 568

(9) Bu konuda daha faşizm ve nasyonal sosyalizmin dünya nizamı olacağı hayaline bizden bile bir çokları katılmış olduğu sırada şahsen benim görüşlerimi izlemez isteyenlere şu kitaplarımı tavsiye ederim:

Değişen dünya 1941, birinci ve üçüncü fasıllar,

Bir medeniyetin sonu, 1942, S. 129-139

(10) Ahmet Hamdi, iktisadî devletçilik ikinci cilt sahife 5.

ARTAN MEVDUATIMIZ ARTAN TEVECCÜHÜ GÖSTERİYOR

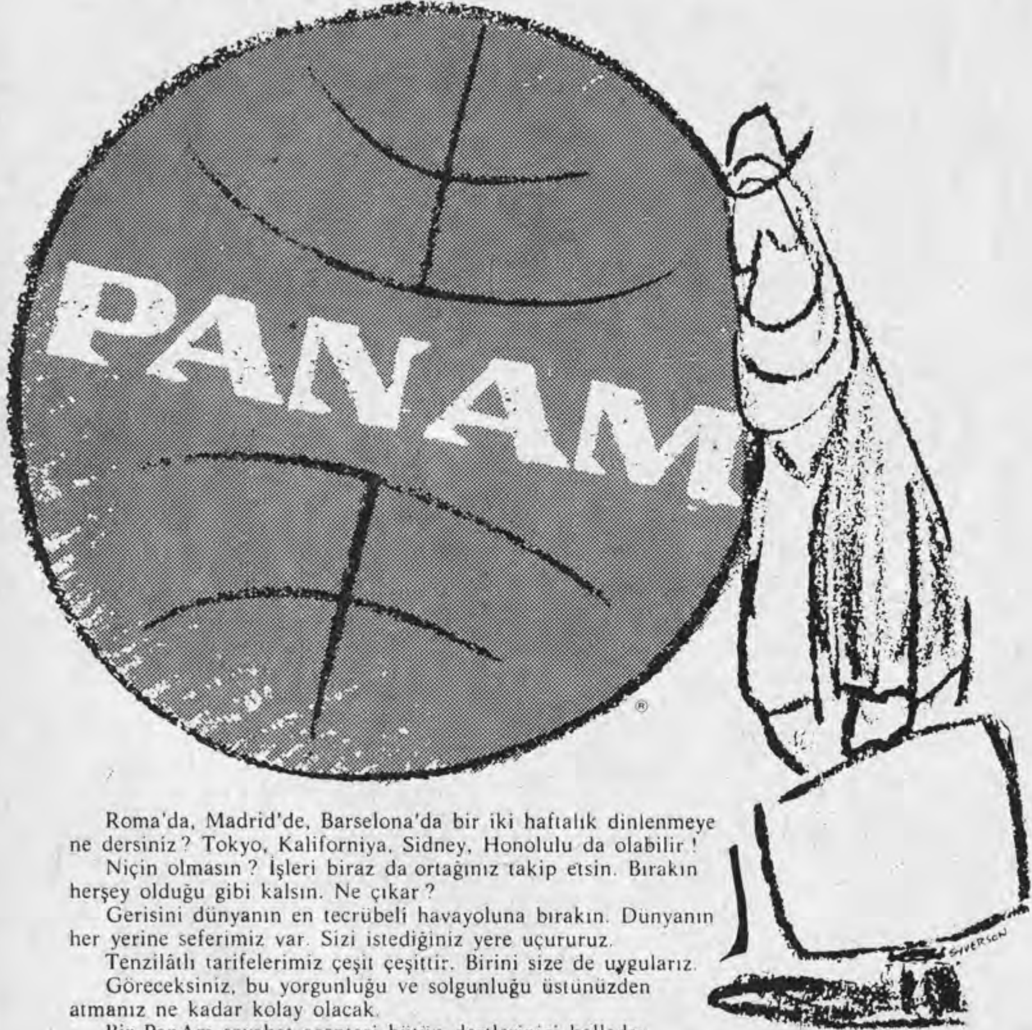
TÜRKİYE HALK BANKASI

Delta Reklamcılık

(Basın: 60678 — A - 21018)

62 — 382

Bıraz yorgun ve solgun bir haliniz var.

Roma'da, Madrid'de, Barselona'da bir iki haftalık dinlenmeye ne dersiniz? Tokyo, Kaliforniya, Sidney, Honolulu da olabilir!

Niçin olmasın? İşleri biraz da ortağınız takip etsin. Bırakın herşey olduğu gibi kalsın. Ne çıkar?

Gerisini dünyanın en tecrübeli havayoluna bırakın. Dünyanın her yerine seferimiz var. Sizi istediğiniz yere uçururuz.

Tenzilâtlı tarifelerimiz çeşit çeşittir. Birini size de uygularız.

Göreceksiniz, bu yorgunluğu ve solgunluğu üstünüzden atmanız ne kadar kolay olacak.

Bir PanAm seyahat acentesi bütün dertlerinizi halleder. Döndüğünüzde dipdiri, dinlenmiş, gençleşmiş bulacaklar sizi. Tanıyamayacaklar.

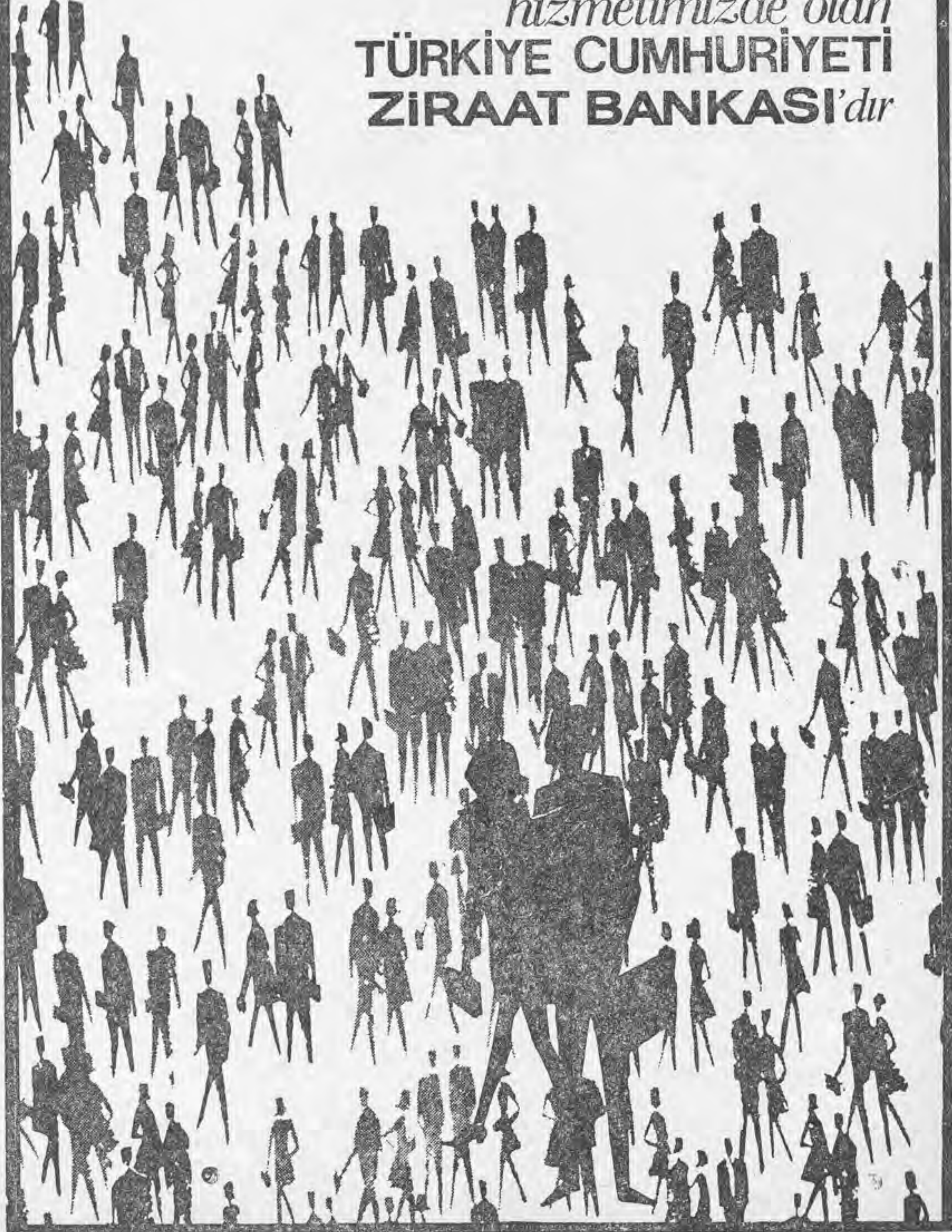
PanAm gidişe azamet verir.

İstanbul: Hilton Methali, Tel: 47 45 30 — İzmir: İzmir Palas Oteli Tel: 33472
Ankara: 53 Atatürk Bulvarı, Tel: 12 11 20 — Adana: Agba Oteli, Tel: 1501

(Manajans : 1250)

EVET!

bizim bankamız
HER YERDE
HER ZAMAN
hizmetimizde olan
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ZİRAAT BANKASI'*dır*

(Barış : ....)